

ડોશીમાની વાતો

મારી આજીજી તો માતાઓની પાસે જ છે. એનાં પ્રેમસ અંતરમાંથી જ ધાવણુની પેઠે આપો-આપ ઉછળેલી આ વાર્તાઓની ધારાઓ છે. કેદા સ્વાકર્ષ, કવિએ કે પંડિતે એ નથી જોડેલી. એમાં તો જનેતાનું હૃદય નીતરી રહ્યું છે. જે જનેતા ખોળામાં સુવાડીને ધાવણુ પાય તેજ જનેતાએ પડખામાં ઘાલીને પોતાના સમજણા થયેલા બચ્ચાને તૂવા ટાણે આ હૃદયની ધારાઓ પણ પાવી એકઠો.

A black and white photograph showing a close-up of a rough, textured surface, likely a wall or a large piece of fabric. A small, dark, rectangular object is attached to the surface, possibly a piece of tape or a small sign. The texture is highly irregular and grainy.

the first of these

174

SECRET
REF ID: A66584

ડોશીમાની વાતો

૬-૩ સાંકળીયું વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ ૧૦૬૪૨
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંમુદાય

વાર્તાનો ક્રમ.	વાર્તાનું નામ.				
૧	ઇલા	....	....	....	૧
૨	પુલરાણી	....	....	....	૭
૩	બેલવતી કન્યા	....	....	....	૧૩
૪	સોનબાઈ	....	....	....	૨૧
૫	ભાઈ ખડેન	....	....	....	૩૦
૬	દેડકો રાજકુમાર	....	....	....	૩૬
૭	ચુડેલ રાણી	....	....	....	૪૫
✓ ૮	રાજકુમાર અને રાજકુમારી	....	....	....	૫૧
✓ ૯ ૭	સોનાની પુતળી	....	....	....	૬૧
૧૦	નિર્ઘ્યાણ અપ્સરા	....	....	....	૬૮
૧૧	મનહર	....	....	....	૭૭
✓ ૧૨ ૮	મથૂર રાજા	....	....	....	૮૮
✓ ૧૩ ૯	નીતિવાન ચોર (મજાન ચોર)...	....	....	....	૯૬
૧૪	ગૌરી	....	....	....	૧૦૫
✓ ૧૫ ૧૧	ચંદ્ર અને બુનો	....	....	....	૧૧૬
૧૬	લક્ષ્મી	...	....	....	૧૨૫

ગુજરાતની તરૂણ માતાઓ !

“ ઓ બા ! વાર્તા કહે ને ! ” એમ ઝંખી ઝંખીને તમારાં બચ્ચાં તમને સંતાવતાં હશે. નાનપણમાં દાદીને મ્હોંચે સાંલળેલી વાર્તા તમને સાંભરતી ચે નહિ હોય. કાં તો વાર્તા કહેવાની તમને નવરાશ નહિ હોય. વઢી વઢીને કે ધખખો મારીને તમે બચ્ચાંને સૂવાડી દેતાં હશો.

આ વખતે ડોશીમા ઘરમાં હોત તો કેવું સુખ થાત ! કીકાકીકીને વાર્તા કીધાજ કરત. પણ અરે રે ! કાં તો ! ડોશીમા ભરી ગયાં હશે. ને જીવતાં હોય તો કજીઆ કરીને તમે એમને આઘાં કાઢ્યાં હશે ! ડોશી મા ટક ટક કયા કરે એ તમારાથી શે' સહેવાય ?

હવે પસ્તાવો થાય છે ? તો, લ્યો હું પાછી આવું છું— ટક ટક કરવા નહિ, કીકા કીકીને વાર્તા કહેવા. તમેય સાંભળશો ને ? એક વખત તમારે પણ દાદી થવું પડશે, હો !

લી.

તમે તરછોડેલી

ડોશીમા.

પ્રકાશક તરફથી

ગુજરાતને રાજદ્વારી શિક્ષણ મળે તેવું સાહિત્ય જ વિશેષ ભાગે પ્રકટ કરવાની 'સૌનાબદ્' ની ધારણા હતી, પરંતુ 'ડોશીમાની વાતો' જેવું ઉપયોગી સાહિત્ય આપવાનો લાલ અચિંત્યો મળી જાય તો તે જવા દેવો ઠીક નહિ લાગવાથીજ આ પુસ્તક આ રીતે રચ્યુ થાય છે.

આ અંકથી આ સાહિત્યને માસીક પ્રકાશન તરિકે ધોરણસર મૂકી દીધું છે, અને તેને માટે માસીક ગ્રાહકો પણ કરવા શરૂ કર્યા છે. અમને આશા છે કે માત્ર ચાર રૂપિયામાં આવું દર મહિને એક પુસ્તક મેળવવાનો લાલ અમારા વાંચનારાઓ ચૂકશે નહિ, અને પોતાના સ્નેહીવર્ગમાં પણ એનો પ્રચાર કરવા અવશ્ય પ્રયત્ન કરશે.

આ વાર્તાઓનું સંશોધન કરી તેને પોતાની મીઠી બાણીમાં લખી આપવા માટે લાઇ મેઘાણીનો હું જાહેરમાં ઉપકાર માનું છું.

રાણપુર }
૧૨-૨-૨૩ }

પ્રકાશક.

એક બે વાતો

બાળ વાર્તાઓથી ભરપૂર ખજાનો આપણા દેશની ડોશીમાઓ પાસે પડ્યો હતો. ધીરે ધીરે ડોશીઓ મરી ખુટી. જે રહી તેનો બુઢાપણનો રસ ઘરના કંકાસ તરફ ઢળી જઈ મલીન બન્યો. બાળકોના કિલકિલાટ બંધ પડ્યા. આજ બાળકોએ વાર્તાને અલાવે, જીવનમાંથી કેટલું જવાહિર ગુમાવ્યું છે તેનો આંકડો અદૃશ્ય કે અગમ્ય ભલે હોય ! એક દિવસ સમજાશે કે એ નુકશાની બેસુમાર છે.

બાળકેળવણી કે બાળસાહિત્યની યોજના એવાના હાથમાં સોંપાઈ કે જે બાળકોના મનોભાવ સમજી શકે નહિ. પરિણામે બાળસાહિત્ય જેવું કાંઈ ગુજરાતી ભાષામાં રહ્યું જ નહિ. એક દિવસે આપણી આંખ ઉઘડી, જાગ્યા, બાળ-સૃષ્ટિ પર નજર માંડી. બાળકોના ચહેરા પર વહેલી વહેલી વૃદ્ધાવસ્થા દેખી, દુનિયાદારીનાં ડહાપણ દેખ્યાં. પણ કલ્પનાની મસ્તી ક્યાં ઉડી ગઈ ? મનોરથોનાં મોજાં ક્યાં શમી ગયાં ? સાહસ કરવાની આતુરતા, શૂરાતનના તનમનાટ, એ બધાં ક્યાં સંતાયાં ? આપણને લાગ્યું કે બાળ-સૃષ્ટિમાંથી કાંઈક ખોવાયું છે—કાંઈક રસભર્યું, રમતભર્યું, અદ્ભૂત અને આકાશગામી.

બાળ કેળવણીનો ક્રમ ઉથલાવી પાડવા, ને નવી દુનિયા રચવા આજ કોશીશો થાય છે. પણ હજી એની એ જડખાં-તોડ ભાષા, એ પાધરો બોધ દેવાની ઘેલછા, અગમ્ય વાતોને નહાનાં ભેજાંમાં ખોસી ખોસીને ભરી દેવાની ઉતાવળ—આજ નવા બાલ સાહિત્યમાં નજરે પડે છે. કંઠસ્થ સાહિત્ય તરફ લક્ષ્ય ખેંચાયું છે. પણ એને નવી ભાષાનાં અને નવા

ભાવેના શણગાર પહેરવીને બગાડી નાખવામાં આવે છે. નદી કિનારે કાઢવમાં કે પાણીમાં મસ્તી ખેલતાં છોકરાંને જરીનો વજનદાર પોશાક જ પહેરાવ્યા જેવું એ ગણાય.

એ ભય સાથે સમગ્રયો આપણા ગિબ્બુલાઈને. કંઠસ્થ બાળસાહિત્યની સાચી ચાવી એમને જડી ગઈ. એમની સંગ્રહેલી બાળવાતાઓ આજે બાળકોને નચાવી રહી છે, અને મોટા નરનારીઓને ફરી એક વાર બાલ્યાવસ્થાનાં હાસ્ય-આનંદમાં ઉપાડી જાય છે.

ગિબ્બુલાઈની વાર્તાઓ હાસ્યમય, વિનોદમય, બુદ્ધિ-ચાતુર્યવાળી, શબ્દચાતુર્યવાળી રમતભરી છે. આ સંગ્રહમાં લેખી થયેલી વાર્તાઓમાં અદ્ભૂત રસ છે, કરુણરસ છે, કલ્પનાના ખેલ છે, ગાંભીર્ય છે. એવી વાતોથી આપણું લોક સાહિત્ય છઠ્ઠીછઠ્ઠ ભર્યું છે. અંગ્રેજીમાં એને Fairy Tales કહેવામાં આવે છે.

આમાંની કેટલીએક વાતો બંગાળાની લોકકથામાંથી લીધેલી છે. એ વાંચતાં જ આપણી જૂની સ્મૃતિ જાગે છે, ને યાદ આવે છે કે એની એ વાતો આપણે ત્યાં પણ હતી. હું માનું છું કે લગભગ પ્રસંગોના ફેરફાર બાદ કરતાં ભૂમિકા એકની એક જ છે. કેમ જાણે એકનાં એક ડોશીમા બન્ને પ્રાંતમાં આથડીને એની એ વાતો કહી આવ્યા હોય ! ચારસો પાંચસો ગાઉને અંતરે પડેલા પ્રાંતોનાં હૈયાનાં ઉંડાણમાં તો એકજ ધબકારા બોલી રહ્યા છે. ભારતવર્ષની એકરાષ્ટ્રતાનો આ પણ એક સબળ પુરાવો કાં ન હોય ? બંગાળાની અંદર બાળ-સાહિત્યની વાડી આજ આપણા રાષ્ટ્ર-જીવનને અરે ઉન્હાળે ઉગી નીકળી છે. એની લીલી ક્યારીઓ

ભાળીને આપણને ગુજરાતીઓને આપણું ઉજ્જડ ખેતરોને માટે લક્ષ્મ જ આવે.

સોનબાઈ, નિર્દયાળુ અપ્સરા, નીતિવાન ચોર, રાજ-કુમાર રાજકુમારી—એ ચાર વાતા આપણું ડોસાં ડોઝી પાસેથી મળી. બીજી મેળવવા દસખાર ડોઝીમાઓ પાસે કરગર્યો. પણ એ છિન્નલિન્ન સ્મૃતિઓમાંથી સગંગ વાર્તાઓ શોધવી મુશ્કેલ પડી. તથાપિ તપાસ ચાલુ છે. મેળવીને ફરી એક વાર એ આપણા ન્હાનાં ભાઈખંડેનોને લેટ ધરીશું. જેને જેને જડી આવે તે આંહી લખી મોકલે તો કેવું સાડું !

ભાષા તો ડોશીમાની જ રાખવા કાળજી કરી છે. છતાં હું શિક્ષક નથી, બાળકોનો નિત્ય-સંગી પણ નથી. શંકા રહે છે કે સીધે સીધી આ વાતો વાંચીને ન્હાનાં ભાઈખંડેનો કદાચ પૂરેપૂરી ન સમજે, તેથીજ આ અર્પણ થઈ છે આપણી ભણેલી ગણેલી યુવાન માતાઓને. એ ખંડેનો રસ-ભેર વાંચી શકશે તેની મને અનુભવપૂર્વક ખાત્રી છે. અને પછી તો, પોતાનાં બાળકની પાસે પોતાની ઢબે એ વાતો કહેવાનું જ બાકી રહે છે.

મારી તો આશા છે કે ન્હાનાં કે મહોટાં, નર કે નારી, સહુને આ વાતોમાં રસ પડવાનો. ડહાપણ, ડગલે ને પગલે તક, દરેક કાર્યમાં બુદ્ધિ, બુક્તિ, અને આડમ્બર—એ નિત્યના જીવન-ક્રમથી આપણે કેટલીયે વાર ધાકી જઈએ છીએ. ધરતીના સીમાડા વટાવીને ઉંચે ઉડવા આપણી કલ્પના તલસે છે. ફરી બાળાપણની રમ્ય સૃષ્ટિમાં મ્હાલવાનું મન થાય છે. તે વેળા આવી અસંભવ જણાતી વાતોમાં પણ આપણે તક્લીન બનીએ, હસીએ, ને રડીએ પણ ખરાં. અને પશુપંખીઓ ઉપર પણ પ્રીતિ આવે.

બાળકોનાં હૈયામાં ન ઉતરે તેવી કેટલીએક ખીનાઓ કે પ્રસંગો આવે ત્યાં સમજાવટ કરવી ઘટે. એ પણ બાળકો શાળામાં જઈને શીખે તેના કરતાં આવી વાતોમાંથી જ સમજી લેયે. એટલે જીવનની ઝીણી ઘટનાઓ પણ એની નજરે આવે. શબ્દો પણ બાળકોને શીખવાય.

મારી આજીજી તો માતાઓની પાસે જ છે. એનાં પ્રેમલ અંતરમાંથી જ ધાવણુની પેઠે આપોઆપ ઉછળેલી આ વાર્તાની ધારાઓ છે. કોઈ સાક્ષરે, કવિએ કે પંડિતે નથી જોડેલી. એમાં તો જનેતાનું હૃદય નીતરી રહ્યું છે. જે જનેતા ખોળામાં ઘેસાડીને ધાવણુ પાય, તેજ જનેતાએ, પડખામાં ઘાલીને પોતાના સમજણા બચ્ચાંને સૂવાટાણે આ હૃદયના ધાવણુની ધારાઓ પણ પાવી જોઈએ. માતાઓને ક્યારે માલુમ પડશે કે, વાતાં સાંભળવાને કાજે બાળકનો પ્રાણ કેટલો બધો તરફડે છે ?

ચિત્રોને માટે, તેમજ એ ચિત્રોવાળી વાર્તાઓને માટે, બંગાળનાં એક બાળકપ્રેમી જુદેન શ્રીમતી સુખલતાનો આપણે સહુ અહેશાન માનીએ. બંગાળની લોક વાર્તાઓના બે ત્રણ સંગ્રહ બહાર પાડી, પોતાનીજ પીછીથી ચિત્રો ઉપજાવી, આ અપરિચિતા જુદેને બાળકોની કેટકેટલી સેવા કરી ગણાય !

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર }
રાણપુર. }
તા. ૧૮-૨-૧૯૨૩.

જવેશ્વર મેઘાણી.

ડોશીમાની વાતો

ઇલા

એક માળીને દીકરી હતી. તેનું નામ ઇલા. ગરીબ ઘરની છોકરી, છતાં ઇલા તો રૂપરૂપનો ભંડાર. સવારે છાબડી લઇને બગીચે ફુલ વીણે, ને ફુલમાંથી આખો દિવસ બેઠી બેઠી માળા ગુંથે. સાંજે એના ભાઈ-બાપ એ માળા વેચી આવે, ને એ પૈસામાંથી ગરીબ ઘરનું ખર્ચ નીકળે.

એક દિવસ બગીચામાં આવીને ઇલા જુએ છે તો ફુલ ન મળે. પાડોશી લઈ ગયેલાં. ઇલાની આંખોમાં પાણી આવ્યાં. હવે શી રીતે તે દિવસનું ગુજરાન થશે ? કોઈને ઇલાએ ગાળો દીધી નહિ. એ તો તળાવને કાંઠે ગઈ. તળાવની અંદર ઘણાંયે રાતાં ને ધોળાં કમળ ખીલેલાં; કેમ જાણે હંસ બેઠાં હોય ! વાંકી વળીને ઇલા ફુલ તોડવા લાગી. છલોછલ ભરીને જ્યાં ઉભી થાય ત્યાં તો કોઈ બોલ્યું, “ ઇલા ! ”

પાછી ફરીને ઇલા જુએ ત્યાં તો પાણીમાં એક મોટો સાપ બેઠેલો. ઇલા ચમકીને ઉભી રહી. એને ખીક લાગી. પણ સાપની માનવીના જેવી વાચા જોઈને એના મનમાં કૌતુક થયું. ફરીવાર સાપ બોલ્યો, “ ડરીશ મા, ઇલા ! હું એક રાજકુમાર છું. એક મુનિના શાપથી, સર્પ બનીને આ સરોવરમાં રહું છું. મારાથી માણસો ખીએ છે, ને કોઈ આ કિનારે આવતાં નથી. અરેરે ! કેવાં માણસનાં મન ! હું તો કોઈને જરાય કનડતો નથી. પાણીની અંદર એક મોટો મહેલ છે. એ મહેલમાં જઈને હું માનવીનું રૂપ લઉં છું, મહેલમાંથી નીકળતાં જ મારે સાપ બની જવું પડે. માછલાંની ને દેડકાંની વાતો મારાથી સમજાય છે. એ બધાંની સાથે એક બે વાતો કરીને મન હળવું કરું. પણ ગમે તેમ તોયે એ બધાં તો માછલાં ખરાં ને ! ને હું તો માનવી, એની સાથે વાતો કરીને કાંઈ જીવાય ? એટલે જ તને કાંઈક કહેવાનું મન થાય છે, તું તે સમજી શકીશ, ઇલા ? ”

ઇલાનું મોં ઉઘડ્યું. એ બોલી, “ શું કહો છો ? ”

સાપ બોલ્યો, “ મારી સાથે તું વિવાહ કર. તને હું મારી રાણી બનાવીશ. કેટલાં કેટલાં મણિ માણેક ને કેટલાં કેટલાં હીરા મોતી તારા હાથમાં સોંપીશ. સુંદરી ઇલા ! ચાલ મારી સાથે. ”

સાપની વાત સાંભળીને ઇલાને દુઃખ થયું. મનમાં થયું કે એની સાથે પાણીની અંદર જઈ, ને જોઈ તો આવું કે કેવું એનું રૂપ છે, કેવીક એની ધનદોલત છે, ને કેવોક એનો ઘર સંસાર છે. અરેરે ! એ બિચારાથી એકલા શી રીતે જીવાતું હશે ?

પણ એને ખીક લાગી. કાંઈ ચે જોડ્યા વિના એ ઘેર ચાલી ગઈ. ખીજે દિવસે પાછી ઇલા તળાવની પાળે આવી. કમળનાં ફુલ ગઈ કાલ ખુબ ખપેલાં ! પણ ફક્ત કાંઈ ફુલને માટે ઇલા નહોતી આવી. એના મનમાં હતું કે ફરી વાર એ સાપ મળશે.

તે દિવસ પણ સાપ આવ્યો, ને જોડ્યો, “ આવો, આવો, ઇલા ! મારી રાણી ! પધારો ! ”

કેવો ક્યામણો એનો અવાજ ! એ ડગલાં આગળ ચાલીને ઇલા પાછી થંભી ગઈ. પણ ત્રીજે દિવસે તો ઇલાને ખીક લાગી જ નહિ. સાપે આવીને જોલાવી કે “ ઇલા ! ” ત્યાં તો તરત છાંયડી ફેંકી હઈને ઇલા પાણીમાં પડી. ઇલાને પીઠ ઉપર ખેસાડીને સાપ પાણીમાં ચાલ્યો ગયો.

પાણીની અંદર મોટો રાજમહેલ. પણ એમાં કેઈ ચે માનવી નહિ ! નોકર ચાકર, બધાંય માછલાં. નવાં રાણીજી આવ્યાં, એટલે માછલાં તો આનંદમાં ને આનંદમાં નાચવા મંડ્યાં.

સાપે આવીને માનવીનું રૂપ લીધું. એવું રૂપ તો ઇલાયે કોઈ દિવસ નહોતું જોયું. એના મનમાં થયું કે અરેરે ! કેવો કઠોર મુનિ ! ક્યાં છે એ મુનિ ? એને પણ પડીને હું મારા પતિનો શાપ ટાળું. સાપે કહ્યું, “ એ મુનિ તો હિમાલયમાં ગયા. ત્યાંથી પાછા નહિ આવે. ”

સાપને ઘેર દિવસ સુખમાં આલ્યા જાય છે. ઇલાને બે દીકરા ને એક દીકરી થયાં છે. છોકરાં તો જાણે ચંદ્રના કટકા ! ઇલાના મનમાં થયું કે આહા ! આવું રૂપ શું કોઈની નજરે નહિ પડે ?

ઇલાને ભાઈ-બાપ સાંભર્યાં. સાપને કહ્યું, “ ઘણાંયે વરસ થયાં મારે પીયર નથી જઈ. એક વાર જઈ આવું. મારું જાણે કેવું ય થાય છે. ”

એ સાંભળીને સાપની છાતી થરથરી ઉડી. એ બેલ્યો, “ ના, ના, ઇલા ! મ્હારી જ્ઞાતી ! જઈશ મા ! ”

ઇલા બોલી, “ જઈને જ ચાલી આવીશ. સાત દિવસની મુદત કરું છું. જમે તેમ, પણ માબાપ તો સાંભરે ને ! ”

સાપ બેલ્યો, “ તું જા, પણ છોકરાંને તો નહિ મોકલું. ” ઇલાએ કહ્યું, “ એ તે કાંઈ ઠીક લાગે ? આવાં ચંદ્રમા સરખાં છોકરાં ! મારાં માબાપ એને જુએ તો ખરાં ! ”

સાપ કહે, “ ભલે જા, પણ જરાબર સત્ત લેવસમાં જ પાછી વળજે. મને એકલાં ગમશે નહિ, હો ! પાછી આવ ત્યારે તળાવની પાળે આવીને બોલાવજે, કે “ રાજકુમાર ! ” જો હું જીવતો હોઈશ તો પીક ઉપર બેસાડીને લઈ જઈશ, અને સાદ કરીને તને જો દેખાય કે તળાવનું પાણી રાતું થઈ ગયું છે, તો જાણજે કે હું મરી ગયો છું. બીજું, આંહીની કાંઈ એ વાત ત્યાં કહીશ મા. જરા પણ નહિ. નહિ તો ભુડું થવાનું. ”

ઈલા કહે, “ નહિ કહું. ”

છીપલીના ગાડીમાં બેસીને છોકરાં સાથે ઈલા તળાવની પાળે આવી. કેટલું એ જવાહીર સાથે લેતી આવી— અપરંપાર મણિ માણેક, પરવાળાં ને મોતી !

સાપ વળાવા આવ્યો. એની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. ઈલા છોકરાંને લઈને પોતાને પીયર ગઈ.

ઈલાના ભાઈ—આપ તો ગાંડા ગાંડા થઈ ગયા. એ બોલ્યા, “ અરે ઈલા ! તું ક્યાં હતી ? આટલી બધી માયા તને ક્યાંથી મળી ? ક્યા દેશના રાજકુવર સાથે તું પરણી ? ” ઈલાએ લગાડે વાત કરી નહિ.

પછી ભાઈઓ ઈલાનાં છોકરાંને આવે લઈ જઈને છાના-

માના પૂછવા લાગ્યા કે “ ક્યા રાજને ઘેર તમે અવતર્યા ?
ક્યાં આળ્યું એ રાજ ? ક્યે માર્ગે થઇને ત્યાં જવાય ? ”
પણ છોકરાં કાંઇએ બોલ્યાં નહિ, એટલે છોકરાંને ડારે દીધો.
તોયે તે કાંઇ બોલ્યાં નહિ. પછી એને ખુબ માર માર્યો.
એટલાં બધાં માર્યાં કે બાળકોથી ખમાયું નહિ, ને બધું
માની ગયાં.

ઇલાના ભાઇઓએ તળાવની પાળે જઇને સાદ ક્યો,
“ રાજકુમાર ! ” ત્યાં સાપ દેખાણો. સાપને કાંઠે ખેંચી
લઇને ખુબ માર મારીને ડાર કરી દીધો. ભાઇઓ છાનામાના
ઘેર આવ્યા. મનમાં લાગ્યું કે આ સાપને હાથે કોઇક દિવસ
આપણી બહેન મરી જાત.

સાત દિવસ વીતી ગયા. સાંજ પડી ગઇ હતી. ગરીબ
ભાઇઓને ધન દોલત આપીને ઇલા બાળકોની સાથે તળા-
વની પાળે આવી. પાળ ઉપરના ઝાડનાં પાંદડાં ધૂજતાં હતાં,
પવન સુસુ અવાજ કરતો હતો. ઇલાનું હૈયું બીકમાં ને
બીકમાં ધ્રુજી ઉઠ્યું.

ઇલાએ સાદ પાડ્યો, “ રાજકુમાર ! ”

તળાવનું પાણી કંપી ઉઠ્યું. ઇલાએ જોયું ત્યાં તો બધું
પાણી લોહી જેવું રાતું થઇ ગયું. કોઇ આળ્યું નહિ. ઇલા
માથું પછાડીને મરી ગઇ. છોકરાં પણ “ મા, મા, ”
કરતાં મર્યાં.

પુલરાણી

એક હતી ડોશી. એને દીકરો દીકરી કંઈ નહિ. એના મનમાં એમજ થાય કે ચરે રે ! મારે એક દીકરો હોત તો કેવું સાફ થાત ! મંદિરમાં જઈને ડોશી રોજ પ્રાર્થના કરે કે, “ હે ભગવાન ! એકાદ સંતાન આપો ને ! ” એક દિવસ ભગવાન તુષ્ટમાન થઈને ડોશીના સ્વપ્નામાં આવ્યા. આવીને કહે કે “ ડોશી ! મંદિરના પગથીઆ પાસે એક બી પડયું છે. તે લઈને તારી વાડીમાં વાવજે. એમાંથી કાંઈક નીકળશે.”

ડોશીએ તો જઈને જોયું, ત્યાં સાચે સાચ મંદિરનાં પગથીયાં આગળ બી પડેલું. એણે એ બીને પોતાની વાડીમાં વાળ્યું. રોજ ઉઠીને ત્યાં જાય, ને પાણી પાય. એક દિવસ ત્યાં કાંટો કુટ્યો. બીજે દિવસે પાંદડાં નીકળ્યાં. એમ રોજ ડોશી સવારે ઉઠીને ત્યાં જાય, ને રોજ ઝાડ મોટું થાય.

એક દિવસ ડોશી જઈને જુએ તો એક ઘોળી ઘોળી કળી કુટેલી. ડોશીની નજર આગળ જ એ કળી ઉઘડી, ને અંદર જુએ તો કળીના કેશર ઉપર કુલ સરખી એક સુંદર છોડી ઉભેલી. એક આંગળી જેટલી જ લાંબી છોડી. ડોશી તો રાજી રાજી થઈ ગઈ, ને એને ઘેર લઈ ગઈ.

એનું નામ પાડ્યું, “ કુલરાણી. ” એક છીપલીમાં ડોશી ગુલાબના કુલની પાંખડી પાથરે, ને રોજ એમાં કુલરાણીને સૂવાડે.

એક દિવસ રાતે ડોશી કુલરાણીને કુલના બિછાનામાં પોઢાડીને સૂઈ ગએલી. ઘરનાં બારણાં બંધ હતાં પણ ઘરની ખાજમાં થઈને એક મોઢો દેડકો અંદર આવ્યો. કુલરાણીને જોઈને દેડકાના મનમાં થયું કે “ વાહ ! કેવી રૂપાળી કન્યા ! આને મારે ઘેર લઈ જઈં તો છોકરાં બહુ રાજી થશે. ” એમ ધારીને એણે તો આખી છીપલી મોઢામાં ઉપાડી, અને લઈ ગયો પોતાને ઘેર.

તળાવની પાળે એક ઉંડું લોણુ હતું. એમાં દેડકો રહેતો. ઘેર આવ્યો ત્યાં તો કન્યા બન્યાં “ ડ્રાંઉં ડ્રાંઉં ” કરતાં દોડ્યાં આવ્યાં. બાપા કહે કે “ બખરદાર ! કાંઈ બોલશો નહિ. આ છોકરી જાગી ઉઠશે. સવારે બધાંય એની સાથે રમજો. ”

સવાર પડ્યું. કુલરાણી જાગી. જુએ ત્યાં તો ઘેર અંધારું, ટાહું બરફ જેવું અને ચારે કોર ડ્રાંઉં ડ્રાંઉં. લક્ લક્ કરતાં રાક્ષસ જેવાં પ્રાણી દોડાદોડ કરે છે, અને એની સામે મોટા મોટા ડોળા ફાટીને જોઈ રહ્યાં છે. છોડી બિચારી બહુજ હેબતાઈ ગઈ, ને રોવા લાગી. એને રોતી ભાળીને

પા. ૬—એ કમગાના પાંદડા ઉપર લાવીને ફુલરાણીને બેસાડી.

દેડકાંને દયા આવી. તળાવની પાળ પાસે એક કમળનું ઝાડ હતું. એ કમળના પાંદડા ઉપર લાવીને કુલરાણીને બેસાડી.

આરે તરફ આસમાની સરોવર, રાતાં રાતાં કમળ ખીલેલાં અને લીલાં પાંદડાંનું આસન હતું. તોયે કુલરાણી રોતી રહે નહિ.

એને રોતી સાંભળીને સરોવરનાં માછલાં લેળાં થયાં, અને પૂછ્યું કે “ શું કામ રહે છે, નાની બહેન ! ”

કુલરાણી કહે કે, “ મને આંહીથી જવા દો. ”

માછલાંએ લેળાં થઈને એ પાંદડાની દાંડલી કાપી નાખી. એટલે પાંદડું તો તરતું તરતું આલી નીકળ્યું. કુલરાણી પણ માથેજ બેઠેલી. આલતાં આલતાં તળાવની સામી પાળે પહોંચી. ત્યાં કેટલુંયે ઘાસ ઉગેલું. એને આલીને ધીરે ધીરે કાંઠે ઉતરી.

કાંઠે ઉતરવા જાય છે ત્યાં તો એક નોળીઓ દોડતો આવ્યો, અને કુલરાણીને ઉપાડીને ઝાડની બખોલમાં લઈ ગયો. નોળીઓ જઈને માને કહે, “ મા ! મા ! જો તો કેવું મઝાનું પ્રાણી હું લાવ્યો છું ! મારે એની સાથે પરણવું છે. ”

મા કહે, “ અરરર ! આની સાથે પરણાય ? એને તો બેજ પગ, એને પૂછડી યે નહિ, એને શરીરે રૂવાં નહિ. છોડી દે, છોડી દે. ”

માએ કહ્યું, એટલે એ બિચારો શું કરે ? કુલરાણીને પાછો નીચે મૂકી આવ્યો.

કુલરાણી આખા કિવસની ભૂખી હતી. એની કુલ જેવી કાયા કરમાઈ ગયેલી. ત્યાં તો પડખે જ એણે એક ઉંઢરનું ઢર જોયું. ડોશીને ઘર ઉંઢર જોયેલા, એટલે તે બહુ ડરી નહિ. એણે ઢર પાસે જઈને પૂછ્યું, “ અંઢર કોણ છે ? મને કાંઈ ખાવાનું દેશો ? ”

એ સાંભળીને એક બુઢી ઉંઢરડી બહાર આવી. છોડી-ને જઈને એ ડોશીને તો બહુ હેત આવ્યું. તરત જ એને અંઢર લઈ ગઈ.

ત્યાર પછી કુલરાણી તો ત્યાંજ રહેતી. ઉંઢરડી જ્યારે બહાર ચારો લેવા જાય, ત્યારે કુલરાણી ઘરને સાવરણીથી વાળી નાખે, પડખે ખડ ઉગેતું, એમાંથી ખડ લાવીને પથારી પાથરી રાખે, અને ઉંઢરડી જે ખાવાનું લાવે તે એય જણાં મળીને ખાય. ઉંઢરડીને કોઈ સચું નહોતું. ફક્ત એક છછુંઢરો કેઈ કોઈ વાર જાતો આવતો.

કુલરાણી રોજ ખડ લેવા જાતી ત્યારે ત્યાં એક પંખી પડેતું જાતી. પહેલાં તો એને એ પંખીની બીક લાગી. પણ એણે જોયું કે પંખીની પાંખ તુટેલી છે, એટલે પછી એણે જઈને પંખીની ચારે તરફ ખડનું સુવાણું બિછાનું કરી આ-

પ્યું, અને ઢરમાંથી ખાવાનું લાવીને ખવરાવ્યું.

પછી તો રાજ ઉંઢરડી જ્યારે બહાર જાય ત્યારે કુલ-
રાણી પંખી પાસે આવે, બિછાનું કરી આપે, ને ખવરાવે.
એમ કરતાં બેય જણાંને જીવ મળી ગયો. ધીરે ધીરે પં-
ખીની તુટેલી પાંખ સારી થઈ ગઈ. તોપણ પંખી રાજ ત્યાં
જ રહેતું. કુલરાણીને મૂકીને બહુ આવે એ જાય નહિ.

એક દિવસ ઉંઢરડી ક્યાંઈકથી નવાં નવાં લુગડાંના કટકા
ઉપાડી લાવી. કુલરાણીએ પૂછ્યું કે “આને શું કરશે ?”
ઉંઢરડી બોલી, “આ પહેરાવીને તને પરણાવશું. તારે માટે
એક વર ગોતી કાઢ્યો છે. આ મારો ભત્રીજો છાંદુંદરો જાયો
છે ને ? એ કેવો હુશીયાર છે ! એનું ઘર તો આપણા
ઘરથી ઢસગણું મોટું, ને એના કોઢારમાં એટલું તો ખાવાનું કે
એક વરસ સુધી ખુટે નહિ. વળી રૂપાળો કેવો ! આવું મઝા-
નું મખમલ જેવું કાણું આમડું તો કોઈ ઉંઢરને ન હોય,
અને એના શરીરની સુગંધ કેવી ! અત્તર ગુલાબ પણ કુચ્ચા.

ઉંઢરડી મનમાં બહુજ હરખાણી. પણ કુલરાણી તો
મોઢે લુગડું એઢીને રાવા લાગી. ઉંઢરડી ખીજાઈને બોલી,
“ચુપ કર ! જો રોઈશ તો કાન ખચકાવી નાખીશ.”

સાંજ પડી, એટલે કુલરાણી છાનીમાની બહાર નીકળી,
ને પંખી ભાઈની પાસે ગઈ. બધી વાત સાંભળીને પંખી

લાઈ બોલ્યો, “ ચાલ, હું તને મારી પીઠ ઉપર બેસાડીને આથે આથે લઈ જઈ. ” પછી એને લઈને પંખી ઉડવા લાગ્યું. રાત પડી. આકાશમાં ચંદ્રમા ઉગતો હતો. પંખી લાઈ અને કુલરાણી એક બગીચા ઉપર થઈને જતાં હતાં. નીચે જ્યાં નજર કરે ત્યાં તો જોયું કે બગીચામાં એક ઠેકાણે અપરંપાર રૂપાળાં ફુલ હતાં. કાન માંડીને સાંભળ્યું ત્યાં એમ લાગ્યું કે તે ઠેકાણેથી બંસીના સૂર આવે છે. કુલરાણીએ કહ્યું કે ચાલોને, જોઈએ તો ખરાં કે ત્યાં શું થાય છે ? ”

પંખી લાઈએ એને લઈને ધીરે ધીરે એક સુંદર ફુલ ઉપર ઉતારી, કુલરાણીએ જોયું તો બધાંય ફુલ ઉપર પોતાના જેવાં જ એક એક પ્રાણી બેઠેલાં. અને એ બધાંને પતંગી-આના જેવી રૂપાળી પાંખો. કોઈ બંસી બજાવે છે, કોઈ ગાયન કરે છે, કોઈ નાચી રહ્યાં છે. કુલરાણીને જોતાં જ એ બધાય એની પાસે આવ્યાં ને બોલ્યાં કે, “ તમને અમારાં રાણીજી બનાવશું. તમે બધાં કરતાં વધુ રૂપાળાં છો. ” પછી બધાંએ એને માથે સુગટ પહેરાવી દીધો, અને નાની નાની બે રૂપેરી પાંખ એની કમર ઉપર ચોટી દીધી. આખી રાત બધાં રાણીજીની આસપાસ નાચ્યાં. પરોડીયું થયું ત્યાં તો રાણીજીને ઉપાડીને એ બધી પરીઓ પોતાને દેશ ચાલી લઈ. પંખીલાઈને પણ સાથે લઈ લીધું.

બેલવતી કન્યા

એક હતો રાજા. તેને સાત દીકરા. છ પરણેલા, એક નાનો દીકરો કુંવારો. નાનો કુંવર રોજ લણવા જાય ત્યારે મોટી પાંચ લાભી આશીષ આપે કે, “ તમારે સોનાની લેખણ થાશે. ” નાની લાભી આશીષ આપે કે, “ તમને બેલવતી કન્યા મળાશે. ”

નાનો કુંવર નાની લાભીને પૂછે કે, “ હું લાભી ! બેલવતી કન્યા ક્યાં હશે ? ” લાભી કહે કે “ આજીંથી સાત દરીયા, ત્યાર પછી એક દેશ, એ દેશમાં એક તળાવ, એ તળાવમાં બેલવતી કન્યા રહે છે. ”

એક દિવસ વહેલો ઉઠીને કુંવર મંડ્યો ચાલતા. ચાલતાં ચાલતાં સાત દરીયા વળોટીને આગ્રો એ તળાવ પાસે. તળાવની પાળે એક ઋષિની ઝુંપડી હતી. ઋષિને કુંવર પગે લાગ્યો. કુંવરની કોમળ કાયા જોઈને ઋષિએ એને પૂછ્યું, “ તું ક્યાંથી આવ્યો, બેટા ? આંહી કેમ આવ્યો ? ” કુંવર કહે, “ આવ્યો છું તો બેલવતી કન્યાને પરણવા. ” ઋષિ કહે, “ જી, આ સામે તળાવ. આ તળાવની વચ્ચે એક ટાપુ છે. ટાપુની ઉપર બેલ કૃણનું એક ઝાડ છે. એ ઝાડ ઉપર એક જ બેલકૃણ ટીંગાય છે. એમાં સૂતી છે બેલવતી કન્યા. એ ઝાડની આસપાસ રાક્ષસોની ચોકી છે. તારે તળાવમાં પડીને

એકજ શ્વાસે ટાપુ ઉપર પહોંચવાનું. ત્યાં એક બકડું બાંધ્યું છે તે પેલા રાક્ષસોની આગળ મૂકવાનું. રાક્ષસો બકડું ખાવા માંડશે, એટલે જાડ ઉપર ચડીને બેલતું ફળ તું તોડી લેજે. પછી પાછો પાણીમાં પડીને આંહી આવજે. પણ ધ્યાન રાખજે, આ બધું કામ એક શ્વાસે કરવાનું છે. શ્વાસ નીચો મેલીશ તો રાક્ષસો ખાઈ જશે. ”

રાજકુંવર હિમ્મત હાર્યો નહિ. એક શ્વાસે બેલફળ લઈને ઋષિ પાસે આવ્યો. ઋષિએ કહ્યું, “ બેટા ! જ તારે દેશ. ઘેર જઈને એ ફળને ભાંગજે. અંદરથી રૂપાળી એક કન્યા નીકળશે. પણ ખબરદાર, રસ્તામાં કયાંય ફળ ભાગીશ મા. ”

કુંવર પાછો ચાલ્યો. સાંજ પડી, ને એક સરૌવર આવ્યું. કુંવર આખા દિવસનો થાક્યો પાક્યો હતો. મનમાં થયું કે લે ને આંહીજ આરામ કરું.

રૂપાળું સરૌવર, કાંઠે લીલાં જાડ ઉભેલાં. પંખી બધાં કહોલ કરી રહ્યાં છે. પણ કુંવરની ધીરજ તે કેમ રહે ? એને એકલું ગમતું નહોતું. મનમાં થયું કે ઋષિ મહારાજે નકામી ના પાડી છે. આ ફળ ભાંગીને પેલી કન્યાને બહાર કાઢું તો વાતોચીતો થાય, આનંદ પડે ને રાત નીકળી જાય.

કુંવરે ફળ ભાંગ્યું. અંદરથી બેલવતી નીકળી. રૂપ

રૂપના ભંડાર. કુંવર કહે કે “ રાણીજી ! હું થાકી ગયો છું. ” કન્યા કહે, “ મારા ખોળામાં માથું રાખો, ને પોઢી જાઓ. ” માથું રાખીને કુંવર પોઢી ગયો. બેલવતી તો એ પોઢેલા પતિનું મોં જોતી જાય, ને મનમાં મલકાતી જાય.

એટલામાં એક લુહારની બાયડી બેડું લઈને ગામમાંથી પાણી ભરવા આવી. બેલવતીને પૂછ્યું, “ તમે કોણ છે, બાઈ ! આ તમારે શું થાય ? ”

બેલવતી કહે, “ આ રાજકુમાર છે. એની સાથે મારાં લગ્ન થવાનાં. ”

એ સાંભળતાં લુહારની બાયડીની ઢાનત બગડી. કપટ કરીને તે બોલી, “ બાપુ ! તમે તો સુખીઆં છો ! ભગવાન તમારું લકું કરજો. હું તો અભાગણી માંદી મરું છું. મારી સાસુએ પરાણે પાણી ભરવા મેલી છે. અરેરે ! હું આ તળાવમાંથી આખું બેડું શી રીતે બહાર કાઢીશ ? ” એમ કહીને એણે બેડું બેડું દેવા માંડ્યું. ૧૧

બેલવતીને ક્યા આવી. એ બોલી, “ બહેન ! દયો, હું તમને બેડું ભરી આવી છું. ” એમ કહીને, પોતાના સ્વામીના માથા નીચે દેશમી લુગડાં મૂક્યાં, ને બેડું લઈને તળાવમાં ઉતરી. લુહારની બાયડી છાનીમાની પાછળ પાછળ ગઈ, ને બેલવતી જ્યાં પાણી ભરવા જાય, ત્યાં તો એક ધક્કો માર્યો, એટલે બેલવતી તળાવમાં ડુબી ગઈ.

લુહારની બાયડીએ આવીને રાજકુંવરનું માથું પોતાના ખોળામાં લઈ લીધું. રાજકુંવર જાગીને જુએ છે ત્યાં તે રૂપાળી બેલવતીને બહલે કહરૂપી-કાળી કાળી બાઈ બેડી છે. એના મનમાં થયું કે અરેરે ! ઋષિ મહારાજનું કહેવું ન માન્યું. રસ્તામાં બેલવતીને બહાર કાઢી, એટલેજ બેલવતીનું રૂપ ફરી ગયું લાગે છે. પણ હવે શું થાય ? હાય હાય ! મેં શા માટે આ ફળ રસ્તામાં લાંચ્યું ?

એને લઈને કુંવર દેશમાં ગયો. ત્યાં એની સાથે પરણ્યો. કુંવરને શું ખબર કે આ બેલવતી નહિ, પણ લુહારની બાયડી છે !

આમ કરતાં કરતાં ઘણું દિવસ વીતી ગયા. ઈશ્વરને કરવું છે, તે સાતે લાઈઓ એક દિવસ શિક્ષા કરતા કરતા એ જ તળાવની પાળે આવ્યા, જ્યાં બેલવતીને ઘણો દહને એ પાપણી બાઈએ ડુબાવેલી. તળાવની અંદર જાયું તો એક કમળનું ફુલ ઉઘડેલું. ઓહો ! કેવો રાતો રંગ ! કેવી મીઠી સુગંધ ! એવડું મોટું કમળ તો ક્યાંય ન હોય !

એને જોઈને નાનો કુમાર કહે, “ ગમે તેમ થાય, પણ મારે એ કમળ જોઈએ. ”

મોટા લાઈઓ કહે, “ ના, ના, લઈશ મા. નક્કી એ કોઈ રાક્ષસી માયાનું ફુલ હશે ! કમળનું ફુલ આવડું મોટું હોય જ નહિ. ”

પણ નાનો કુંવર કાંઈ સમજે ? એણે તો તળાવની પાળે જઈને ધનુષ લાંબુ કયું. કમળ ધનુષમાં આંચું, એટલે ખેંચું. ત્યાં તો ડાંડલી ને કુલ બધુંય બહાર નીકળ્યું. કુલ હાથમાં આંચું તે વખતે જ એક પંખી ગાયન ગાતું ગાતું કુંવરને માથેથી ઉડી ગયું.

બધાય કુંવર પાછા ઘેર ગયા. છ રાજકુંવર તો ભાત-ભાતનાં જનાવર, ને ભાતભાતનાં પંખી લઈ ગયા; નાના કુંવરના હાથમાં તો એક જ રાતુંચોળ કમળતું કુલ.

કુલ લાવીને કુંવર પોતાના મહેલમાં કુલઢાનીની અંદર ગોડાંચું. એક દિવસ કુંવર ઘેર નહિ. બ્રહ્મારની બાયડી કુલને જોતાં જ ધૂળ ઉડી. એણે કુલની પાંખડીઓ વીંખીને બારીમાંથી બગીચાના ઉકરડા ઉપર નાખી દીધી. રાજકુંવર ઘેર આંચો. કુલ જોયું નહિ. એને બધી ખબર પડી. એની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. રાણીને કહે કે “ અરેરે ! બેલવતી ! તું કેરી કઠોર હૈયાની ! આવું સુંદર કુલ છુંદી નાખતાં તારી છાતી કાં થરથરી નહિ ? એણે તારું શું બગાડયું હતું ? ”

થોડા દિવસ થયા, ત્યાં તો એ ઉકરડા ઉપર એક મોટું મોટું બેલનું ઝાડ થયું. એ ઝાડ ઉપર એકજ ફળ ટીંગાતું હતું. માળી આવીને એ ફળ તોડી ગયો. ઘેર જઈને જ્યાં ભાંગે છે ત્યાં તો માંદેથી એક રૂપાળી કન્યા નીકળી. માળીને

કાંઈ બાળક નહોતું. એ તો રાજી રાજી થઈ ગયો, ને બહુજ લાડ કરીને એ કન્યાને ઉછેરવા લાગ્યો.

પેલી બનાવટી રાણીને બપોર પડી કે માળીને ઘેર એક દેવાંગના જેવી દીકરી છે. એ છોડીને જતાં જ રાણીના હૈયામાં ક્ષણ પડી. ઢાંગ કરીને રાણી માંદી પડી. વૈદ્ય ડાક-ટરો ઘણાંય તેડાવ્યા, પણ રાણીને સાડું થાય નહિ. એક દિવસ રાણી કુમારને કહે કે, “ રાત્રે મને સ્વપ્નામાં માતા-જીએ દર્શન દીધાં અને કહ્યું કે માળીના ઘરમાં એક દીકરી છે. એ ડાકણ છે. એણેજ તને આ કરી મૂક્યું છે. એને મારીને એના લોહીથી ન્હાઈશ તો જ તારો રોગ બશે. ” રાજકુંવરે તરતજ હુકમ કર્યો કે લઈ આવો એ છોડીનું લોહી. માણસો તલવાર લઈ છૂટ્યા. છોકરીને મારીને લોહીનું ઠામ ભરી લાવ્યા. બનાવટી રાણીએ એ લોહીથી સ્નાન કર્યું, ચેપેલે એનો રોગ મથ્યો. એ છોકરીનો બાપ માળી ચોધાર આંસુએ રોયો.

એમ દિવસ ચાલ્યા જતા હતા. રાજકુંવરનું મન ક્યાંયે નહોતું નહોતું. હાયરે ! આટલી આટલી ચીજો લાવી આપે તો એ રાણીનું મન માને નહિ. જે માગે તે આપે, તો એ રાણી ખીજતી રહે.

ઉઠાસ રાજકુંવર એક દિવસ જંગલમાં નીકળ્યો. ચાલતાં ચાલતાં એક નદીને કાંઠે આપ્યો. ત્યાં એક મેઘો

મહેલ જાયો. પણ અંદર કોઈ માનવી ન મળે. રાજકુવર મેડી ઉપર ચડ્યો. અગાશીમાં જાય ત્યાં તો કોણ જાણે ક્યાંથી બે પંખી આવીને કઠોડા ઉપર બેઠા. બહુ સુંદર પંખી ! મેઘ ધનુષ્યના સાતે રંગ કેમ જાણે એની પાંખમાં રમી રહ્યાં હોય ! અને વાહ ! પંખી માણસનાં જેવાં ગીત ગાય ! પંખી શું ગાયન ગાતાં હતાં ?

પંખી ગાતાં હતાં બેલવતી કન્યાની વાત. રાજકુવરે કેવી રીતે રાક્ષસોના ઝાડ ઉપરથી બેલકૂળ લીધું, પછી કેવો તે તળાવની પાળે સૂતેલો, લુહારની ખાયડીએ કેવું કપટ કરીને બેલવતીને પાણીમાં ડુબાવી, પછી રાજકુવર કેવી રીતે એ કમળ લઈ ગયો, અને ત્યાર પછી જે જે બનેલું તે બધું પંખીએ ગાયું. બધી જૂની વાત ગાઈ બતાવી. રાજકુવરની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. એણે પૂછ્યું, “ રે પંખી ! ક્યાં હશે એ બેલવતી કન્યા ? ”

પંખી બોલ્યાં, “ રાજકુમાર ! આંહીથી એક તીર ફેંકો. જ્યાં જઈને તીર પડશે ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશામાં એક પહાડ છે. એ પહાડમાં હીરા મોતી જડેલા એક મહેલમાં એ બેલવતી એનાં માળાપ સાથે રહે છે. વરસે એક દિવસ આંહી આવીને રહે છે. છ મહિના પહેલાં આવેલ. છ મહિના વીત્યે આવશે. રાજજી ! આંહી રહેશે તો એને મળાશે. ”

છ મહિના સુધી રાજકુંવર ત્યાં રહ્યો. પંખીની સાથે વાતો કરતાં કરતાં વખત વીતી ગયો. છેલ્લી રાત પૂરી થઈ. પરાડીએ કુંવર જાગે ત્યાં તો આઘેથી વાંસળીનો સૂર સંભળાય છે. ચારે બાજુ કુલની સુવાસ પથરાઈ રહી છે. આવી, ઓ આવી, મારી બેલવતી! બેલવતી આવી પહોંચી. એનો હાથ ઝાલીને કુંવર રડી પડ્યો, ને બોલ્યો, “મને માફ કરજે, બહાલી બેલવતી ! મને કાંઈ ખબર નહોતી. ”

ઝળક ઝળક થતો પાલવ લઈને બેલવતીએ કુંવરની આંખો લુછી, ને કહ્યું, “ રાજકુમાર ! રડો ના ! મારા સોગંદ ! ”

બીજે દિવસે બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં. રાજકુંવર બનાવટી રાણીને મારી નાખવા તલવાર લઈને દોડ્યો. બેલવતી આડી પડી. બનાવટી રાણી બેલવતીને પગે પડીને ચાલી ગઈ. ફરી વાર કુંવરે સાચી બેલવતી સાથે લગ્ન કર્યું, ને બેઉ જણાં સુખમાં રહેવા લાગ્યાં.

સોનબાઈ

સાત લાઈઓ હતા. સાત લાઈ વચ્ચે એક જ નાની ખેન; ખેનનું નામ સોનબાઈ.

સોનબાઈ એનાં માબાપની બહુજ માનીતી. સાત લાઈ પણ એના ઉપર પ્રાણ પાથરે. પણ સાત લાલીઓથી સોનબાઈના લાડ ખમાતા નહોતાં.

માબાપ ચાલ્યાં જતા કરવા. દીકરાને બાપ કહે કે, “મારી સોનબાઈને સાચવજો હો !” દીકરા કહે, “હો.” સાતે વહુઓને મા કહે કે “મારી સોનબાઈને કાચવશો મા હો !” સાતે વહુઓ છાનામાના દાત ભીંસીને કહે કે “હો !”

માબાપ ચાલ્યાં ગયાં. નાનો દીકરો સાથે ગયો. મેડી ઉપર બેઠી બેઠી સોનબાઈ ઢીંગલી શણગારતી હતી. શણગારતાં શણગારતાં એક લુગડું નીચે પડી ગયું. મેડીએ બેઠી બેઠી સોનબાઈ કહે, “લાલી ! લાલી ! એ લુગડું ઠંધ જાયોને !”

લાલી કહે કે “ઓહો હો ! રાજકુંવરીબા ! તમારે પગે કાંઈ મેંદી નથી મેલી. નીચે ઉતરીને લઈ લોને.”

સોનબાઇની આંખમાં પાણી આવ્યાં, એને માખાપ સાંભર્યાં.

બીજા દિવસ થયો. છ ભાઈ સવારે ઉઠીને કામે ગયા. ભાભી કહે, ‘ સોનબાઇ, બેઠાં બેઠાં રાટલા ખાવા નહિ મળે. લ્યો આ બેડું, ભરી આવો પાણી. ’ સોનબાઇ પાણી ભરવા ગઇ. માથેથી બેડું પડી જાય, લુગડાં ભીંજાય, ને માર્ગે માણસોં મશ્કરી કરે. માંડ માંડ સોનબાઇ બેડું ભરીને ઘેર આવી, ને ગોળામાં પાણી રેડયું. પાછી બીજું બેડું ભરવા આવી.

ભાભીએ ગોળાને પાણી માર્યો. એટલે નીચેથી ગોળો નંદવાઈ ગયો. ને પાણી બધું ઢાળાઇ ગયું.

સોનબાઇ બીજી હેલ ભરીને આવે ત્યાં તો ગોળામાં પાણી ન મળે. બીજી હેલ રેડીને સોનબાઇ ત્રીજું બેડું ભરવા આવી. વર્ગી આવીને જુએ તો ગોળામાં પાણી નહિ. નદી કાંઠે જઈને સોનબાઇ રોવા લાગી. એને રોતી સાંભળીને એક દેડકો એની પાસે આવ્યો. દેડકાએ પૂછયું, “ તને શું થયું છે, નાની બહેન ! ” સોનબાઇ કહે, “ ભાભીએ ગોળો ફેંડી નાખ્યો, પાણી ભરાતું નથી. ” દેડકો સોનબાઇની સાથે એને ઘેર ગયો. જઈને ગોળામાં જ્યાં ખાંકોરું હતું ત્યાં ભરાઈને બેઠો. પછી સોનબાઇએ પાણી રેડયું. આખો ગોળો

ભરી દીધો. પાણીનું એક ટીપું ચે દેડકાએ બહાર નીકળવા દીધું નહિ.

ભાભીએ હાંત ભીંસ્યા.

ત્રીજો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનબાઈને બોલાવીને ભાભી કહે, “લ્યો, આ કમોહ. ગણીને હાણા દીધા છે. જાઓ, કમોહ ખાંડીને ચોખા કાઢી આવો. એકેય હાણો આછો થાશે, કે એકેય હાણો ભાંગશે તો જીવ કાઢી નાખશું.”

ઝાડ હેડળ જઈને સોનબાઈ બેઠી બેઠી આંસુ પાડે છે. ત્યાં તો અપરંપાર ચકલીઓ આવી પહોંચી. ચકલીઓ કહે, “ નાની બહેન, રડે છે શું કામ ? ” સોનબાઈ કહે, “ભાભીએ કમોહ ખાંડવા દીધી છે. એકેય હાણો ભાંગે કે એકેય હાણો ઘટે, તો ભાભી જીવ કાઢી નાખે. ”

ચકલીઓ કહે, “ અરે, એમાં તે શું ? ” એમ કહીને બધી ચકલીઓ વળગી પડી. ઘડીવારમાં તો બધા હાણા ફેલાઈ રહ્યા. એકેય હાણો ભાંગ્યો નહિ. હાણા લઈને સોનબાઈ ઘેર ગઈ.

ભાભી કહે, “ રાંડ, એક હાણો આછો થાય છે. તું ખાઈ ગઈ હઈશ. જા લઈ આવ્ય. લીધા વિના આવીશ નહિ. ”

સોનખાઈ ઝાડ હેઠળ જઈને સેવા લાગી. ચકલીઓ દોડી આવી. સોનખાઈએ બધી વાત કહી. ચકલીઓ કહે, “ખાઈઓ, તપાસો સહુ પોતપોતાનાં મોઢાં.” એક ખુટ્ટી ચકલીની ચાંચમાં એક ચોખાનો દાણો રહી ગયેલો. સોનખાઈ એ દાણો લઈને ઘેરે ગઈ. દાણો લાભીને દીધો. લાભીએ ઢાંત ભીંસ્યા.

ચોથો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનખાઈને ખોલાવીને લાભી કહે કે, “જા, આ એક ગાંસડી લુગડાં ધોઈ આવ્ય. બગલાંની પાંખ જેવા કરીને લાવજે, નહિ તો જીવ કાઢી નાખીશ.”

એક ગાંસડી લુગડાં લઈને સોનખાઈ નદી કાંઠે ગઈ. બેઠી બેઠી આંસુ પાડવા લાગી.

એને રોતી જઈને અપરંપાર બગલાં આવ્યાં. બગલાં કહે, “નાની બહેન ! શું કામ રડે છે ?”

સોનખાઈ કહે, “લાભીએ ગાંસડી એક લુગડાં દીધાં છે. બગલાંની પાંખ જેવાં ઉજળાં કરવાનું કીધું છે, નહિ તો લાભી જીવ લેશે.”

બગલાં ખોલ્યાં, “એમાં શું ? ચાલો ભાઈઓ, લઈ લ્યો અકકેક લુગડું ને ધોઈ નાખો.”

થોડી વારમાં તો લુગડાં બગલાંની પાંખ જેવાં ઉજળાં ધોવાઈ રહ્યાં. લઈને સોનબાઈ ઘેરે ગઈ.

ભાભી કહે, “ એક લુગડું ઘટે છે. રાંડ ! તેંજ ચોરી લીધું હશે. જા, લઈને આવજે. ”

વળી સોનબાઈ નદી કાંઠે ગઈ. બગલાંને બધી વાત કહી. બગલાં કહે, “ભાઈઓ, તપાસો પોતપોતાની પાંખ.” એક ખુદ્દા બગલાંની પાંખમાં લુગડું ભરાઈ રહેલું. એ લઈને સોનબાઈ ઘેર ગઈ.

ભાભીઓએ દાંત ભીંસ્યા.

પાંચમો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનબાઈને ભાભી કહે કે, “જાઓ વગડામાં. છાણાં લાકડાંનો ભારો લઈ આવો. ”

સોનબાઈ કહે, “ ભાભી, ભારો બાંધવા દોરી દેશો ? ” ભાભીએ દોરી દીધી નહિ. વગડામાં બેસીને સોનબાઈ આંસુ પાડે છે. ત્યાં એક મોટો સરપ આવ્યો.

સરપ કહે, “ નાની ખેન, રહે છે શું કામ ? ” સોનબાઈ કહે, “ ભાભીએ દોરી નથી દીધી. ભારો શી રીતે બાંધું ? ”

સરપ કહે “ જહેન, તારા ભારાને હું વીંટળાઈ વળીશ. તું ઘેરે જઈને ધીરે ધીરે ભારે નીચે મેલજે, એટલે મને વાગશે નહિ. ” સરપની દોરડી કરીને સોનખાઈ ઘેરે ભારે લઈ ગઈ. ભાભીએ દાંત ભીંસ્યા.

ભાભીએની દાઝ તો મટી નહિ. એ તો રાજ રાજ પોતાના ઘણીના કાન ભંભેર્યા કરે, સોનખાઈનાં વાંકાં બોલ્યા કરે. એમ કરતાં કરતાં ભાઈએને પણ સોનખાઈ ઉપર ખીજ ચડવા માંડી. વારે વારે સોનખાઈને વઢવા લાગ્યા.

એક દિવસ સોનખાઈને નહાવું હતું. એનાં બધાં ચ લુગડાં ફાટી ગયેલાં. નવાં લુગડાં માગે તો ભાભીએ કહે કે, “ ડામ લે. ” સોનખાઈ બહુજ રાઈ, એટલે ભાભીએ પોતાની એક ચુંદડી દીધી, ને કહ્યું કે, “ રાંડ ! જો આ ચુંદડીને જરાય ડાઘ પડશે, તો જીવ કાઢી નાખીશ. ”

સોનખાઈ કહે, “ ભાભી, હું ખુબ સાચવીને રાખીશ. ” સોનખાઈ નહાવા બેઠી, એટલે ભાભીએ એ ચુંદડી ઉપર છાનામાના તેલના છાંટા માર્યા.

નહાઈને સોનખાઈ ઉભી. જુએ ત્યાં તો ચુંદડી ઉપર તેલના ડાઘા ! રેતી રેતી એ બિચારી ભાભીની પાસે આવી. ભાભીએ બધી વાત ભાઈને કહી. ભાભી બોલ્યાં, “ આ રાંડને નહિ મારી નાખો તો અમે ગળે ફાંસો ખાઈને મરશું. ”

ભાઈને ખીજ ચડી, એણે સોનખાઈને મારી નાખી. ભાલીએ એ ચુંદડી સોનખાઈના લોહીમાં રંગી. પછી ભાઈએ જઈને સોનખાઈને દાટી આવ્યા.

પણ સોનખાઈને! પાળેલો એક કૂતરો હતો. કૂતરો રોજ રોતો રોતો સોનખાઈને દાટેલી તે જગ્યાએ જાય; એને મારે તોયે કૂતરો ત્યાં ગયા વિના ન રહે.

ભાલીઓનાં મનમાં થયું કે આ કૂતરો બધી વાત કહી દેશે. પછી કૂતરાને પણ મારી નાખીને ભાલીઓએ સોનખાઈની પડખે દાટ્યો.

થોડા દિવસ થયા. સોનખાઈને દાટેલી ત્યાં એક લીંબડો ઉગ્યો. કૂતરાને દાટેલો ત્યાં એક પીપજો ઉગ્યો. બેય ઝાડ બહુ મોટાં થયાં.

જાત્રા કરીને માળાપ આલ્યાં આવતાં હતાં. રસ્તામાં લીંબડો પીપજો આવ્યાં. નાનો દીકરો કહે કે, “આંહિ પોરો ખાઈએ.”

“વાહ રે ! કેવાં રૂપાળાં ઝાડ !” એમ કહીને નાનો દીકરો લીંબડા પીપજાની ડાળ હલાવવા માંડ્યો. ત્યાં તો જમીનમાંથી જાણે કોઈ ગાવા લાગ્યું કે

કોણ હલાવે લીંબડી ?
 કોણ હલાવે પીપળી ?
 ભાઈની મારેલ બેનડી !
 ભોળાઈની રંગેલ ચુંકડી !

નાનો ભાઈ તો હેખતાઈ ગયો. સોનબાઈના જેવો આ કોનો સાદ હશે ?

પછી લીંબડાની હેઠળ એણે ખોદ્યું. ત્યાં તો સોનબાઈ નીકળી. પીપળાની હેઠળ ખોદે ત્યાં સોનબાઈનો કૂતરો નીકળ્યો.

નાના ભાઈએ પોતાની એક જાંઘ ચીરીને એક જાંઘમાં સોનબાઈને સંતાડી, અને બીજી જાંઘમાં કૂતરાને સંતાડ્યો. બધાં ઘેરે ગયાં.

માબાપે અને ન્હાના ભાઈએ પૂછ્યું કે, “ સોનબાઈ ક્યાં ? ”

ભાભીએ કહે કે “ રમવા ગયાં છે. ”

રાત પડી, સહુ જમવા બેઠાં. ભાઈ કહે, “ સોનબાઈને ખોલાવોને. ”

ભાભીએજ ગામમાંથી એક બાડી છોડીને હાજર કરી, ને કહ્યું, “ આ સોનબાઈ. ”

નાનો ભાઈ કહે, “આવી સોનબાઈ? એની આંખ બાડી કેમ?”

ભાભીઓ કહે, “તમે નહોતાં ત્યારે એક આંખ કુટી ગઈ છે. આટલાં બધાં વરસ થયાં, તે સોનબાઈનું રૂપ બદલી ગયું છે.”

હુસીને ભાઈએ પોતાની બધાંમાંથી સાચી સોનબાઈને બહાર કાઢી, ત્યાં ભાભીઓનાં મોઢાં કાળાં કાળાં શાહી થઈ ગયાં.

બીજી બાંધમાંથી કૂતરો નીકળ્યો. ભાભીઓને મરવા જેવું થયું.

ભાઈ કહે, “આ રાંડોનાં નાક કાન કાપીને ઉધે ગધેડે બેસાડીને ગામમાં ફેરવીશ.”

સોનબાઈ આડી પડીને કહે કે, “ભાભીઓને કાંઈ કરો તો મારા સોગંદ.”

ભાભીઓ તો રોતી રોતી સોનબાઈને પગે પડી. સોનબાઈની આંખમાં પણ આંસુ આવ્યાં. છ ભાઈ ઘેર આવ્યા, બહુજ ભોંઠા પડ્યા, માળાપના ખોળામાં માથું મૂકીને ખુબ રડ્યા, સોનબાઈને પડ્યા.

પછી બધાં એ વાત વિસરી ગયાં. સોનબાઈ મોટી થઈ એટલે પરણીને સાસરે ગઈ.

ભાઈ ખંડેન

બે હતાં ભાઈ ખંડેન. એની સગી મા મરી ગયેલી. નવી મા એ ભાઈ ખંડેનને બહુ દુઃખ દેતી.

એક દિવસ ભાઈ કહે, “જે, ખંડેન આપણી મા મરી ગઈ. બાપ પણ નથી. નવી માનું દુઃખ ખમાતું નથી. ચાલો, આપણે ભાગી જઈએ.” ખંડેને હા પાડી. ભાઈ ખંડેન હાથના આંકડા ભીડીને ઘેરથી બહાર નીકળ્યાં.

વરસાદ વરસે છે. પલંગતાં પલંગતાં બેય જણાં આઘે આઘે ક્યાંય ને ક્યાંય ચાલ્યાં જાય છે. એમ કરતાં સાંજ પડી. ત્યાં તો એક વનમાં તે આવી પહોંચ્યાં. આખો દિવસ ખા-ધેલું નહિ, અને ખુબ ચાલેલાં, એટલે બેયને ઉંઘ આવતી હતી. એક ઝાડ હેઠળ જઈને ભાઈ ખંડેન ઉંઘી ગયાં.

જ્યાં ઉંઘ ઉડી ત્યાં તો સવાર પડી ગયેલું. તડકો ચડી ગયેલો. ભાઈ કહે, “ખંડેન ! હું બહુજ ભૂખ્યો ને તરસ્યો થયો છું. ચાલો, આટલામાં ક્યાંક નદી હોય તો જઈએ.”

હવે આંહી એને ઘેરે શું બન્યું ? એની નવી મા હતી ડાકણ. એ રાંડને બબર પડી ગઈ કે છોકરાં મરી નથી ગયાં. એટલે તે છાનીમાની વનમાં આવીને વનનાં બધાં

ઝરણામાં મંત્ર નાખી ગઈ. લાઈ જહેન પાણી ગોતતાં ગોતતાં એક ઝરણાને કાંઠે આવ્યાં. લાઈ જ્યાં પાણીનો ખોખો ભરીને પીવા જાય, ત્યાં તો જહેને ઝરણામાં કાંઈક અવાજ સાંભળ્યો. પાણી ખળખળ કરતું જાણે ખોલતું હતું કે “પીશો મા, પીશો મા, જે આ પાણી પીશે તે શિયાળ થઈ જશે.”

એ સાંભળીને જહેને લાઈના ખોખામાંથી પાણી ઢાળી નાખ્યું, ને કહ્યું કે “લાઈ, ચાલો, ખીજું ઝરણું ગોતીએ.” થોડે આંધે જાય ત્યાં ખીજું ઝરણું આવ્યું. કાંઠે બેસીને લાઈ જ્યાં ખોખો ભરે છે, ત્યાં તો પાણીમાંથી જાણે કેઈ ખોલ્યું કે “ખળ ખળ, ખળ ખળ. એ પાણી પીશો મા, પીશો મા, બકરૂં બની જશે.”

તરતજ જહેને લાઈનો ખોખો ઢાળી નાખ્યો. લાઈ બહુ ખીજણો. એ ખોલ્યો કે “હવે ખીજે ઠેકાણે પાણી પીવા નહિ દે તો હું મરી જઈશ.” થોડે આંધે જાય ત્યાં ત્રીજું ઝરણું આવ્યું. આંધું આંધું પાણી ચક ચક કરી રહ્યું છે. જહેન કાન માંડીને સાંભળે ત્યાં તો ઝરણાનું પાણી ખોલે છે કે “પીશો મા, પીશો મા, હરણુ બની જશે.” જહેન બિચારી ના પાડવા જાય છે ત્યાં તો લાઈ ખોખો ભરીને પી ગયો; પીધું કે તરત એ હરણુનું બન્યું બની ગયો.

જહેન બિચારી ખુબ રોવા લાગી. પણ રોવાથી શું બળે? પોતાની ડોકમાંથી રૂપાની હાંસડી કાઢીને એણે હરણુની

ડોકે પહેરાવી દીધી. પછી ખડની લાંબી લાંબી સળીઓ લઈને એક દોરડું ગુંથ્યું. દોરડું હરણને ગળે ખાંધીને, દોરતી દોરતી ચાલી.

આમ કરતાં કેટલેય આઘે ગઈ ત્યાં જોયું તો ખડ અને પાંદડાંનું એક રૂપાળું ઘર હતું. પોતાના હરણલાઈને લઈને જહેન એ ઘરમાં રહેવા લાગી. વનમાંથી રોજ કુંજાં કુંજાં પાંદડાં લાવીને હરણની પથારી કરે, કુંજું ધાત્ર લાવીને હરણને ખવરાવે, અને રાતે હરણની પીઠઉપર પોતાનું માથું રાખીને સૂઈ જાય.

એમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા. એક દિવસ વનમાં ડંકા ને નગારાં વાગ્યાં, નિશાન દેખાણાં. અને એક ઘોડા ઉપર ચડીને રાજાજીનો કુંવર શિકાર કરવા આવ્યો. નગારાં સાંભળીને હરણ બોલ્યું, “જહેન, હું રાજાના કુંવરને જોવા જાઉં ?”

જહેન કહે, “ભલે, જા. પણ હુશીઆર રહેજે હો ! પાછો આવ ને, ત્યારે કમાડ ખખડાવજે, ને કહેજે કે, નાની જહેન કમાડ ઉઘાડો, નહિ તો હું કમાડ નહિ ઉઘાડું હો !”

હરણ કહે “હો !”

એમ કહીને હરણ રાજકુંવરને જોવા ગયો. રાજકુંવરે જોયું ત્યાં તો એક રૂપાળું હરણ ચાલ્યું જાય છે, ને એના

પા. ૩૨.—રાતે હરણની પીડ ઉપર માથું રાખીને બેઠેન સૂઈ ગય.

ગળામાં રૂપાની હાંસડી ચળકે છે. રાજનાં માણસો પણ જોઈ રહ્યાં. પણ જોતજોતામાં તો હરણ ક્યાંય સંતાઈ ગયું, કોઈ એને ગોતી શક્યું નહિ.

બીજે દિવસે પણ નગારાં સાંભળીને હરણ જોવા ગયું. રાજએ માણસો દોડાવ્યાં. હરણ તો છલંગ મારતું લાગ્યું. માણસ કાંઈ હરણને ઝાલી શકે ? માણસોએ તીર ફેંક્યાં. હરણના પગમાં તીર વાગ્યું. લોહી નીકળવા માંડ્યું, તો એ હરણ હાથમાં ન આવ્યું.

આખો દિવસ દોડાદોડ. મોઢા આગળ હરણ, ને પાછળ રાજનાં માણસ. સાંજ પડી ત્યાં હરણ પોતાના ઘર આગળ આવ્યું, અને બોલ્યું કે “ નાની જહેન, કમાડ ઉઘાડ.” ત્યાં તો કમાડ ઉઘડ્યું; હરણ ઘરમાં ગયું કે કમાડ પાછું બંધ થઈ ગયું. કોણે ઉઘાડ્યું, કોણે બંધ કર્યું, એ કાંઈ રાજજીનાં માણસો ન સમજ્યાં.

માણસોએ રાજકુંવરની પાસે જઈને બધી વાત કરી. રાજકુંવરને બહુ નવાઈ લાગી. એ કહે, “ કાલે હું જઈને તપાસ કરીશ. તમે કોઈ એને તીર મારશો મા.”

હરણ ઘરમાં ગયું, એટલે જહેન એના પગ ઉપરથી લોહી ધોઈ નાખ્યું, ને એને પાંદડાંના સુવાળા બિછાના ઉપર સુવાડી દીધું. હરણ નિશંતે ઉઘી ગયું.

ખીજે ફિવસે સવાર પડી ત્યાં તો રાજકુંવરની શરણાઈ વાગી. હરણુ તો તૈયાર થયું, પણ જહેન બોલી, “ના, ભાઈ, કાલ તને તીર માથું”તું, આજ તને મારી નાખે તો?”

હરણુ બોલ્યું, “ના, જહેન! આજ હું બરાબર હુશીયાર રહીશ. આપુ છો ને, મારી જહેન છો ને, મને? આજનો ફિવસ જવા દે. તારે પગે પડું.”

જહેન બિચારી લોળવાઈ ગઈ. એણે રમ્મ દીધી.

એણે જ્યું કે રાજકુંવર પોતેજ એની પાછળ પડ્યો. આખો ફિવસ ખેંચ જણાં દોડ્યાજ કરે. સાંજ પડ્યા પહેલાં થોડેક વખતે પેલું ઘર રાજકુંવરને દેખાણું, એટલે એણે હરણુને આઘેથી છોડી દીધું, ને પોતે એ ઘર આગળ ગયો. કમાડ ખખડાવીને રાજકુંવર બોલ્યો કે “નાની જહેન, કમાડ ઉઘાડ ને.”

કમાડ ઉઘડ્યું. ઘરમાં જય ત્યાં તો રાજકુંવરે હરણુની જહેનને જોઈ. આવી રૂપાળી છોડી એણે કદી નહોતી દેખી. છોડીને પહેલવહેલાં તો રાજકુંવરને જોઈને બહુજ ખીક લાગી. પણ રાજકુંવર એની સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરવા લાગ્યો. એ બોલ્યો, “ચાલ, હું તને મારા રાજમાં લઈ જઈશ. ત્યાં જઈને તને મારી રાણી બનાવીશ. તું આવીશ ?”

છોડી કહે, “ મારા હરણને મેલીને હું કેમ આવું ? ”
રાજકુંવર કહે, “ હરણનેય સાથે લઈ જશું.”

છોડી કહે, “ તો લલે. ”

સાંજ પડી. હરણ આવ્યું. પછી રાજકુંવર એ બેયને લઈને પોતાના રાજમાં ગયો. ત્યાં ખુબ ધામધુમ કરીને રાજકુંવર એ છોડીને પરણ્યો.

પછી રાજમહેલમાં બેય ભાઈ બહેન બહુ સુખમાં રહેતાં હતાં. થોડા મહિના થયા ત્યાં તો રાણીને એક રૂપાળો દીકરો અવતર્યો. રાજકુંવર તે વખતે રાજમાં ન હતો. શિકારે ગયેલો.

એટલામાં એવું થયું કે આ ભાઈબહેનની નવી માને બધી વાતની ખબર પડી ગઈ. એના મનમાં બહુ અદેખાઈ આવી. એને એક દીકરી હતી, તે ખરાખર આ રાણીના જેવડી લાગતી.

માના મનમાં થયું કે મારી દીકરીને રાણી બનાવી દઉં. પછી મા-દીકરી એ નગરીમાં આવ્યાં. ત્યાં જઈ પોતાનાં રૂપ બદલાવી નાખ્યાં. પછી બેય જણાં દરબારગઢમાં જઈને દાસીની નોકરી કરવા લાગ્યાં. બિચારી રાણીને તો દયા આવી એટલે બન્નેને રાખ્યાં. એક દિવસ રાતે જ્યારે બધાંય ઉંઘતાં હતાં ત્યારે એ રાંડ ડાકણે રાણીને મંત્ર મારીને હંસણી

બનાવી બગીચાના તળાવમાં નાખી સ્ત્રીધી, અને પોતાની દીકરીને રાણીનો શણગાર પહેરાવી પથારીમાં સુવાડી દીધી.

રાગજી શિકારેથી પાછા આવ્યા. એણે સાંભળ્યું કે “ કુંવર અવતર્યો. ” બહુજ ખુશી થઈને તે રાજમહેલમાં ગયા. ત્યાં પેલી ડાકણ આવીને બોલી કે “ હમણાં રાણીને ઓરડે બશેા મા. એને ઠીક નથી. વૈદ્યે કોઈને ત્યાં જવાની ના પાડી છે. ” રાગજી બિચારા સમજ્યા કે વાત સાચી હશે.

તે દિવસે રાત પડી. અરધી રાત થઈ ત્યાં સિપાઈએ જોયું કે સરોવરમાં એક રૂપાળી ઘોળી પોળી હંસણી તરે છે. સિપાઈને જોઈને હંસણીએ પૂછ્યું કે “ સિપાઈ ભાઈ, સિપાઈ ભાઈ, રાગજી શું કરે છે ? ”

સિપાઈ બોલ્યો, “ રાગજી

હંસણી બોલી, “મારું હરણ શું કરે છે ? ”

સિપાઈ કહે, “ સૂતું છે. ”

હંસણી કહે, “ મારો કુંવર શું કરે છે ? ”

સિપાઈ કહે, “ અંગુઠો ચૂસતો ચૂસતો પોઢી ગયો છે. ”

પછી હંસણી કહે કે “ હું કા આવીશ. ” એમ કહીને એ ચલી ગઈ.

સવારે ઉઠીને સિપાઈએ રાતે બનેલી બધી વાતચીત રાજાજીને કહી.

રાજાજી નવાઈ પામીને બોલ્યા, “એમ? એ શું સમજવું?”

ખીજી રાતે રાજાજી એ સિપાઈની સાથે સરોવરને કાંઠે ગયા. અધરાત થઈ ત્યાં તો હંસણી આવી. આવીને પહેરાવાળાને પૂછવા લાગી કે:-

“ભાઈ ! રાજાજી શું કરે છે ?”

“મારું હરણુ શું કરે છે ?”

“મારો કુંવર શું કરે છે ?”

પહેરાવાળાએ કહ્યું કે “બધાં સૂતાં છે.”

હંસણી જાવા મંડી ત્યાં તો રાજાજી આવીને ઉભા રહ્યા. રાજાને જાણને હંસણી બોલી, “રાજાજી, તમારી તરવાર મારા માથા ઉપર ત્રણ વાર ફેરવો.” રાજાએ તરવાર લઈને હંસણીના માથા ઉપર ત્રણ વાર ફેરવી ત્યાં તો હંસણી મટીને રાણી બની ગઈ. રાજાજી ચક્રિત થયા. એણે પૂછ્યું કે “આ શું ?” રાણીએ પોતાની નવી માની બધી વાત કરી. રાજાજી તો તરતજ તરવાર લઈને દોડ્યા, અને પેલી ડાકણ તથા એની છોકરીના વાળ પકડી મારવા તૈયાર થયા. રાણી રાજાજીનો પગ પકડીને બોલી,

“ મારા સમ. મારશો મા. ગમે તેમ તોય એ મારી મા છે, અને આ મારી જહેન છે. ”

રાજજીએ ડાકણને કહ્યું, “આ હરણને માણસ બનાવી દે નહિ તો તને મારી નાખું. ”

ડાકણે ધુજતાં ધુજતાં કાંઈક મંત્ર લણ્યા, એટલે તરત હરણ મટીને રાણીનો નાનો લાઈ બની ગયો.

પછી એ દુષ્ટ ડાકણને તથા છોડીને, માથાં મુંડાવી, ચુનો ચોપડી, ઉંધે ગધેડે બેસાડી કાઢી મૂક્યાં.

હેડકે રાજકુમાર

એક હતો રાજ. એને ત્રણ દીકરી હતી. ત્રણે રાજકુમારી બહુ રૂપાળી, તેમાં એ નાની રાજકુમારીનું રૂપ તો અસલ જાણે પરી જેવું.

રાજમહેલની પાસે એક વન હતું. એ વનમાં એક અરણ્ય હતું. ઉંડાણાના દિવસમાં રાજની નાની કુંવરી એ અરણ્યને કાંઠે આવીને ઝાડને છાંયડે બેસતી; બેસીને સોનાનો એક નાનો ઢડો લઈ રમતી.

એક દિવસ એ રમતી હતી. ત્યાં તો એનો ઢડો હાથમાંથી સરી ગયો. અને ઢડો ઢડો ટપ ઢધને અરણ્યમાં પડ્યો. ત્યાં પાણી બહુ ઉંડું હતું. એમાં પડે તો માણસ ડુબી જાય.

રાજકુમારી હવે શું કરે? એની આંખમાં તો ટપ ટપ પાણી પડવા માંડ્યાં—ખૂબ રોવા લાગી, રોતાં રોતાં એને એમ લાગ્યું કે જાણે એને કોઈ બોલાવે છે.

રાજકુમારીએ ચારે તરફ જોયું પણ કોઈ નહિ. ફક્ત એક મોટો હેડકે પાણીમાંથી ડોકું કાઢીને આંખો મટમટાવતો એની સામે જોઈ રહ્યો હતો.

દેડકો બોલ્યો, “ રાજકુમારી ! ઓ રાજકુમારી ! શા માટે રૂવે છે ? ”

રાજકુમારી કહે, “ મારો સોનાનો દડો પાણીમાં પડી ગયો છે. ”

દેડકો કહે, “ હું તારો દડો પાણીમાંથી કાઢી દઉં તો મને શું આપીશ ? ”

રાજકુમારી કહે, “ મારો ઝગમગતો પોશાક આપીશ, મારો ચક્રચક્રતો મુગટ આપીશ, મારી મોતીની માળા આપીશ, તું જે માગીશ તે હું આપીશ. ”

દેડકો બોલ્યો, “ મારે તારો પોશાક બોશાક કાંઈ નથી જોતાં. તું જો મને તારી સાથે રમવા દે, તારી સોનાની થાળીમાં તારી સાથે જમવા દે, અને તારી નાનકડી પથારીની અંદર તારી સાથે મને સૂવા દે, તો હું તારો સોનાનો દડો કાઢી આપું. ”

રાજકુમારી કહે “ ભલે. તું જો મારો દડો કાઢી દે, તો તું જેમ કહીશ તેમ કરીશ. ”

રાજકુમારીના મનમાં તો એમ થયું કે “ કેવો નાદાન ! દેડકો તે શું માણસની સાથે રહી શકે ? એ તો પાણીમાં બેઠો બેઠો ડરાંઉં ડરાંઉં કરી જાયે. ”

પા. ૪૦—“હું તારો હોઁ કાઠી હઉં તો મને શું આપીશ ?”

ત્યાં તો દેડકાએ પાણીમાં ડુબકી મારી. થોડી વારમાં તો એ સોનાનો ઢંડો મ્હોંમાં લઇને બહાર આવ્યો. એના મનમાં તો હતું કે રાજકુમારી મારી સાથે કોણ જાણે કેવી કેવી મઝાની રમતો રમશે ! પણ રાજકુમારીએ તો જરાયે રમત કરી નહિ. એ તો ઢંડો લઇને, રાજી થાતી થાતી રાજમહેલમાં દોડી ગઈ.

ખીજે દિવસે રાજકુમારી, રાજજીની પાસે બેઠી બેઠી સોનાની થાળીમાં ખાય છે. ત્યાં તો ધપ, ધપ, ધપ, ધપ કરતું કોઈક નીસરણી ઉપર ચડતું હોય એમ લાગ્યું— કોઈક જાણે ખારણાની પાસે આવીને બોલવા લાગ્યું કે,

“ ન્હાની રાજકુમારી, એ ન્હાની રાજકુમારી ! ખારણું ઉઘાડોને ! ”

એ સાંભળીને રાજકુમારી ખારણું ઉઘાડવા ગઈ. ઉઘાડી જુએ ત્યાં તો, હાય હાય ! એ તો પેલો દેડકો ! એને જતાંજ રાજકુમારીએ ઝટપટ ખારણું વાસી દીધું. તે પોતાની જગ્યાએ બેસી ગઈ.

રાજાએ પૂછ્યું, “ કેમ બહેન, આટલી બધી કોની બીક લાગી ? શું કોઈ રાક્ષસ તને ઉપાડી જવા આવ્યો છે ? ”

એ બોલી, “ ના, ખાપુ, રાક્ષસ નહિ, પણ એક દેડકો ! ”

રાગ કહે, “ દેડકો તારી પાસે શા માટે આવ્યો છે ? ”

રાજકુમારી બોલી, “ બાપુ, કાલે વનમાં રમવા ગઈ હતી. ત્યાં ઝરણામાં મારો હડો પડી ગયો. એ દેડકો મારો હડો કાઢી આવ્યો, ને મને કહ્યું કે “ મારી સાથે રમત રમ, મને તારી થાળીમાં જમવા દે. ” મેં કહ્યું કે “ હો ! હું એમ કરીશ. મને શું ખબર કે વનમાંથી એ આંહી સુધી આવી પહોંચશે ? ”

દેડકો વળી બોલવા મંડ્યો, “ એ નાની રાજકુમારી મને આવવા દે ! કાલ ઝરણાને કાંઠે તું શું બોલી હતી ? બૂલી ગઈ ? ઝટ બારણું ઉઘાડ ને ! ”

ત્યારે રાગએ કહ્યું, “ બેટા તેં કહ્યું છે, તો પછી બારણું ઉઘાડવું જ જોઈએ. આપણું વેણ કાંઈ ઉથાપાય ? આપણે તો રાગ કહેવાઈએ. ”

પછી તો રાજકુમારીને બારણું ઉઘાડવું પડ્યું.

બારણું ખોલ્યું ત્યાં તો પીટયો દેડકો ધપ ધપ કરતો ઘરમાં આવ્યો આવ્યો. પછી જઈને પાધરો એ તો રાજકુમારીની થાળી પાસે જ પહોંચ્યો. રાજકુમારીને એ લાઈસાહેબ કહે કે “ તારી સાથેજ જમીશ. ”

એ જોઈને રાજકુમારી તો આંખો મીચી ગઈ, નાક ઢાળી દીધું, અને મ્હોં ફેરવીને બોલી, “ હુ...એ...એ ! ”

પણ રાજ કહે કે “ ના, એમ કરાય નહિ. આપણે રાજ. આપણાથી વચન ભંગાય નહિ. તારા ઉપર એણે કેટલો ઉપકાર કર્યો છે ? ”

રાજકુમારી તો હોઠ અને મોઢું ઢગાવીને મુંગી મુંગી માંડ માંડ બેસી રહી. એણે જરાયે ખાધું નહિ. એટલામાં દેડકાજી તો થાળીમાંથી બધું ચટ કરી ગયા. પછી ખાઈ પીને દેડકો બોલ્યો કે “ અરેરે ! માફ પેટ ખુબ ભરાઈ ગયું. હવે મને તારી પથારીમાં સૂવાડી દે. ”

એ સાંભળીને રાજકુમારી તો રોવાજ મંડી. એને બહુજ સૂગ ચડતી હતી. પણ શું કરે ? રાજજીની બીકથી કાંઈ બોલાણું નહિ. પછી દેડકાને ઝાલીને પોતાના ઓરડામાં લઈ ગઈ, અને એને એક ખુણામાં બેસાડી પોતે પલંગ ઉપર સૂતી.

ત્યાં તો વળી દેડકો બોલ્યો કે “ હાં ! એમ નહિ ચાલે. મને પલંગમાં સૂવા દે. ”

રાજકુમારીએ રોતાં રોતાં ઉઠીને દેડકાની સામે જાયું. એને પલંગ ઉપર સુવાડીને પંપાળવા લાગી. એના હાથ દેડકાના શરીર ઉપર હતો, અને એની આંખો હતી આકાશ સામે. થોડી વાર થઈ ત્યાં તો એના હાથને કાંઈક સુંવાળું સુંવાળું ને મોઢું મોઢું લાગવા મંડ્યું.

આંખ ફેરવીને રાજકુમારી જ્યાં દેડકા સામે જુએ ત્યાં તો “ વાહ રે ! પથારીપર દેડકો નહિ, પણ એક રૂપાળો રાજકુમાર ! એના શરીર ઉપર રેશમી પોશાક, એના માથા ઉપર મુગટ, એના કાનમાં કુંડળા જળક જળક થાય, ને એના ગળામાં સુગંધી ગુલાબની માળા.

એ રાજકુમારને એક ડાકણે મંત્ર મારી દેડકો બનાવી દીધેલો. પણ રાજકુમારીના હાથમાં એવું સત હતું કે થોડી વાર હાથે પંપાળ્યો ત્યાં તો દેડકો પાછો રાજકુમાર બની ગયો.

બંને જણા મીઠી મીઠી વાતો કરતાં રાજજી પાસે ગયાં. રાજજીએ બેયનાં લગ્ન કર્યાં. રાજકુંવરના રાજમાં ખબર મોકલ્યા. ત્યાંથી ઘોળા ઘોળા ઘોડાને રથ આવ્યો. ઘોડાને માથે રૂપાળાં પીછાંની કલગી ફરકતી હતી.

સરણાર્ધ વાગી, ઢોલ નગારાં વાગ્યાં, અને રાજકુંવર રાજકુમારીને લઈને પોતાના રાજમાં આવ્યો ગયો.

ચુડેલ રાણી

એક હતો રાજા. તે વનમાં શિકારે ગયો. શિકાર કરતાં કરતાં રસ્તો ભૂલ્યો, ને પોતાની રાજધાનીથી આઘે આઘે નીકળી ગયો. થાકી પાકીને રાજા એક ઝાડ નીચે બેઠો. થોડી વારમાં તેને એમ લાગ્યું કે જાણે જંગલમાં કોઈ રૂવે છે. રાવાનો અવાજ આવતો હતો તે તરફ રાજા ગયો. જાય ત્યાં તો એક રૂપાળી સ્ત્રીને ઝાડની સાથે બાંધેલી દેખી. એજ સ્ત્રી રોતી હતી. રાજાએ તરવારથી દોરડાં કાપી નાખ્યાં, ને એ સુંદરીને પૂછ્યું કે “આવા ઘોર જંગલમાં તું ક્યાંથી ?”

બાઈ કહે, “હું દક્ષિણ દેશના રાજાની દીકરી છું. ચોર મને ઉપાડીને આંહી લઈ આવ્યા છે, ને મને કહીને ગયા છે કે સાંજે આવીને કાળકા માતા આગળ તારો ભોગ દેશું.”

રાજા કહે, “રાજકુમારી, ચાલ મારી સાથે. તને મારી રાણી બનાવીને રાખીશ.”

બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં, ને પરણ્યાં.

જુની રાણી પાંચ વરસ થયાં મરી ગયેલી. આજ નવાં રાણી આવ્યાં એટલે લોકો ખુબ રાજ થયાં. રાજાને જુની રાણીનો એક નાનો દીકરો હતો. રાજાને તે ખુબ વહાલો હતો. નવી રાણી રાજકુંવરને ખુબજ વહાલ કરવા લાગી. રાજકુંવરને પણ મા ઉપર ખુબ હેત ચડવા માંડ્યું. એને લાગ્યું કે જાણે એની મરેલી મા પાછી આવી.

નવી રાણી આવી ત્યાર પછી ધીરે ધીરે રાજાના તળેલામાંથી એક પછી એક ઘોડા ઘટવા લાગ્યા, હાથી પણ એછા થવા લાગ્યા. કોણ ચોરી કરી જાય છે એ ખબર જ પડે નહિ. આખી રાત સખત પહેરો રાખે, તોયે હાથી ઘોડા ખોવાય.

એક દિવસ કોટવાળે રાજસભામાં આવીને હાથ જોડીને રાજાને કહ્યું, “ મહારાજ ! અભયવચન આપો તો એક વાત કહું. ” રાજાએ અભયવચન દીધું. કોટવાળા કહે, “ રાજાજી ! કાલ રાત્રે ઉઘાડી આંખે મેં જોયું કે બરાબર મધરાતે રાજમહેલની અગાશી ઉપરથી એક ડાકણ ઉતરી. એણે હાથીશાળામાંથી એક હાથી મારીને ખાધો, ને પછી ડેલીના તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઈને તે પાછી અગાશી ઉપર થડી ગઈ. ”

આખી સભા થરથરી ઉઠી. રાજાએ ઘેર જઈને આ વાત રાણીને કહી. રાણી થરથરીને બોલી, “ અરર ! ”

રાજકુમારને લાણાવનાર એક માસ્તર હતા. તે બહુ ચતુર માણસ હતા. રાજકુમાર ઉપર એને બહુજ માયા હતી. એણે એકવાર રાજકુમારને એકાંતમાં બોલાવ્યો. ને કહ્યું “કુમાર, તમારે માથે મોત લમે છે. તમે તમારા બાપના રાજમાં હવે રહેશો નહિ. જો રહેશો તો તમારી મા તમને મારી નાખશે.”

કુમાર કહે, “માસ્તર સાહેબ, તમે આ શું બોલ્યા? મારી મા મને મારી નાખશે? મારી મા મને ઘડી એક દેખે નહિ ત્યાં તો એનો જીવ જાય, મારી મા મને ખવાડ્યા પછી તો ખાય, મને સુવાડીને પછી પોતે સૂવે, કડવું વેણ પણ કહે નહિ, આવી મારી મા મને મારી નાખે?”

માસ્તર કાંઈ બોલ્યા નહિ.

કુમાર ઘેર આવ્યો. જુએ છે તો પોતાની મા બહુ માંદી પડેલી. અપરંપાર ઢાકતરો, વૈદો, ને હડીમો હવા કરે છે. પણ માને સાડું થાય નહિ. માની પાસે બેસીને દીકરો બહુજ ચાકરી કરવા લાગ્યો.

એક હિંવસ રાતે મા કહે, “બેટા, આજ મને સ્વપ્ન આવ્યું, કે જો આપણા તળાવમાંથી કમળનું મૂળીયું લાવીને તું મને ખવરાવ તો મને આરામ થઈ જાય.

કુમાર બોલ્યો, “લલે, મા ! હું હમણાંજ લઈ આવું.”

રાણી કુમારની પાછળ પાછળ ગઇ. તળાવની પાળે જઇને કુમારને પાણીમાં ધડકો માર્યો. કુમાર કુબતો હતો, એટલે રાણીએ કહ્યું કે “ બાર વરસ સુધી આંહી કાચબો બનીને રહેજે. આંહી એકેય માણસ રહેશે નહિ. ” રાજ-કુમાર કાચબો બની ગયો.

રાણી પાછી આવીને પથારીમાં સૂતી. રાજજી આવ્યા એટલે રાણી છાતીફાટ રોવા લાગી કે “ અરેરે ! દીકરો બિચારો મને માંદો જોઇને કાલ રાતે ક્યાંય ચાલ્યો ગયો, ને કહેતો ગયો કે “ મા ! તારે માટે હવા મળે નહિ ત્યાં સુધી હું પાછો ફરવાનો નથી. ” રાજ રાણી બન્ને રડવા લાગ્યાં.

(હવેસે હવેસે રાજમાં ડાકણનો ત્રાસ વધવા લાગ્યો. માણસો પણ ઘટવા લાગ્યા. રોજ રોજ ફરીઆહ આવે. કોઇ મા કહે કે “ માઈં છોકરૂં ખોવાયું, ” તો કોઇ બાઈ આવીને બૂમ પાડે કે “ મારો ધણી નથી જડતો. ” વજીર કહે કે “ આજ હું એ ડાકણને પકડી લાવીશ. ” રાતે વજીર પહેરો ભરવા લાગ્યા. મધરાતે ડાકણ રાજમહેલની અગાશીમાંથી ઉતરીને ક્યાંય ચાલી ગઇ. રાત પૂરી થયે તે પાછી આવી. તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઇને પાછી મહેલમાં ચાલી ગઇ. બીજે દિવસે સવારે વજીરનો પણ પત્તો લાગ્યો નહિ.

રાજા આવીને રાણીને કહે કે “ ડાકણ વજીરને પણ ભરખી ગઈ. આજે રાતે તો હુંજ પહેરો ભરીશ. ”

રાણી રાતી રાતી કહે કે “એક તો હું માંદી મરું છું, છોકરા પણ ચાલ્યો ગયો છે, ને તમે પણ આમ મરવા ચાલ્યા ! અરેરે મારી શી ગતિ ! ” રાણીને છાતીફાટ રાતી જીંદને રાજા ન ગયો.

હવે રાજકુમારના માસ્તરે ચોકી કરવાનું બીડું ઝડપ્યું. રાત પડી. મધરાત થઈ. અગાશી ઉપર ડાકણ દેખાણી. ડાકણ નીચે ઉતરીને ચાલી ગઈ. પાછી આવીને જ્યાં પાણીમાં મોઢું ધોવે છે, ત્યાં તો માસ્તરે એક તીર માર્યું. તે તીરથી ડાકણનો કાન કપાઈ ગયો. ડાકણ એકદમ અલોપ થઈ ગઈ.

ગામમાં ખબર દીધી કે જે બાયડીનો કાન તૂટેલો હોય તેજ ડાકણ. રાજાએ જીંદને જીત્યું તો રાણીનો જ કાન તૂટેલો. રાજા ધ્રુજી ઉઠ્યો.

બીજે દિવસ રાતે તળાવ ઉપર લાલાવાળા માણસોની ચોકી બેઠી. ડાકણ આવી કે તરત એના શરીર ઉપર ચોકી-ઢારાએ લાલા ભોંકી દીધા. રાજા ડાકણને કહે કે “ રાંડ ! બોલ, ક્યાં છે મારો ટુંવર ? ”

રાણી કહે કે “ કાચબો બનીને આ તળાવમાં બેઠો છે, બે વરસે તે પાછો માણસ બની જશે. ”

રાણીને જીવતી ને જીવતી બાળી મૂકી.

જે વરસ સુધી રામજી વાટ જોઈ રહ્યા. રાત દિવસ એને પોતાનો કુંવર સાંભરે. દિવસે રામજી તળાવની પાળે જઈને જોસે, અને કાચબાને ખાવાનું ખવરાવે. એમ કરતાં કરતાં જે વરસ પૂરાં થયાં. છેલ્લે દિવસે તળાવની પાળ ઉપર આખા શહેરનાં લોકો લેગાં થયાં. સાંજ પડી. કાચબો તળાવનાં પગથીઆ ઉપર આવીને બેઠો. રામજીએ એક રેશમી વસ્ત્ર એના ઉપર ઢાંકી દીધું. એ વસ્ત્ર લઈને કાચબો પાણીની અંદર ગયો. થોડી વાર થઈ ત્યાં તો રેશમી પિતાંબર પહેરીને રાજકુમાર પાણીમાંથી ચાલ્યો આવે છે ! ઓહો ! શું એનું રૂપ ! કેમ જાણે તળાવમાં એક કુમાર હમણાં જ નહાવા પડ્યો હોય, અને એક ટુબકી મારીને બહાર નીકળ્યો હોય !

કુમારને ગાદી સોંપીને રામજી વનમાં તપ કરવા ચાલ્યા ગયા.

રાજકુમાર અને રાજકુમારી

રાજમહેલમાં રાણી એક દિવસ બેઠેલી. એની આંખોમાંથી આંસુ વાટ્યા જતા હતા.

રાજાજી આવી ચડ્યા. પૂછ્યું કે “ રાણીજી, રૈવું શીઠ આવે છે ? ”

રાણી બોલ્યાં, “ જુઓ, સામેના ગોખલામાં ચકલી ચકલીનો માળો જાયો ? એ માળામાં બે નાનાં બચ્ચાં છે. એ બચ્ચાંને ચકલી ચાંચ મારી મારીને રૌવરાવે છે. ચકલી બેઠો બેઠો જાયો કરે છે.

રાજા પૂછે છે, “ એ ચકલી બચ્ચાંને શું કામ મારે છે, રાણીજી ? ”

રાણી બોલ્યાં, “ ચકલાની સગી માં મરી ગઈ છે. આ ચકલી તો એની નવી મા. ”

રાજા કહે, “ એમાં તમે શું કામ રૈયાં ? ”

રાણી કહે, “ રાજાજી હું મરી જઈશ, પછી મારાં બચ્ચાંની પણ આવી દશા થશે, એવું મનમાં થાય છે. મારે મને રડવું આવ્યું. ”

રાજા કહે, “ ઘેલી રાણી ! એવું તે કાંઈ બને ! હું શું એ ચકલા જેવો નિર્દય છું ? ”

રાણી કહે, “ રાજાજી, વાત કરવી સહેલ છે. ”

રાજાએ રાણી આગળ સોગંદ ખાધા, કે “ ફરીવાર કદી પરણીશ જ નહિ ”

રાણી માંઢાં પડ્યાં. મરવું હતું તે દિવસે રાજાને પડખે બેસાડીને રાણી કહે કે, “ તમારો કોલ સંભારજે હો ! મારાં કુંવર કુંવરીની સંભાળ રાખજે. ” એટલું બોલીને રાણી મરી ગયાં.

રાજાએ પંદર દિવસ શોક પાળ્યો. મોટાં મોટાં રાજની કુંવરીઓનાં કહેણ આળ્યાં. રાજાજીએ પરણી લીધું.

નવી મા ઘરમાં આવી. રાણી રાજાના કાન ભંભેરવા લાગી. રાજાજી તો પોતાનું વચન વિસરી ગયાં. કુંવર કુંવરીને દુઃખનો પાર નહિ.

લાઈ બહેન જ્યારે બહુજ મુંઝાય ત્યારે શું કરે ? રાજા-મહેલમાં એક કુંવર કુંવરીનો રખેવાળ હતો; એનું નામ ભૈરવ. લાઈ બહેન એ ભૈરવલાઈની પાસે જઈને બેસે, અને આંસુ ખેરે.

રાણી રાજાના કાન ભંભેર્યા. બીજે દિવસે ભૈરવલાઈની

નોકરી તૂટી ગઈ. કુંવર કુંવરાને છાતીએ ચાંપીને ભિરવ ખૂબ રાંચો. પછી એ ચાલી નીકળ્યો.

એમ કરતાં થોડાંક વરસો વીત્યાં.

એક દિવસ મધરાત હતી. તે વખતે રાણીના ઓરડામાં એક બુઢો પુરૂષ ઉભેલો. એ બુઢો પુરૂષ રાજાનો વજીર હતો. બેય જણાં શું વાત કરતાં હતાં ?

રાણી કહે, “ બુઆ, આ હીરામાણિકનો ઢબલો. તમારે જાણતો હોય તો કામ કરો. ”

વજીર કહે, “ શું કામ ? ”

રાણી કહે, “ ખૂન. ”

વજીર કહે, “ કેનું ? ”

રાણી કહે, “ રાજકુમારનું. ”

વજીર તો ચમકી ઉઠ્યો, ને બોલ્યો કે “ અરેરે ! રાણી માતા ! એ કુંવરને તો મેં મારે બે હાથે રમાડ્યો છે. એજ હાથે હું એને મારું ? ”

રાણી બોલી, “ નહિ મારો તો હું તમારો પ્રાણ લઈશ. ”

ધ્રુજતો ધ્રુજતો વજીર બોલ્યો, “ શી રીતે મારું ? ”

રાણી કહે, “ આ કટારથી. ”

વજ્રર ધ્રુવ ઉઠ્યો. એ બોલ્યો કે “ના, ના, કટાર મારતાં મારો હાથ થરથરે. હું એને ઝેર પાઇને મારીશ.”

રાજકુમારી આ બધી વાત સાંભળી ગઈ. એ તો દોડતી દોડતી જંગલમાં ગઈ. ત્યાં એક શંકરનું દેવળ હતું. રાજકુમારી શંકરની સ્તુતિ કરવા લાગી.

ત્યાં તો એક પુરૂષ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એનું મોઢું બહુ વિકાળ, માથે મોટા મોટા વાળ, લાંબી ઢાઢી અને રાતી રાતી આંખો. રાજકુમારી તો દોડીને એને વળગી પડી ને બેઠી “લૈરવ લાઈ, ઓ લૈરવ લાઈ!”

એ પુરૂષ પૂછે છે કે “અરે છોડી, તું કોણ છો? તું મને ઓળખતી નથી? હું તો આ જંગલનો બહારવટીઓ છું. તને બીક નથી લાગતી?”

રાજકુમારી બોલી, “ના! તું ખોટું બોલે છે, તું તો મારો લૈરવલાઈ. પાંચ વરસ પહેલાં અમે લાઈબ્હેન તારા બોળામાં સૂતાં. તને ખબર છે?”

લૈરવ ગળગળો થઈ ગયો. એણે પૂછ્યું, “બ્હેન, લાઈ ક્યાં છે? એને કેમ છે?”

રાજકુમારી રોઈ પડી. ને બોલી કે “લાઈને તો આજ આ મંદિરે લાવીને મારી નાખશે”

બધી વાત સાંભળીને ભૈરવ મંદિરમાં સંતાયો. રાત પડી ત્યાં રાજકુંવરને લઈને વજીર આવી પહોંચ્યો.

વજીર કહે, “રાજકુંવર, હ્યો આ શરખત, પી જાઓ.”
રાજકુંવર બોલ્યો, “વજીરજી, હું જાણું છું કે એ શરખત નથી, ઝેર છે. લાવો પી જાઉં.”

એમ કહીને રાજકુંવર ખ્યાલો હોઠે માંડે છે, ત્યાં તો વજીરે ખ્યાલો ઝુંટાવી લીધો, ને પોતે પી ગયો. વજીરને ઝેર ચડ્યું. જમીન ઉપર એ પડી ગયો. મરતાં મરતાં બોલ્યો કે “રાજકુંવર, આંહીથી પરદેશમાં લાગી જાજો. નહિ તો તમારો પ્રાણ જશે.”

રાજકુંવર અને ભૈરવ મળ્યા. ત્રણે જણાં પરદેશ ઉપડ્યાં. રસ્તામાં રાત પડી. ઉર્જીડ જંગલ હતું. બહેન ભાઈના પગમાં કાંટા વાગતા જાય, શરીરે ઉઝરડા પડે, ભૈરવની આંગળીએ વળગીને બેથ ચાલ્યાં જાય.

એવામાં વરુઓનું એક ટોળું દોડતું આવતું હતું. ભૈરવ ભાઈની પાસે એક તલવાર. પણ એકલો કેટલાં વરુને મારી શકે? પછી એણે કહ્યું, તમે ભાઈબહેન, ભાગો. મને એકલાને મરવા દો.

પોતાની તલવારથી ભૈરવે પોતાના શરીરમાંથી માંસના લોચા કાપ્યા. કાપી કાપીને વરુઓનાં મોં આગળ ફેંકતો

જય, તે લાગતો જય. વરુઓ માંસ ખાવા રોકાય, ત્યાં ત્રણે જણાં આઘાં આઘાં નીકળી જાય. વળી વરુઓ દોડતાં દોડતાં આવી પહોંચે. ફરીવાર લૈરવ પોતાનું માંસ કાપીને નાખે. એમ કરતાં લૈરવે આખું શરીર વરુને ખવરાવ્યું. અને રાજકુંવર તથા રાજકુંવરી દૂર દૂર નીકળી ગયાં.

સવાર પડી. એક મોટી નગરી આવી. એ નગરીના રાજાએ એક મોટું મંદિર બંધાવેલું. પણ મંદિર ઉપર સોનાનું ઇંડું ચડાવવું હતું તે કેમેય ચડે નહિ. વાંકું વળી જાય. રાજાને પ્રાહ્મણો કહે કે “કોઈ બત્રીશલક્ષણા માણસનો લોગ આપો.”

રાજકુંવર ત્યાં આવી ચડ્યો. પ્રાહ્મણો કહે “આજ બત્રીશલક્ષણો માણસ. આપી દો એનો લોગ.”

રાજકુંવર કહે, “મને મારો છે શું કામ? જીવતો રહીને જ હું એ ઇંડું ચડાવી દઈશ.” એમ કહીને એણે દોરી ખેંચી. ઇંડું વાંકું હતું તે સીધું થઈને ચડી ગયું. માણસો વાહ વાહ કરવા લાગ્યાં

લાઈ ખેડેન ત્યાંથી આગળ ચાલ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં બીજી એક નગરી આવી. તે દિવસે તે નગરીની રાજકુમારીનો સ્વયંવર થતો હતો. દેશ દેશના રાજાઓ ભેળા થયા હતા.

બહુ મોટી સલા ભરાયેલી, બધા રાજાઓની વચ્ચે

હાથણી ઉપર બેસીને રાજકુંવરી આવી પહોંચી, હાથણીની સૂંઢમાં કળશ ભર્યો હતો. રાજજીએ હાથણીને કહ્યું કે “હુ દેવી ! જે રાજની ઉપર તું કળશ ઢાળીશ તેને મારી દીકરી પરણાવીશ, ને અરધું રાજપાટ આપીશ. ”

હાથણી આખી સભામાં ફરી વળી, પણ કોઈના ઉપર એતું મન ઠયું નહિ. ચાલતી ચાલતી હાથણી મંડપની બહાર ગઈ, ને ત્યાં એણે કળશ ઢાળ્યો. ફાના ઉપર ? એક લિખારી જેવા છોકરા ઉપર. આ છોકરો તે આપણા રાજકુમાર.

બધાય બોલી ઉઠ્યા “ હાથણી ભૂલી, હાથણી ભૂલી. આ લિખારીની સાથે કાંઈ રાજકુમારી પરણે ખરી કે ? ”

બધા કહે કે “હાથીને બોલાવો, હાથીને બોલાવો.”

હાથી ઉપર ચડીને રાજકુમારી આવી. હાથી પણ આખા મંડપમાં ફરીને બહાર ગયો. પેલા રાજકુંવરને લિખારી માનીને આઘો કાઢી મૂકેલો, હાથી ત્યાં પહોંચ્યો, ને એના ઉપર કળશ ઢાળ્યો.

રાજકુમારી પોતાના બાપને કહે, “ બાપુ, મારા નસીબમાં ગમે તે માંડયું હોય, હું તો એ લિખારીની સાથેજ પરણવાની. બીજા મારા ભાઈ બાપ. ”

પછી બેય પરણ્યાં, રાજકુંવર અરધા રાજપાટના ધણી બન્યો છે, અને લીલા લહેર કરે છે. પોતાની ગહેનને એણે એ રાજના ભાઈ વેરે પરણાવી છે.

પણ રાજકુમારના મનમાં સુખ નહોતું. એને એનો દેશ સાંભરતો. પોતાના બુદ્ધ બાપુ સાંભરતા. કોઈ કોઈ દિવસ એની આંખમાં પાણી આવતાં. પછી એણે પોતાના સસરાની રજ માગી. કહ્યું કે છ મહિને આવીશ. રાજએ દીકરીને તૈયાર કરી બાર ગાઉમાં ગાડાં ચાલે એટલો કરી-આવર દીધો. હાથી ઘોડા દીધા. ડંકા નિશાન દીધાં. આખો રસાલો લઈને કુંવર રાણી સાથે બાપને ગામ આવ્યા.

આંહી તો બાપુ બુદ્ધ થઈ ગયા છે. કુંવર અને કુંવરી આવ્યાં ગયાં, ત્યારે થોડાક દિવસ તો ઠીક લાગ્યું. રાણી એને રીઝવ્યા કરે. પણ દેવનાં બાળક જેવાં પોતાનાં બે છોકરાંને કાંઈ ભૂલાય ? રાજ તો ઝુરી ઝુરીને રાત દિવસ કાઢે. રાણી ઘણુંયે મનાવે, છોકરાંનાં વાંકાં બોલે, પણ રાજનું મન માને નહિ. એણે સાથે અબોલા લીધા.

રાજના કામમાં રાજનું મન ઠરતું નહિ. આખો રાજ-કારભાર બગડ્યો. સારા માણસો ભાગી ગયા. ખરાબ માણસોનું જોર વધ્યું. ખજાના ખાલી થયા. પરદેશના રાજએ લુટી લુટીને રાજને ટાળી નાખ્યું.

રાજાજી તો ઝંખે કે “ ક્યાં હશે મારાં કુંવર ને કુંવરી ? એને કોણ ખવરાવતું હશે ? કોણ સૂવાડતું હશે ? ”

એક દિવસ સાંજ પડી. આકાશમાં ધુળના ગોટ્ટેગોટ્ટા ઉડે છે. ચાકરો આવીને કહે કે કોઈ પરદેશી રાજા ચડી આવે છે, એની સાથે અપરંપાર સેના છે.

રાજાની પાસે સેના નહિ, હથીઆર નહિ. રાજા શું કરે ? મોઢામાં ખડનું તરણું લીધું, હાથમાં અવળી તરવાર ઝાલી. અને પરદેશી રાજાને શરણે ચાલ્યો.

પરદેશી રાજાએ આ જોયું. જોતાંજ એ સામે દોડ્યો. દોડીને બુઢા રાજાના પગમાં પડી ગયો, ને બોલી ઉઠ્યો “ બાપુ, બાપુ, આ શું કામે ? ”

રાજાએ કુંવરને ઓળખ્યો. કુંવરને છાતી સાથે ઢાળીને રાજાજી ખુબ રડ્યા. કુંવરની આંખમાં પણ આંસુ માય નહિ.

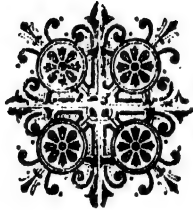
ગાજતે વાજતે બધા નગરમાં ગયા. કુંવરને જોતા આખું ગામ જાણે ઉલરાઈ ઉઠ્યું.

નવી માને ખબર પડી. એના પેટમાં તો ફાળ પડી. એણે તાંસળી ભરીને ચડીણુ ઘોળ્યું. જ્યાં મોઢે માંડવા જાય છે ત્યાં તો કુંવર પહોંચ્યો. તાંસળી પડાવી લીધી.

માના ખોળામાં માથું મેલીને કુંવર ખૂબ રડ્યો. માનું હૈયું
 ઉભરાઈ આવ્યું. મા માફી માગવા મંડ્યાં. કુંવર કહે,
 “ માડી ! કાંઈ ખોલો તો તમને ઇશ્વરની આણુ. ”

કુંવર ગાદીએ બેઠો. રાજા રાણી વનમાં તપ કરવા
 ગયાં. રાજા આખું આઘાદ થયું. ખાધું પીધું રાજ કીધું.

સોનાની પુતળી

એક રાજકુમારી હતી. એનું નામ હીરા. પોતે બહુ રૂ-પાળી-પોતાના રૂપનો એને બહુજ અહંકાર. કોઈની વાત સાંભળે નહિ, મનમાં આવે તેમ કરે, અને રાતદિવસ શણ-ગાર જ સજ્યા કરે.

એને સાત સખી. એક સખી અંખોડો ખાંધી આપે, બીજી સખી હાથ પગ ચિતરી આપે, ત્રીજી સખી શણ-ગાર સજા આપે, ચોથી સખી અરીસો ધરીને ઉભી રહે, પાંચમી પંખો ઢાળે, છઠ્ઠી વાળું વગાડે, ને સાતમી નાચ કરે. સાતે જણી મળીને હીરાને મોઢે હીરાનાં વખાણુ કર્યા કરે. પહેલી સખી કહે :—

“આહા, રાજકુંવરી તો જાણે કંચનની પૂતળી.”
બીજી બોલે કે :—

“વાહ, એનો રંગ તો જાણે ચોખા સોના સરખો.”
ત્રીજી ટાપસી પૂરે કે :—

“નાક તો જાણે ખંસી !”
ચોથી ચડાવી મારે કે :—

“ આંગળી તો કેમ જાણે ચંપાની કુળી ! ”

અને પાંચમી બોલે કે :—

“ જાહેન ! તમારી આંખો તો જરાબર હીરાના જ
કટકા ! ”

આવું આવું સાંભળીને રાજકુંવરી બા તો મહમાં ને
મહમાં કુલાયા કરે.

એનો મદ એટલો તો વધ્યો કે પછી પરીઓથી સહિ-
વાયું નહિ. પરીઓને મનમાં થયું કે આને કાંઈક શિખા-
મણુ દેવી જોઈએ.

સોનાના અરીસા સામે ઉભી ઉભી રાજકુંવરી પોતાનું
મોઢું જોતી હતી. ત્યાં તો અચાનક અરીસામાં કોઈનું મોઢું
દેખાણું. પાછી ફરીને કુંવરી જુવે ત્યાં તો એક પરી ઉભેલી.
પરી બોલી “ હીરા તું રૂપાળી છો, પણ આટલો મદ રાખ
નહિ. એથી તારું સાડું નથી થવાનું.”

રાજકુંવરી કહે, “ મારું રૂપ તારાથી દેખી શકાતું
નથી, એટલે જ મારી સાથે વઢવાડ કરવા આવી લાગે છે,
ખરું ને ? ”

પરી કહે, “ ના, જેને આટલો બધો અડંકાર હોય,
તેનું સાડું થાય જ નહિ. મારે હું તો તને ચેતવવા આવી
છું, જાહેન ! ”

આટલું બોલીને પરી ચાલી ગઈ.

પછી તો હીરાનો મઠ માય નહિ. એના મનમાં અમ થયું, કે હું એટલી બધી રૂપાળી કે પરીઓ પણ મારી અદેખાઈ કરે !

હીરાની પાસે ઘેરો વળીને સાત સખીઓ બેસે ને કેટલી કેટલી વાતો કરે.

એક જણી કહે, “કુંવરીબાના હોઠ તો અસલ પરવાળા જેવાજ !”

બીજી બોલે, “બાના હાંત તો જાણે અસલ મોતી જેવા !”

બધી વાતો સાંભળીને હીરા તો હુસ્ત્યા જ કરે.

એકાએક એક સખી બોલી, “અરે, આ શું ! બાના હાંત સાથે સાય મોતી જેવા કેમ લાગે છે ?”

વાત ખરી હતી. રાજકુંવરીના રાતા મોદાની અંદર એકેય હાંત ન મળે. પણ હાંતને બદલે ગોળ ગોળ મોતીની બે હાર ચળક ચળક થાય છે. સખીઓ સમજી ગઈ કે આ કાંઈ પેલી પરીનું હશે. એને મનમાં ક્ષાણ પડી. પણ રાજકુંવરીને મોઢે કોઈ બોલ્યું નહિ. હીરા તો મનમાં બહુ જ રાજી થઈ. એણે વિચાર્યું કે “ખાવાપીવામાં લગાર અડ-

થણ આવશે. પણ એની કાંઈ ફિકર નહિ. મોતીના ઢાંત તો નસીબદારને જ મળે. ”

પછી એક દિવસ સવારે હીરા પથારીમાંથી ઉઠતી નહોતી. એટલે એની સખીઓ ઉઠાડતી હતી. પણ હીરા તો પડખું ફેરવીને કહે કે “ ઓહો ! હેરાન કરો મા, બાપુ, અત્યારમાં ઉઠીને શું કરવું છે ? ”

સખીઓ કહે, “ તમને અત્યાર લાગે છે. પણ જુઓ તો ખરાં, કેટલું ટાણું થઈ ગયું છે ? ”

હીરા કહે, “ કાં ? હજી તો અંધારૂં ઘોર છે. ”

સખીઓને લાગ્યું કે હીરા ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં આમ ખોલે છે. એટલે એને ઢંઢાળીને કહ્યું, “ આમ જુઓ તો, તડકા કેટલા બધા ચરી ગયા છે ? ”

ત્યારે પછી હીરાના પેટમાં ફાળ પડી. એ તો આંખ ઉઘાડીને જાતી હતી. પણ અજવાળું દેખાતું જ નહોતું. બે હાથે આંખ ચોળીને વળી જાયું. તોયે અંધારૂં ઘોર ! હાય, હાય, એ આંધળી બની ગઈ હતી !

રાજના મહેલમાં તો પોકાર થઈ ગયો. ઢાકતરને બોલાવવા માણસો દોડ્યાં.

ઢાકતર આવીને જુએ ત્યાં આંખો તો એવીને એવીજ. ઉલટી વધુ ચક્ર ચક્ર થતી હતી. કેમ જાણે આંખો સળગી ઉઠી હોય ને ! ઢાકતરે ધીરે ધીરે આંખે કુંક મારી. પણ હીરાની આંખ જેમ હતી તેમજ રહી. ખીડાઈ ન ગઈ. પછી ઢાકતરે આંખમાં આંગળી નાખી. તોયે આંખો હલી ચલી નહિ. પછી અંદર છરી ઘોંચી. પણ આંખ ઉપર છરીનો ડાઘ પણ પડ્યો નહિ. આંખોને બદલે હીરાના બે કટકા બની ગયા છે.

આંખો ગઈ, એટલે પહેલાં તો રાજકુંવરીને બહુજ વસમું લાગ્યું. પણ સાત સપ્તીઓ કહેવા લાગી કે “એમાં શું થઈ ગયું ? તમે ભાળશો નહિ તો અમે તમારું બધું કામ કરી દેશું. પણ તમારી આંખો કેવી રૂપાળી બની ગઈ છે ! કેવી ચળકે છે ! એની શી વાત કરવી, બા ?” રાજકુંવરી બહુ રાજી થઈ. એને તો રૂપાળા થવું હતું ! ખીજી કાંઈયે વાત નહિ.

વળી એક દિવસ સવારે ઉઠીને હીરા બોલવા જાય, પણ બોલાયું નહિ. ફરીવાર ઢાકતર આવ્યા. ખુબ તપાસીને ઢાકતર બોલ્યા કે “કુંવરીબાની જીભ અને હોઠ, બધાંય પરવાળાનાં બની ગયાં છે.”

મુંગા થવું એ તો ખરેખર બહુજ વસમું. પણ સાત સપ્તીઓ હીરાને કહે, “ઓહો બા ! રાતાં રાતાં પરવાળાના

હોઠની અંદર, મોતીના ઢાણા જેવા ઢાંત કેવા શોભીતા લાગે છે ! તમારા જેવી સુંદરી હવે તો આખા જગતમાં ન મળે. ”

ધીરે ધીરે રેશમના જેવા કાળા કાળા એના વાળ પશુ સાચે સાચ રેશમના જ થઈ ગયા, ને એની આંગળીઓ પશુ ચંપાની કળી બની ગઈ. પછી પરીઓએ વિચાર્યું કે ચાલો, ફરીવાર એની પાસે જઈએ. હવે કદાચ એનો મદ ઉતરી ગયો હશે.

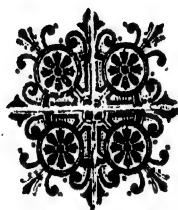
સોનાના આસન ઉપર હીરા બેઠી છે. સાત સખીઓ એને વીંટળાઈ વળી છે. એ વખતે એ પરીએ આવીને હીરાને પૂછ્યું, “ હીરા ! હવે તને કાંઈ અફલ આવી કે ? તારો ગર્વ ઉતર્યો કે ? બોલ, મને જવાબ દેવો હશે તો તારાથી બોલી શકાશે. ”

ક્રોધમાં હીરાનું મોઢું રાતું ચોળ થઈ ગયું. રાડ પાડીને હીરા બોલી, “ હું કદી એ તારી પાસે હાર કબૂલ કરવાની નથી. મારા મહેલમાંથી હુમણાંજ ચાલી જા. ”

પરી કહે, “ ઓહો ! હજી એ આટલો મદ ? ઠીક. તને બધાંય કંચનની પુતળી કહીને બોલાવે છે, તો હવે તું સાચેસાચ કંચનની પુતળીજ બની જા ! ”

ત્યાં તો જોત જોતામાં રાજકુંવરીનો રંગ સોના જેવો થઈ ગયો, ને આખું શરીર ચળક ચળક થવા માંડ્યું. ધીરે ધીરે એના હાથ પગ કઠણ બની ગયા. હીરા સોનાની પુતળી બની ગઈ.

રાજ મહેલમાં, એક સૌથી સુંદર ઓરડાની અંદર એ સોનાની પુતળીને જોસાડી રાખી. એને જોઈને બધાંયને બીક લાગતી. પછી એ દેશમાં માણસો અભિમાન કરતાં જ મટી ગયાં.

નિર્દયાળુ અપ્સરા

નાનું સરખું એક શહેર, અને તેમાં એક રૂપાળો રાજમહેલ. પુનમનો દિવસ હતો. મધરાત જામી હતી. તે વખતે એ રાજમહેલની ઉપર આકાશમાં એક વિમાન આંટા મારતું હતું. એ વિમાનની અંદર ટોકરીઓના ઝંકાર થતા હતા.

કોનું એ વિમાન ? કેમ ત્યાં થઈયું હતું ?
 દેવસોઝની એક અપ્સરા એ વિમાનમાં યોગીને ઇંદ્ર-રાજની કચેરીમાં જતી હતી. જતાં જતાં આ શહેર ઉપર વિમાન આવ્યું. અપ્સરાએ આંધેથી જોયું. રાજ અને રાણી રાજમહેલની અગાશીમાં સૂતાં હતાં.

ઓહો ! મૃત્યુસોઝની અંદર આવાં સુખી માનવી રહેતાં હશે ? આ રાજ રાણી કેવી મીઠી નીંદરમાં પોઢ્યાં છે ! હાય ! હું અપ્સરા, પણ આવું સુખ મારા નગીનમાં ક્યાંથી હોય ?

આવું આવું એ અપ્સરાના મનમાં થવા લાગ્યું. એના મનમાં રાણીના સુખની અદ્દેખાઈ ; આવી. તુરત જ એણે વિમાનને અગાશી ઉપર ઉતાર્યું અને રાજને ઉંઘમાં ને

ઉંઘમાં ઉપાડી લીધો. રાણીને એકલી મૂકીને વિમાન આકાશમાં ઉડ્યું.

સવાર પડ્યું. રાણી જાગી. જુએ તો રાજા ન મળે. રાજા બહાર ગયા હશે. ફરબારમાં ગયા હશે. બપોર થયા. સાંજ પડી પણ રાજાજી આવ્યા નહિ. રાણીના પેટમાં ફાળ પડી. હસે ફિશામાં માણસો દોડાવ્યાં. પણ રાજાનો પત્તો મળે નહિ.

ઘણા દિવસ વાટ જોઈને રાણી ચાલી નીકળી. સાથે કોઈ માણસ નહિ. ક્યાં જવું તે તો ખબર નહોતી. ડુંગરા વટાવ્યા, વને વન વીંધ્યાં, નદી તળાવ જોયાં. તપાસ કરતી જાય કે ક્યાંય રાજા મળે !

એમ કરતાં કરતાં એક દોર જંગલ આવ્યું. ત્યાં કોઈ માણસ ન મળે. એ જંગલની અંદર એક મોટો કેઠો. કેઠાના ફરવાળા બંધ, અને ઉપર ચઢાય એવું ક્યાંઈ નહોતું. પણ કેઠાની જમીન ઉપર ઝાડના વેલા ચડેલા એ વાત રાણીને યાદ આવી. વેલાને ઝાલીને રાણી ધીરે ધીરે ચડવા લાગી. વચમાં એમ થાય કે વેલો હમણાં તુટશે. છેવટે રાણી કેઠા ઉપર પહોંચી.

ઉપર જાય ત્યાં તો રૂપાળા ચોરડા જોયા. ચારે તરફ માત ભાતની શોભા જોઈ. પણ ચોરડાને તાળાં દીધેલાં.

જેતાં જેતાં એની નજર એક ચાવીના ઝુમખા ઉપર પડી. ચાવી લઇને એ પહેલો ઓરડો ઉઘાડવા લાગી. ઉઘાડતી જય ને એની છાતી થરથર ધ્રુજતી જાય. ઉઘાડીને જુએ તો જાત જાતનાં સુંઠર મેવા અને મીઠાઈ. ખીજા ઓરડો ઉઘાડ્યો. અંદર જુએ તો જાત જાતનાં ફુલ અને તેલ અત્તર. એના જેવી સુગંધ મૃત્યુલોકની અંદર રાણીએ કોઈ કિંવસ નહોતી જોઈ. એ બંધ કરીને ત્રીજા ઓરડો ઉઘાડે ત્યાં તો જાત જાતના પોશાક. એવા કિમતી પોશાક તો પરીઓજ પહેરી શકે.

એમ કરતાં કરતાં સાતમે ઓરડો જ્યાં ઉઘાડે ત્યાં તો રાણી થંભી ગઈ. એના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એનાથી ચીસ પડાઈ ગઈ. એણે શું જોયું?

રૂપાળા એક પદ્મંગ ઉપર એનો સ્વામી-પેલો રાજા-પત્રો છે. મોઢું સુકાઈ ગયું છે, શરીર તકન દુબળું પડી ગયું છે. રાજા બેલાન બનીને સૂતેલો હતો.

રાણી રોતી રોતી રાજાના શરીર ઉપર હાથ ફેરવતી હતી. ત્યાં તો “ ઘરરર, ઘરરર ” એવો અવાજ સંભળાણો. આકાશમાંથી એક વિમાન ઉતરવા લાગ્યું. રાણીએ તો તરત જ ઓરડો બંધ કરી દીધો, અને ચાવી જ્યાં હતી ત્યાં મૂકીને પોતે સંતાઈ ગઈ.

વિમાન કોઠા ઉપર ઉતર્યું. અંદરથી એક અપ્સરા
પ્રહાર નીકળી. રાગને ઉપાડી જનાર તેજ આ અપ્સરા.
રાત પડી ગઈ હતી. આખા કોઠાની અંદર એની મેળે દીવા
થઈ ગયા.

અપ્સરાએ એક પગી એક ચોરડા ઉઘાડ્યા. ખાધું
પીધું, શણગાર સજ્યા. કુલની માળા પહેરી. માથે સુગંધી
તેલ લગાવ્યાં, અને સાતમા ચોરડાની અંદર ગઈ. જઈને
સૂતેલા રાગને પગે કાળો દોરો બાંધ્યો હતો તે છોડી ના-
ખ્યો. રાગ ઉઘમાંથી ઝમકી ઉઠ્યો. વિલાપ કરતો કરતો
“રાગ કહે છે કે “ રે અપ્સરા ! મેં તારો શું અપરાધ કર્યો
છે ? તું મને આંહી લાવી છે, પણ મારી વહાલી રાણી
શી રીતે જિવસો કાઢતી હશે ? એ મરી ગઈ હશે કે જીવતી
હશે ? ”

અપ્સરા બોલી, “ રાગ ! એ રાણીને હવે ભૂલી જ.
મારી સાથે લગ્ન કર. જો માફ રૂપ, મારી માયા, મારી
શોભા. ”

રાગ તો ઝંખે છે કે મારે મારી રાણી વિના ખીજું
કાંઈ ન જોઈએ.

અપ્સરા કહે, “ હું તને નહિ છોડું. તું નહિ માન
તો તને રીખાવી રીખાવીને મારીશ. ”

આખી રાત આવી રીતે અપ્સરા મનાવે, ને ફાસલાવે. પણ રાજા માને નહિ. સવાર થયું એટલે ફરી વાર રાજાજે પગે કાળો દોરો બાંધ્યો. રાજા બેભાન બનીને પડ્યો. અપ્સરા વિમાનમાં બેસીને ઇંદ્રલોકમાં ગઈ.

આખી રાત રાણીએ છાનીમાની આ વાતો સાંભળી. પોતાના સ્વામીનું હુઃખ જોઈને પોતાનું હૈયું ફાટી જતું હતું. એના મનમાં થયું કે “ કેવો મારા પતિનો પ્રેમ ? અપ્સરા ઉપર પણ મોહ્યો નહિ ! વાહ રે ! મારા પતિ ! ”

પછી દિવસ થયો એટલે રાણી સાતમા ઓરડામાં ગઈ. રાજાને ઉઠાડવો શી રીતે ? શરીર ઉપર હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં એના પગના અંગુઠા ઉપર કાળો દોરો જાયો. રાણીએ દોરો છોડ્યો. તુરત જ રાજા જાગ્યો, અને રાણી સામું જોઈ રહ્યો. પણ ઘણા દિવસની ભૂખ, એટલે એને બરાબર દેખાયું નહિ.

રાણી કહે, “ ઓળખો છો ? ”

રાજાએ રાણીનો સાદ ઓળખ્યો. બેય જણા ભેટી પડ્યાં. રાજા રાણીને કહે કે “ વહાલી રાણી ! તમે આંહીથી ભાગી જાઓ. અપ્સરા તમને મારી નાખશે. મારી આશા કરશે નહિ. ”

રાણી કહે, “ મરીશ તો તમારી પાસે જ મરીશ. તમને સાથે લીધાં વગર આંહીથી નથી ખસવાની. ”

રાજા કહે, “ હું શી રીતે આવું ? મારા શરીરમાં જોર નથી. આટલા દિવસ થયાં મને ખવરાવ્યું નથી. આ કેડા ખિપરથી કેમ કરીને નીચે ઉતરાય ? ”

રાણી બોલી, “ તમને હું ખાવાનું આપું. હમણાં થોડાં દિવસ તમે ખાઓ પીઓ. તમારા શરીરમાં જોર આવશે ત્યારે ભાગી જશું. ”

પછી રાણીએ પહેલા ઓરડામાંથી મેવો ને મીઠાઈ આપ્યાં. રાજાને ખવાડ્યાં. સાંજ પડી એટલે રાજાને પગે દોરો બાંધીને રાણી સંતાઈ ગઈ.

આવી રીતે રોજ સાંજરે અપ્સરા આવે, ને પહેલે દિવસ જેમ ક્યું તે પ્રમાણે કરે. સવારે પાછી ચાલી જાય. અને સવાર પડે કે તુરત રાણી રાજા પાસે આવે, ખવરાવે પીવરાવે ને આનંદ કરાવે. સાંજે પાછી સંતાઈ જાય.

એમ કરતાં થોડા દિવસ વીત્યા. અપ્સરાએ જોયું કે આ રાજાના શરીરમાં હવે નવું જોર આવતું જાય છે. આમાં કાંઈક ભેદ હશે. ગમે તેમ હોય, પણ રાજાને ક્યાંકથી ખાવાનું પહોંચે છે. અપ્સરા બરાબર તપાસ રાખવા લાગી.

રાજાને તો હવે દિવસનો પણ આરામ નથી મળતો. રાત આખી પણ જાગવું પડે છે. દિવસે રાણી, ને રાતે અપ્સરા. એક દિવસ રાતે રાજાને ઝોલું આવી ગયું, અને

તુરત જ અપ્સરા ચેતી ગઈ. એના મનમાં થયું કે નક્કી અહીં કોઈ માનવી રહે છે. સવાર પડયું કે તરત રાગને પગે દોરો બાંધીને એને વિમાનમાં નાખ્યો, અને વિમાનને આકાશમાં હાંકી મૂક્યું. પેલી રાણી દોડતી દોડતી બહાર આવી, ને બૂમો પાડવા લાગી. પણ કોણ જવાબ આપે ?

માંડ માંડ હાથમાં આવેલો રાગ હવે તો ગયો, ફરી મળવાનો નથી, એમ માનીને રાણી હિંમત હારી બેઠી. રખડતી રખડતી એક ફૂલ ઉપર જઈને ઉભી. અંકર પડીને મરવા જાય છે, ત્યાં તો અંકર હંસનાં બે બચ્ચાં બેઠેલાં જ્યાં. એ બચ્ચાં માનવીની વાચામાં કહેવા લાગ્યાં કે “ બહેન ! આ ફૂલમાં અમે તને આપઘાત કરવા નહિ ઇચ્છીએ. જો, પેલા અમારાં માબાપ આવે. એમને પૂછીને પડજો. ”

હંસ અને હંસણી આવ્યાં.

રાણી બોલી, “ હે રાગહંસ ! હવે મને મરવા દો. મારા પતિ વિના હું શીઠને જીવું ? ”

હંસ-હંસણી બોલ્યાં, “ દુઃખી રાણી ! તારો રાગ હજી જીવે છે. તે ક્યાં છે એની અમને ખબર છે. અમારી પીઠ ઉપર બેસી જા. અમે તને એ દેશમાં ઉતારી દેશું. ”

રાણી હંસની પીઠ ઉપર બેઠી. હંસ હંસણી ઉડ્યાં,

મોટા મોટા ડુંગર અને મોટા ફરીયા વળોટીને ગાંધર્વલોકમાં પહોંચ્યાં. રાણીને ત્યાં ઉતારી.

હંસ ખોદ્યો, “ રાણી જુદેન ! સાંભળો. આંહી એક સ્ત્રીધર્વ છે. એને એક દીકરી હતી. તે ઘણાં વરસો થયાં ખોવાઈ ગઈ છે. તમે ત્યાં જાઓ અને કહેજો કે “ હું તમારી દીકરી. ” પછી એ તમને નાચગાન શીખવશે, ને ઇંદ્રની સલામાં લઈ જશે. ઇંદ્ર લગવાનને તમારા નાચથી રાજ કરજો, અને વરદાન આપે ત્યારે તમારા પતિની મ્હાગણી કરજો. તમારા પતિને હરણ કરી જનારી અપ્સરા પણ ત્યાંજ હશે.”

એમ કહીને હંસ હંસણી ઉડી ગયાં.

રાણી ગાંધર્વ પાસે ગઈ.

રાણી કહે, “ બાપુ ! મને ઓળખો છો ? ”

ગાંધર્વ કહે, “ તું કોણ ? ”

રાણી કહે, “ હું તમારી દીકરી. ”

પછી ગાંધર્વે નામ નિશાન પૂછી જ્યાં તે બરાબર મળતી વાત આવી. ગાંધર્વ બિચારો દીકરીને જોઈ ગાંડો જ થઈ ગયો. દીકરીને નાચગાન શીખવવા મંડ્યો. થેડા દિવસમાં તે રાણી બહુજ સરસ કળાઓ શીખી ગઈ.

પછી ગાંધર્વ પોતાની દીકરીને ઇંદ્રની સભામાં લઈ ગયો. એના મનમાં એમ કે મારી દીકરીને સારાં નાચગાન કરાવીને ઇંદ્રની મહેરબાની મેળવી લઉં. સહુથી સરસ નાચ કરનારી પેલી અપ્સરા હતી. એ અપ્સરા નાચતી હતી, ને ગાંધર્વ વાણંત્ર બખતો હતો. ગાંધર્વ જાણીજોઈને વાણંત્ર તાલ બહાર વગાડતો ગયો, એવે અપ્સરાનો નાચ ખરાબ થવા મંડ્યો. ઇંદ્રનું મન બહુજ દુઃખાતું હતું.

પછી ગાંધર્વે રાણીને હાજર કરી નાચ કરાવ્યો. એવો તો અલૌકિક નાચ, કે ઇંદ્ર કહે, “ બેટા ! માગ, માગ ! ”

રાણી બોલી, “ માગું મહારા પતિ. ”

ઇંદ્ર કાંઈ સમજી શક્યા નહિ. પછી રાણીએ પોતાની આખી કથની કહી સંભળાવી. પેલી અપ્સરાને પણ જોળખાવી.

ઇંદ્રે કોપ કરીને અપ્સરાને પૂછ્યું, “ સાચી વાત ? ”

અપ્સરા શરમાઈને નીચું જોઈ ગઈ.

ઇંદ્રે શાપ દીધો કે “ હું નિર્હય મનની અપ્સરા ! જન તું મૃત્યુલોકમાં જન્મજે. તને પણ તારા પતિનો વિયોગ થશે. ”

રાજાને કચેરીમાં હાજર કર્યો. ઇંદ્ર મહારાજે રાજા રાણી બેયને આશીર્વાદ દીધા. ઘણી ઘણી ભેટ આપી, અને વિમાનમાં બેસાડીને એમને ગામ મોકલી દીધાં.

મનહર

એક સોદાગરને ત્રણ દીકરી હતી. મોટી બે બહેનો દેખા-વમાં રૂપાળી, પણ એનાં મન બહુ ખારીલાં. આખો દિવસ બેઠી બેઠી બેચ જાણીઓ નવા નવા શણગારજ સજ્યા કરે. નાની દીકરી, જેની રૂપાળી તેવીજ ગુણવાન; અને એનું મોં સદાય હસતું ને હસતું. બધાંયને એના ઉપર બહુ હેત આવે. બધાંએ એનું નામ પાડ્યું “મનહર.”

સોદાગર બહુજ પૈસાદાર. મહામૂલા માલ ભરીને એનાં વહાણ દેશવિદેશમાં જતાં.

એક વખત બગર પડ્યાં કે એનાં બધાં વહાણ દરિ-આમાં ડૂબી ગયાં. એ રાંક બની ગયો. મહેલ વેચીને નાના ઝુંપડામાં રહેવા ગયો. ભાતભાતનાં લોજનને બદલે બુવારનો રોટલો જ મળે.

મોટી બે બહેનોને તો બહુજ ખીજ ચડી. એને કાંઈ સાડું લાગે નહિ. આખો દિવસ કચકચ ક્યાં કરે.

પણ નાની બહેન મનહરનું મોં તો હસતું ને હસતું. આખો દિવસ ઘરનું કામકાજ કરે, રાંધણું કરે, વાળી ચો-ળીને ઘર ચોખ્ખું રાખે, પોતાના બાપુની સંભાળ રાખે,

ને રાતે પોતાની નાની મઝાની પથારીમાં સુખેથી ઉંઘી જાય. સવાર પડ્યું ન હોય ત્યાં તો ઉઠે, ને ઘરનું કામકાજ કરવા માંડે. બાપનેય આ નાની દીકરી ઉપર બહુજ હેત. મોટી બે જુદેનોથી એ ખમાય નહિ.

વળી ખબર આવ્યા કે એનું એક વહાણ હાથ આવ્યું છે. એ વહાણને લેવા જવામાં સોઢાગરને પાછા આવતાં એક વરસ લાગશે. એણે દીકરીઓને પૂછ્યું કે “ તમારે માટે કાંઈ લાવું ? ”

મોટી દીકરી કહે કે “ મારે માટે એક રૂપાળું ઓઢણું લાવજો. ”

વચેટ દીકરી કહે કે “ મારે માટે એક મોતીની માળા લાવજો. ”

સહુથી નાની દીકરી મનહર રોતી રોતી કહે કે “ બાપુ ! મારે બીજું કાંઈ નથી જોતું. તમે વહેલા વહેલા પાછા આવજો. ”

બાપુ કહે, “ ના, બેટા ! બધીએ કંઈક કંઈક મંગાવ્યું. તું પણ કાંઈક તો મંગાવ. ”

મનહર બોલી, “ ઠીક ત્યારે, બાપુ ! એક સફેદ શુ-લાબનું કુલ લેતા આવજો. ”

સોઢાગર ગયો. પાછા વળવાનો વખત આવ્યો. મોટી દીકરી માટે ઓઢણું અને વચેટને માટે મોતીની માળા તો મળી; પણ ધોણું ગુલાબનું કુલ ક્યાંથી કાઢવું? એ દેશમાં તો ગુલાબ જ ન મળે. તો પછી સફેદ ગુલાબની શી વાત જ કરવી ?

એમ વિચાર કરતો કરતો સોઢાગર ઘોડે ચડીને બીજે ગામ જતો હતો. એમાં એ રસ્તો ભૂલ્યો. એને બહુજ થાક લાગ્યો. ઉઘ પણ આવતી હતી. ફરતાં ફરતાં એણે એક મોટો મહેલ જોયો. એને એમ થયું કે અરે ! વનમાં આવો મહેલ ક્યાંથી ?

એણે તો મહેલને ફરવાને સાંકળ ખમડાવી. તુરત ફરવાને ઉઘડ્યો. ત્યાં કોઈ માનવી નહોતું. કોણે આ ફરવાને ખોલ્યો હશે એ કાંઈ સમજાણું નહિ.

સોઢાગર જુએ ત્યાં તો હવામાં બે હાથ દેખાય છે. એ હાથ એને પગે લાગીને અંદર ખેલાવે છે.

સોઢાગર ખોલ્યો, “ ઘોડાને એકલો મૂકી શી રીતે આવું ? ”

ત્યાં તો કોણ જાણે ક્યાંથી બીજા બે હાથ આવ્યા, અને લગામ ઝાલી ઘોડાને તબેલામાં લઈ ગયા. સોઢાગરને

થયું કે નક્કી, આ તો ભૂતનું ઘર લાગે છે; પણ એને તો એવો થાક લાગેલો કે અંદર ગયા વિના ઉપાય નહોતો.

અંદર જાય ત્યાં ખીખ બે હાથ આવીને એને ભોજન-શાળામાં લઈ ગયા. ખૂબ સારી મીઠાઈ, મેવા, શરબત ને મુખવાસ દીધાં. સોઢાગર ખાવા મંડ્યો. બુએ ત્યાં તો ચારે તરફ કેટલાયે હાથ હવામાં ઉમેલા. કોઈ એને પંખો ઢાળે, કોઈ પીરસે, ને કોઈ શરબત લાવી આપે. પછી એને સૂવાના ઓરડામાં લઈ ગયા. બુએ તો બે હાથ ખિછાનું કરે છે. ખિછાનું એવું સુંવાળું કે સોઢાગરને મીઠી ઉંઘ આવી ગઈ.

સવારે ઉઠીને ઘોડે ચડી એ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં તો એણે એક રૂપાળી કુલવાડી જોઈ. એ કુલવાડીમાં ઘોળાં ઘોળાં સુંદર ગુલાબ ઉઘડેલાં. સોઢાગરને એની નાની દીકરી-નો સંદેશો સાંભર્યો. તરત એ કુલ તોડવા ગયો. જ્યાં તોડે ત્યાં તો મોટી ચીસ પડી. સોઢાગરના હાથમાંથી કુલ પડી ગયાં. સામે બુએ તો એક વિકાળ સિંહ ! રાતી રાતી એની આંખો, છરી જેવા એના દાંત. એની જીભ તો લસ લસ થાતી હતી.

સિંહ કહે, “ કેમ માફ કુલ તોડયું ? તને ખાઈ જાઉં.”

સોઢાગર કહે, “ ભૂલ થઈ. આ વખતે માફ કરો. મારી નાની દીકરીએ મગાવ્યા છે, એટલેજ મેં તોડેલાં.”

ખા. ૮૦—સિંહ કહે, “કેમ કુલ તોડયું? તને ખાઈ જાઉં.”

સિંહ બોલ્યો, “ ઠીક, એક વાત કબુલ કર તો જવા દઉં. ઘેર જ ત્યારે તને જે પહેલું સામું મળે તેને એક મહીનાની અંદર આંહી મોકલી દેવું. ”

સોઢાગરે વિચાર કર્યો કે ઘેર પહેલવહેલું તો ખીજું કોણ મળશે ? ખારણામાં મારો કૂતરો બેઠો હશે. એને મોકલી દઈશ. એમ સમજીને એણે કહ્યું કે “ બહુ સાફ. ”

સિંહ કહે, “ આ કુલ તારી દીકરી પાસે લઈ જા. એક મહિનો વીત્યે જ્યારે આંહી આવવું હોય, ત્યારે આ કુલ હાથમાં રાખજો, ને મનમાં ચિંતવજો; એટલે તરત આંહી આવી પડશે. ”

સોઢાગર ઘેર ગયો. દરવાજામાં જય ત્યાં તો નાની દીકરી “ બાપુ આવ્યા, બાપુ આવ્યા ” કરતી દોડી આવી. બાપુને વળગી પડી.

બાપના મનમાં ફાળ પડી કે “ હાય હાય ! શું કામે મેં સિંહનું વચન કબૂલ કર્યું ? આ દીકરીને મારાથી કેમ મોકલાશે ? એના કરતાં સિંહ મનેજ ખાઈ ગયો હોત તો કેવું સાફ થાત ? ” સોઢાગરની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

મનહરે પૂછ્યું, “ બાપુ શું કામ રડો છો ? શું થયું છે. ”

બાપુએ રાતાં રાતાં બધી વાત કહી.

મનહર બોલી કે “ કાંઈ વાંધો નહિ. આપણું વચન કાંઈ આપણાથી ભંગાય ? બાપુ ! મને ત્યાં ખુશીથી લઈ જાજો. ”

એક મહિનો વીતી ગયો. સોઢાગરે વાત કાઢીજ નહિ. પણ મનહર કાંઈ ભૂલે ? એણે સંભારી આપ્યું. સોઢાગર ખૂબ રાંધ્યો. પણ મનહર એકની બે થઈ જ નહિ. બન્ને જણાંએ હાથમાં કુલ લઈને ચિંતવન કર્યું, એટલે ઘડીવારમાં તો સિંહની કુલવાડીમાં પહોંચ્યાં. ઘરવાળે કોઈ માણસ નહોતું. પણ આગળની જેમ બે હાથ આવ્યા, ને બાપદીકરીને અંદર લઈ ગયા. પછી ઘણા હાથ આવ્યા, અને બાપ દીકરીને જમાડી લીધું.

ત્યાં તો સિંહ આવ્યો. સોઢાગરે એને પગે લાગીને કહ્યું, “ આ મારી દીકરી. ”

સિંહ બોલ્યો, “ તમે હવે તમારે ઘેર જાઓ. તમારી દીકરી આંહી જ રહેશે. એની ચિંતા કરશો નહિ. એને આંહી કાંઈ દુઃખ નહિ થાય. ”

સોઢાગર દીકરીને એક બચ્ચી કુરીને ચાલ્યો ગયો. મનહર તો એ ભૂતના મહેલમાં એકલી પડી. ઘણા હાથ એની પાસે હાજર રહે છે. એને જે જાઈએ તે આપે છે.

મનહર નહાવાની ઓરડીમાં જય ત્યાં તો પથરની કુંડીમાં સુગંધી ગુલાબજળ ભરેલાં, જાતજાતનાં રૂપાળાં તેલ પડેલાં, અને જાતજાતનાં રંગબેરંગી ઓઢણાં ટાંગેલાં. ખાત્રાને વખતે ખાવાનું પણ તૈયાર. ખાવા બેસે તે વખતે મીઠાં મીઠાં વાજાં વાગવા માંડે. એક ઓરડામાં જુએ તો અપરંપાર રમકડાં, બીજા ઓરડામાં ચિત્રોની ચોપડીઓ, ત્રીજા ઓરડામાં લીલા પીળા ને આસમાની રંગનાં પંખી.

મનહરને આ બધું બહુજ ગમ્યું. પણ અરેરે ! આવી શોભા શું એકલા એકલા જ જોયા કરવાની ? એની સાથે બીજું કેાઈ માનવી નહિ ?

સાંજે સિંહ આવ્યો. સિંહ કહે, “ તને વાર્તા કહું ? ”

મનહર ખડીતી ખડીતી બોલી કે “ લલે ! ”

રાત્રી થઈને સિંહ વાર્તા કહેવા લાગ્યો. બહુજ મઝાની વાર્તા. સિંહની મીઠી મીઠી બોલી સાંભળે ત્યારે મનહરને બહુ હેત આવે. પણ સિંહનાં મોઢા સામે જુએ ત્યાં મનહર ખડી મરે. સિંહ થોડીક વાતો કરીને આવ્યો ગયો.

પછી તો રાત્રી સાંજે આવીને સિંહ વાર્તા કરે. ધીરે ધીરે મનહરની બીક ઓછી થઈ. એને લાગ્યું કે સિંહનું મોઢું લલે ખરાબ હોય, પણ એનું મન બહુજ પ્રેમાળ લાગે છે.

એક વાર સિંહ કહે કે “ મારી સાથે પરણીશ ? ”

મનહર તો આ સાંલળીને ધ્રુસ્કે ધ્રુસ્કે રૈવા લાગી.
ખિચારો સિંહ હલગીર થઈને ચાલ્યો ગયો.

મનહરને એક દિવસ સ્વપ્નું આવ્યું કે પોતાને ઘેર
એના બાપુ બહુ માંદા છે. એને બહુજ શોક થયો. સાંજે
સિંહને એણે વાત કરી.

સિંહ કહે, “ લે આ ગુલાબ. હાથમાં રાખીને તારા
ઘરનું ચિંત્વન કરજે. હમણાં પહોંચી જઈશ. પછી આવ-
વાને વખતે પણ એમજ કરજે. જલદી પાછી આવજે, હો !
તારા વિના મારા દિવસ કેમ જશે ? ”

મનહર કહે, “ હું આઠ દિવસમાં જ આવીશ. ”

મનહર બીજે દિવસે ઘેર પહોંચી. ખરેખર એના બાપુ
માંદા હતા. પણ મનહરને દેખીને એ સાજા થઈ ગયા.

મનહરે પોતાની બે બહેનોને સિંહના ઘરની બધી
વાત કહી સંભળાવી. એ સાંલળીને એ બે બહેનોના મનમાં
બહુજ ખાર થયો. એક દિવસ તેઓ છાનીમાની એના ચોરડામાં-
થી ગુલાબનું ફુલ ચોરી લાવી. ફુલ હાથમાં રાખીને ચિંત્વન
કર્યું કે “ અમને એ રૂપાળા રાજમહેલમાં લઈ જા. ”

ત્યાં તો એક ભયંકર અવાજ થયો. જાણે કોઈ રાક્ષસ ખાવા આવે છે. બેય જણીના હાથમાંથી કુલ પડી ગયાં, ને બેય જણી ઘરમાં ભાગી ગઈ.

ત્યાં તો સાત દિવસ વીતી ગયા. જાવાનો વખત થયો. મનહરે ખાપુની રજા લીધી; પણ જુએ તો કુલ ન મળે. મનહર રોતી રોતી કુલ ગોતવા લાગી. બહાર જઈને જુએ ત્યાં સુકાઈ ગયેલું ગુલાબ પડેલું. મનહર જઈને એ કુલને અડકી ત્યાં તો આગળના જેવું જ તાબું કુલ બની ગયું. રાજી થઈને એ સિંહને ઘર આલી ગઈ.

જઈને જુએ ત્યાં તો હાય હાય ! રૂપાળી કુલવાડી હતી ત્યાં બધું જંગલ થઈ ગયેલું; ઘરમાં જઈને જુએ તો બધું વીંખાયેલું પડેલું. આખું ઘર ઝાંખું ઝાંખું બની ગયેલું. પેલા હાથ તો કામ કરતા હતા, પણ એમાં જાણે જોર જ નહોતું. તે દિવસે ખાવાને વખતે વાજાં પણ ન વાગ્યાં. સાંજે સિંહ આવશે એમ લાગ્યું. અરેરે ! એને બહુ જ ખોટું લાગ્યું હશે.

સાંજ પડી, પણ સિંહ તો આવ્યો નહિ ! આખી રાત મનહરને ઉંઘ આવી નહિ. એ તો આંસુ ઢાળતી જાય ને મનમાં વિચારતી જાય, કે અરેરે ! એને રીસ ચડી હશે ? કે એ માંદા પડ્યા હશે ? મેં અભાગણીએ શું કામ મોટું કર્યું ?

મનહર તો બગીચામાં જઈને ગોતવા મંડી. એણે જાણ્યું તો આવે એક ઝાડ હેઠળ સિંહ સૂતેલો. સાવ મરવા જેવો થઈ ગયેલો. એની આંખમાંથી આંસુ પડતાં હતાં.

મનહર એની પાસે જઈને રોતી રોતી કહેવા લાગી, “ સિંહ ! ઓ સિંહ ! ઉઠો. ફરી વાર કદી આમ નહિ કરે. મારા સમ છે, ઉઠોને ! ”

સિંહે ગરીબડું મોં કરીને મનહરને કહ્યું, “ તું મારી સાથે પરણીશ ? ”

મનહર બોલી, “ એથી જો તમને સાફ થતું હોય તો હું જરૂર પરણીશ. ”

આફાહા ! આટલું મનહર બોલે ત્યાં તો ચોમેર વાજાં વાગવા લાગ્યાં, વાડી લીલીછમ બની ગઈ, પંખી ગીત ગાવા લાગ્યાં; અને સિંહ ! મનહર જુએ તો સિંહ ન મળે. એને બદલે એક રાજકુમાર ઉભેલો.

રાજકુમાર બોલ્યો, “ આ રાજમહેલ મારો છે. એક ઝાડુગરે આવીને મને સિંહ બનાવી દીધો. મારા માણસોના ફક્ત હાથ રહેવા દીધા. એણે મને કહેલું કે કોઈ રૂપાળી કન્યા આવીને તને પરણવાની હા પાડશે, ત્યારે તું પાછો રાજકુમાર થઈ જઈશ. ”

ઘરમાં જઈને જુઓ ત્યાં તો હાથ ન મળે. બધા નોકર-
ચાકર કામ કરતા હતા. પછી રાજકુમાર મનહરને લઈને
સોઢાગરને ઘેર ગયો. એની વાત સાંભળીને સોઢાગરે બેયનાં
લગ્ન કર્યાં.

બે મોટી બહેનો તો ખારમાં ને ખારમાં બળી જ ગઈ.

પરણીને બેય જણાં પાછાં પોતાને દેશ આવ્યાં. આધું
પીધું રાજ કીધું.

મયૂર રાજ

એક હતો રાજ અને એક હતી રાણી. એને બે નાના દીકરા હતા. થોડા વખત પછી એને એક બહુ રૂપાળી કુંવરી અવતરી. દેશના મોટા મોટા માણસોને અને બધીય પરીઓને બોલાવીને રાજ રાણીએ કુંવરીનું નામ પાડ્યું, “મણિમાલા.” બધાં જવા લાગ્યાં તે વખતે રાણીએ પરીઓને પૂછ્યું કે “મારી દીકરીનું નસીબ કેવું છે?” પરીઓને આ વાત કહેવાનું મન નહોતું. પણ રાણીએ બહુજ આજીજ કરી. રાણી કેમેય જવા દે નહિ, એટલે પરીઓએ કહ્યું કે “તમારી કુંવરીને લીધે તમારા દીકરાને માથે બહુ દુઃખ પડશે. કદાચ એ દીકરા મરી પણ જાય.” રાણી તો આ વાત સાંભળીને કદપાંત કરવા લાગી, પણ એણે કોઈને કાંઈ કહ્યું નહિ.

ત્યારથી રાણી બરાબર ખાય નહિ, પીએ નહિ, છાની-માની બેસી રહે.

રાજ કહે, “રાણીજી, બોલો, શું થયું છે તમને? મોટું કેમ ઉતરી ગયું છે?”

રાણી જોટું જોટું કહે કે “તળાવમાં ન્હાવા ગઈ’તી. ત્યાં એક જોડ હીરાની અંગડી પાણીમાં પડી ગઈ.”

રાજાજી કહે, “ બસ, આ જ વાત છે ? બોલાવો સોનીને અને ઘડાવો ખીજી છ જોડ હીરાની ખંગડી.”

છ જોડ હીરાની ખંગડી ઘડાવી, તોયે રાણીજી ખાય નહિ, પીએ નહિ.

રાજા કહે, “રાણીજી, વળી શું થયું?” રાણી કહે, “બગીચે ફરવા ગઈ’તી ત્યાં કાંટા ભરાણા ને સોનેરી સાડી ફાટી ગઈ.”

તુરતજ રાજાએ હુકમ દીધો કે “ ખીજી પચાસ મણિ-મુક્તા-જડેલી સાડી કરાવો.” પચાસ સાડીઓ આવી.

તોયે રાણી ખાય નહિ, પીએ નહિ. રાજાજી કહે, “ રાણીજી, ખરેખર તમે કાંઈક વાત સંતાડી રાખી છે. સાચું કહો શું થયું છે ? ” રાણીએ પરીઓની વાત કહી ખતાવી. સાંભળીને રાજાને ફાળ પડી. એણે કહ્યું કે કુંવરીને મારી નાખીએ. રાણી તો છાતીફાટ રેતી રેતી બોલી, “ ના, ના, એ બને નહિ.” પછી બેય જણાંએ નક્કી કર્યું કે જંગલમાં એક કિલ્લો ખંધાવીને એમાં મણિમાલાને રાખવી. રાજમહેલની પાછળ એક મોટું જંગલ હતું. ત્યાં મોટી મોટી ટિવાલોવાળા એક કિલ્લો ખંધાવ્યો, ને રાજકુંવરીને એમાં રાખી. રાજ સાંજે રાજ રાણી બે કુંવરને લઈને કુંવરીને મંળી આવે.

એમ કરતાં ઘણા વરસ વીત્યાં. રાજા રાણી મરી ગયાં. એટલે મોટો કુંવર ગાદીએ બેઠો છે. એક દિવસ એણે પોતાના ભાઈને કહ્યું, “ ભાઈ, ખૂબ મણિમાલા બિચારી બહુ દુઃખી થાય છે. નાનપણથીજ આ કિલ્લામાં એને શું કામે પૂરી છે ? ચાલો, આપણે એને અહીં લઈ આવીએ.” એમ કહીને બન્ને જણાં ખૂબને તેડવા ગયા.

મણિમાલાનો આનંદ તો ક્યાંય માય નહિ. એને ભાઈઓ ઉપર કેટલું હેત વધૂટું ! પછી ત્રણે જણાં વનમાંથી રાજધાની તરફ ચાલી નીકળ્યાં.

રસ્તામાં કેટલાં કેટલાં ફળ ફુલનાં ઝાડ ને કેવાં રૂપાળાં પંખી જોયાં ! મણિમાલાએ તો કોઈ દિવસ જોયેલાં નહિ. જોઈ જોઈને મણિમાલા હસતી જ જાય, ને પૂછતી જાય કે “ આ શું ? આનું નામ શું ? ” પોતાની ઘોળી બિલાડીને પણ એ સાથેજ તેડી લાવી છે. એક ઠેકાણે એણે જોયું તો એક મોર કળા કરીને નાચી રહ્યો છે. એનાં સુંદર પીછાં સૂરજના તેજમાં લગાડ લગાડ થાય છે. મણિમાલા તો થંભીને ઉભી રહી. પછી તે બોલી, “ઓહો કેવું સુંદર પ્રાણી ! આ શું કહેવાય ?” ભાઈઓ કહે, “ એ એક જાતનું પંખી. એનું નામ મયૂર.” તુરતજ મણિમાલાએ હઠ લીધી કે “ આ મયૂર બહુ સુંદર. હું પણું તો એ મયૂરોના જ રાજાને. બીજા બધા ભાઈ બાપ.”

એના લાઇઓ કહે, “ અરે ખેન, ગાંડીના જેવી વાતો કાં કરે ? માનવી તે વળી પાંખીની સાથે પરણે ખરાં ? મયૂરોને તે વળી રાજા હોય ? અને હોય તો એ અમે એને ક્યાં ગોતવા જઈએ ? ” મણિમાલા તો એકજ વાત કહે કે “ પરણું તો એ પાંખીના રાજાને જ પરણું.”

લાઇઓએ નક્કી કર્યું કે ચાલો ત્યારે મયૂર રાજાને ગોતીએ. ખેનને કહે કે “ ખેન અમે જાણું મયૂર રાજાને ગોતવા. તું અહીં રહીને રાજપાટ સંભાળજે.” પછી એ દેશના એક બહુજ હુશીયાર ચિતારાની પાસે પોતાની ખેનની છબી ચિતરાવી. છબી તો એવી બની કે કેમ જાણે મણિમાલા પેતે જ બેઠી હોયને ! છબી લઈને બેય લાઇ મોરને દેશ જવા નીકળ્યા.

પણ ક્યાં આવ્યો એ મોરનો દેશ ? કેને ખબર ? બેય જણા કેટલા કેટલા દેશ ભટક્યા, કેટલા કેટલા પહાડ વળોટી ગયા, કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, પણ ક્યાંય પત્તો મળે નહિ. કેટલાંયે માણસોને પૂછે પણ કોઈને ખબર નહિ. બેય લાઇ રસ્તે ચાલતા ચાલતા વિચાર કરે છે કે અરેરે ! મયૂરોનો રાજા નહિ મળે, ને આપણી ખેન પરણશે નહિ.

એટલામાં તો ભરર ભરર ભરર એવો અવાજ સંભળાયો. જુએ ત્યાં તો આકાશમાં ટીડડાંનાં ટોળે ટોળાં

ચાલ્યા આવે, ને આકાશમાં અંધારું થઈ ગયેલું. એ હોતો
ટીડનો દેશ. ટીડ એ ભાઈની પાસે આવીને પૂછવા લાગ્યાં,
“ ભાઈઓ, આંહી શું કામે આવ્યા છો ? ”

મોટો ભાઈ કહે, “ મોર પંખીનો દેશ ક્યાં આવ્યો,
ભાઈ ? ” ટીડ કહે, “ ચાલો તમને એ દેશમાં લઈ જઈએ.
પણ એ તો બહુજ આઘે છે. તમારાથી પહોંચાશે ? ”

પછી બે ભાઈઓએ બધી વાત કરી, એટલે ટીડ ભેગાં
થયાં. એક ઝાડની ડાળ ભાંગી ને તેના ઉપર એ બે ભાઈ-
ઓને બેસાડ્યા. પછી ડાળ ઉપાડીને બે ભાઈઓને લઈને ટીડ
મોરપંખીને દેશ ચાલ્યાં.

નેવું હજાર ગાઉ આઘે એ દેશ. ત્યાં જઈને જુએ તો ઠેકાણે
ઠેકાણે મોર ! ધરતી ઉપર મોર, આકાશમાંયે મોર. કોઈ મોર રમત
કરે છે, કોઈ નાચે છે, અને બધાંય એવા ટહુકાર કરે છે કે
ત્રણ ગાઉ આઘેથી પણ એ અવાજ સંભળાય. મોરપંખીના
દેશમાં તો આવ્યા, પણ એના રાજા આગળ શી રીતે જવાય ?
ટીડ બોલ્યાં કે “ ચાલો તમને રાજા પાસે લઈ જઈ.”

રાજદરબારમાં જઈને જુએ ત્યાં તો બરાબર માનવી
જેવાં માનવી જ બેઠેલાં. એ માણસોનો પોષાક મોર પીછાંનો
બનાવેલો. દેખાવ બહુ રૂપાળો. બધાયની અંદર વધારે

સ્વરૂપવાન રાજા પોતે જ. રાજા સોનેરી મોર ઉપર બેઠેલા.
એને માથે મોરપીછનો મુગટ.

નાનો રાજકુંવર રાજાને નમસ્કાર કરીને બોલ્યો,
“ અમે આપને એક ચીજ બતાવવા આવ્યા છીએ. ” એમ
કહીને પોતાની જાહેન મણિમાલાની છબી રાજાની આગળ
ધરી. છબી જાહેન મયૂર રાજા એટલા ખુશ થયા કે એ તો
બોલવા મંડ્યા કે “ કેવું સુંદર ! વાહ ! કેવું સુંદર ! માન-
વીને શું આટલું બધું રૂપ હોય ? ”

મણિમાલાના લાઈ કહે, “ આ અમારી પોતાની જાહેનની
જ છબી. આ મારા મોટા લાઈ. આપની જેમ એ પણ
એક દેશના રાજા છે. ”

એ સાંભળીને મયૂર રાજાએ બેય લાઈની બહુ જ
મહેમાનગીરી કરી. પછી તે બોલ્યા કે “ પરણું તો આપની
જાહેનને જ પરણું. બીજી બધી મા-જાહેન. પણ યાદ રાખો,
જો તમારી જાહેનનું રૂપ બરાબર આ છબી જેવું નહિ હોય
તો હું તમને મારી નાખીશ. ”

લાઈએ કહે, “ ભલે. ”

પછી જાહેનને તેડવા પોતાના રાજામાં માણસો મોકલ્યાં.

ત્રણ ફરીયા વળોટીને મયૂર દેશનાં માણસો મણિમા-
લાને દેશ પહોંચ્યાં. મણિમાલાને માટે એક સુંદર નૌકા

સાથે લીધેલી. એ નોકાની ચારે તરફ મોરનાં જ ચિત્રો. એમાં બેસીને મણિમાલા મોર પંખીના દેશ તરફ ચાલી નીકળી. સાથે પોતાની ધોળી બીલાડીને પણ લીધેલી. બીજા એક બુઢી દાઢ અને એ બુઢીની એક દીકરી પણ સાથે હતી.

નોકાનાં બેસીને મણિમાલા વિચારે છે કે ઓહો ! ક્યારે એ મોરપંખીના દેશમાં પહોંચાશે ? બુઢી દાઢના મનમાં થાય છે કે “ મારી દીકરીને મયૂર રાજની રાણી કેવી રીતે કરે ? ” બુઢીના પેટમાં આવી દાનત હતી એની મણિમાલાને શી ખબર ?

એક દિવસ રાતે મણિમાલા સૂતી હતી, એની સફેદ બિલાડી પણ એના પલંગ ઉપર સૂતેલી. એ સમયે બુઢી દાઢ અને એની દીકરી બેઘ ઉઠ્યાં. બેઘ જણાએ રાજકુંવરીનો પલંગ ઉપાડ્યો, ને નોકામાંથી ઢરીયામાં મેલી દીધો. કોઈ ને ખબર પડી નહિ.

બીજે દિવસે નોકા મોર પંખીને દેશ પહોંચી. રાજ-જીએ પાલખી મોકલી. રસ્તામાં બેઘ બાબુ ાડ ઉપર હજારો મોર બેઠા બેઠા માથાં ઉંચા કરીને જોઈ રહેલા કે એ કન્યા આવે ! એટલામાં અળક અળક થતો પોષાક પહેરીને બુઢીની દીકરી નોકામાંથી ઉતરી.

અથા મોર તો જોઈ રહ્યા.

એક મોર બોલ્યો, “ શું જોઈને આ ડાકણે આવો રૂપાળો પોશાક પહેર્યો હશે ? ”

બીજો મોર બોલ્યો, “ અરેરે ! આપણાં રાણીજીની ઢાસી આટલી બધી કઢરૂંપી હશે ? ”

ત્રીજો મોર ચીસ પાડતો પાડતો આવ્યો કે “લાઈઓ ! એ જ આપણાં રાણીજી ! ”

એ સાંભળીને બધા મોર “ ઉવાક, ઉવાક ” કરતા બૂમ પાડવા લાગ્યા.

બુઢીની છોકરીને બહુ જ ખીજ ચડી. એ બોલી કે “ પીટયાઓ ! પહેલાં મને રાણી થઈ જવા દો. પછી તમારી વાત છે.”

કન્યાનું રૂપ જોવા મયૂર રાજા પણ આવ્યા. એણે તો કન્યાને જોઈ કે મોઢું રાતું ચોળ થયું. રાજા કહે કે “ અરર ! મારી મસ્કરી ! જાઓ, લઈ જાઓ એ બે લાઈને બંદીખાનામાં, સાત દિવસ પછી ગરહન મારજો. ”

રાજકુમારો તો કાંઈયે લેઈ સમજ્યા નહિ, ને અક્સોસ કરવા લાગ્યા.

આ તરફ મણિમાલાનું શું થયું ? એનો પલંગ તો તરતો તરતો ચાલ્યો. મણિમાલા અને એની બિલાડી બેથ

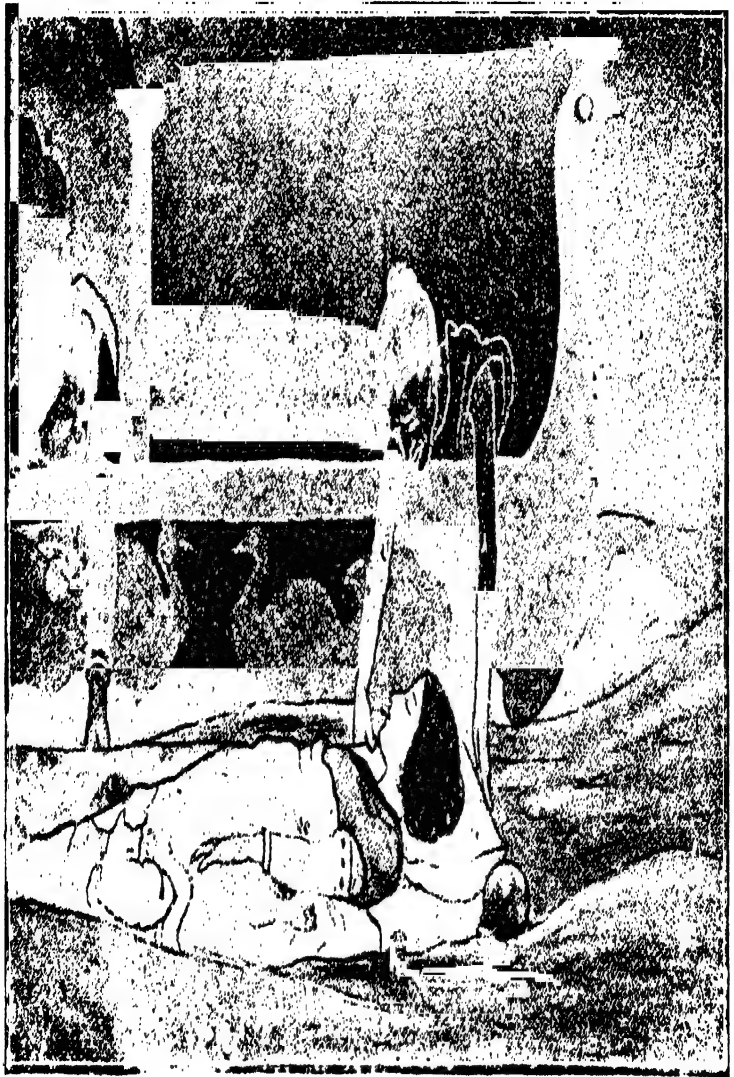
હજી તો ઉંઘતાં હતાં. થોડી વારે બિલાડી જાગી, જીએ તો ચારે બાજુ પાણી ! એ તો મ્યાંઉં મ્યાંઉં કરવા લાગી. પલંગની ચારે બાજુ મોટાં મોટાં માછલાં વીંટળાઈ વળ્યાં. ત્યાં તો રાજકુંવરી પણ જાગી. જીએ તો ક્યાં નૌકા ? ક્યાં એનાં માણસો ? ક્યાં પોતે ? પલંગ ઉપર પોતે એકલી એ પાણીમાં તણાતી જાય છે, ને ચારે તરફ મોટાં માછલાં ! એવાં મોટાં માછલાં કે આખા પલંગને ગળી જાય.

બે દિવસ સુધી પલંગ પાણીમાં તણાતો ગયો. છેવટે પલંગ એક મછવા સાથે ભટકાણો. મછવા ઉપર એક ડોસો બેઠેલો. હાથીઠાંતની નકશીવાળા એ પલંગ ઉપર રેશમી પથારી, અને એના ઉપર આવી દેવાંગના જેવી સ્ત્રી જોઈને ડોસાએ એને મછવા ઉપર લઈ લીધી, ખાવાનું આપ્યું. મણિમાલા ખાઈ પીને તાજી થઈ. એણે બધી વાત ડોસાને કહી. ડોસો કહે, “ રડશો નહિ. આ એજ મોર પંખીના દેશ. ”

રાજકુમારી અને બિલાડી મછવામાં જ રહ્યાં.

રાજકુમારી રાજ બિલાડીને શહેરમાં મોકલે, અને કહે કે “ રાજની થાળી ઉપાડી લાવજે. ”

બિલાડી રાજ રાજદરબારમાં જાય. ખાવાની થાળી તૈયાર થાય, રાંજણ જમવા પધારે, ત્યાં તો બિલાડી થા-

પા. ૬૪- ગેય જણીએ રાજકુમારીનો પલંગ દરીયામાં મેલી દીધો.

ળીને ઉપાડીને પલાયન કરી જાય. મહવામાં જઈને ત્રણે જણાં એ લોજન જમે.

એક દિવસ ! બે દિવસ ! રાજાજીનો થાળ રોજ ગૂમ થવા લાગ્યો. રાજાજીને નવાઈ લાગી. એક દિવસ રસોયો સંતાઈ ગયો. બિલાડી થાળી ઉપાડીને લાગી એટલે રસોયો પાછળ પાછળ ચાલ્યો. મહવામાં સંતાઈને જુએ ત્યાં તો ખમો ભેદ સમજાણો.

રાજાજીને એણે બધી વાત કરી. રાજાજીએ ત્રણે જણાંને તેડાવ્યાં. આંખો રાતીચોળ કરીને પેલા બુઢાને ધમકાવવા જાય ત્યાં તો એની નજર રાજકુમારી ઉપર પડી. રાજા હેખતાઈ ગયો. આ તો પેલી છબીમાં ચિતરેલી રાજકુમારી ! અરે ! છબીના કરતાં પણ કેટલું બધું રૂપાણું એનું મોહું ! ટગર ટગર રાજા જોઈ રહ્યો. રાજકુમારી હસતી રહી.

રાજા કહે, “બોલો, બોલો, કુમારી ! કયો તમારો દેશ ? શી રીતે આંહી આવ્યાં ? ”

મણિમાલાએ બધી વાત કહી. રાજાએ બંદીખાનામાંથી રાજકુમારોને તેડાવ્યા. આજ બરાબર સાતમો દિવસ છે. રાજકુમારોએ જાણ્યું કે હાય હાય ! મરવાનું ટાણું થઈ ગયું.

ત્યાં તો માણસોએ આવીને સલામ કરી. ગાડીમાં બેસાડીને રાજા પાસે લઇ ગયા. જઇને જુએ ત્યાં તો ખેન ! ત્રણે ભાંડુ ખૂળ રહ્યાં; પછી હસ્યાં.

મયૂર રાજા પણ ત્રણે જણાંને પગે પડ્યો.

પછી તો ધામધૂમ. મયૂર રાજા મણિમાલા સાથે પર-
ણ્યા, અને પેલી ખુટ્ટીની કઢરૂપી છોડી ! એ તો ક્યાં એ
પલાયન કરી ગઇ.

નીતિવાન ચોર

એક હુતો ચોર. એને એવું નીમ કે એક વરસમાં એક જ વાર ચોરી કરવી, બીજી વાર નહિ.

એક દિવસ એ ચાલ્યો ચોરી કરવા. રસ્તામાં એક નદી આવી ત્યાં એ બેઠો. એટલામાં એક વાણીયો નીકળ્યો. વાણીયાને બહુ તરસ લાગેલી. બોબો ભરીને જ્યાં પાણી પીવા જાય ત્યાં એણે ચોરને જોયો. વાણીયાના પેટમાં કાળ પડી. પાણી પૂરું પીધા વિના ઉઠ્યો.

ચોર કહે, “શેઠજી, પૂરું પાણી તો પી લ્યો.”

વાણીયો કહે, “ખસ ભાઈ, મારે વધારે નથી પીવું.”

ચોર કહે, “શેઠ, તમે લડકો મા. હું તમને નથી હાંટવાનો. વિશ્વાસ રાખો, ને પાણી પી લ્યો. મારે તો મોટી ચોરી કરવાની છે.” વાણીયાએ પાણી પીધું. ચોર કહે, “શેઠ ! તમારી પાસે આ લાકડી છે, તે મને આપો. પૈસા હઉં.”

વાણીયાના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એ બોલ્યો “ભાઈ, મારાથી લાકડી વિના હલાય નહિ. લાકડીને ટેકે ટેકે તો હાકું છું. આંહી વગડામાં બીજી લાકડી ક્યાંથી કાઢું?”

ચોરે લાકડી ઝુંટાવી લીધી, અને એને ચીરી, ત્યાં તો માંહેથી ચાર રત્નો નીકળ્યાં.

હાંત કાઢીને ચોર કહે કે “ શેઠજી તમને મેં અભય-વચન દીધેલું, તો એ તમે મારી પાસે જોડું જોડ્યા. દ્યો તમારાં રત્ન. મારે એ જાપે નહિ. તમે કયે ગામ જાઓ છો ? ”

શેઠ કહે, “ ઉજેણી નગરી.”

ચોર કહે, “ ત્યારે ઉજેણીના રાજા વીર વિક્રમને એટલું કહેજે કે આજ રાતે હું ચોરી કરવા આવીશ, માટે હુશી-આર રહે.”

વાણીયાએ જઈને વીર વિક્રમને જાણર દીધા.

રાજા વીર વિક્રમ તો વિચારવા લાગ્યા કે એા હો ! આવો બહાદુર ચોર કેાણુ હશે ? આ ચોર તો સામેથી સમા-ચાર મોકલાવે છે !

રાજાજીએ હુકમ કર્યો, કે આજ રાતે હું એકત્રો આખા નગરની ચોકી કરવાનો છું. માટે બધા સીપાઈને રાતે રજા આપવી. કેાઈએ આજ રાતે જાગવાનું નથી. નગરનાં માણુ-સોને પણ કહેજે કે નિરાંતે સૂઈ જાય.

રાજાજી તો દેવતાઈ પુરૂષ હતા. એના ધ્યન ઉપર બધાને વિશ્વાસ. રાત પડી. ચોકીદાર ગાધા પોતપોતાને ઘેરે

ગયા. ગામનાં માણસો પણ સૂઈ ગયાં. નગરના ગઠના ફર-
વાળ દેવાઈ ગયા.

રાજાજી એકલા ચોરનો વેશ લઈને નગરની અંદર,
ગઠની રાંગે રાંગે ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં એક જગ્યાએ
ઉભા રહ્યા. એને લાગ્યું કે આંહીથી ચોર ઉતરશે.

ત્યાં તો ખડારથી પેલો ચોર ગઠ ઉપર આવ્યો. ચોરે
જોયું કે અંદર એક આદમી ઉભો છે. એટલે તે પાછો ઉત-
રવા મંડ્યો. ત્યાં તો રાજાએ સીસોટી મારી. ચોર એક
ખીજને જોઈને સીસોટી મારે તેવીજ આ સીસોટી.

પેલો ચોર સમજ્યો કે આ કોઈ મારો જ ભાઈબંધ
લાગે છે. એટલે એ અંદર ચાલ્યો. વિક્રમ રાજા કહે કે ચાલ
દોસ્ત, હું આ ગામનો લોભીયો છું. તને સારાં ઠેકાણાં
ખતાવું.

ખન્ને જાણા ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક શાહુકારનું
ઘર આવ્યું. રાજાએ અંદર જવાનો રસ્તો ખતાવ્યો. ચોર
અંદર જાય, ત્યાં શેઠ શેઠાણી ભર ઉંઘમાં સૂતેલાં. ચોર થોડી
વાર ઉભો ત્યાં ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં શેઠાણી ખોલ્યાં કે “કોણ
એ, ભાઈ!”

આ સાંભળીને તરત ચોર ખડાર નીકળ્યો. રાજાને
કહે કે “ચાલો ”ીજે ઘર. આંહી ખાતર નથી પાડવું.”

રાજા કહે “ કાં ? ”

ચોર બોલ્યો, “ શેઠાણીએ મને ભાઈ કીધો. જ્ઞેનને તો કાંઈક દેવાય. ” એમ કહીને પાછો અંદર ગયો. પોતાની પાસે સોનાનો એક વેઢ હતો તે શેઠાણીની પથારીમાં મૂકી આવ્યો.

પછી બેય જણાં બીજે ઠેકાણે પહોંચ્યા.

ચોર અંદર જાય ત્યાં શેઠાણી સૂતેલાં. ચોરનો હાથ એક મીઠાની ગુણુ ઉપર પડ્યો. એના મનમાં એમ થયું કે આ સાકર છે. એક ગાંગડો લઈને મોઢામાં મૂકે ત્યાં તો મીઠું. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો.

રાજા કહે, “ કેમ થયું ? ”

ચોર બોલ્યો, “ ભાઈ ! આ ઘરનું લૂણુ (મીઠું) મારા પેટમાં પડ્યું. મારાથી લૂણુકુરામ થવાય નહિ. ચાલો બીજે ઘેર ! ”

રાજાને થયું કે “ આ તે ચોર કે સંત ? ”

ત્રીજે ઘેર ગયા. રાજાએ રસ્તો દેખાડ્યો. ચોર અંદર જઈને અંધારામાં હાથ ફેરવે ત્યાં એક જુવારના કેથળામાં એનો હાથ પડ્યો. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો, ને રાજાને કયું કે “ ભાઈ ! શુકન બહુ સારાં થયાં. જર હાથમાં

આવી. પણ જે ઘરમાં શુકન થયાં તે ઘરને લૂંટાય ? એ શુકન તો હવે ફળવાનાં. ચાલો ખીજે ઘર. ”

રાજા કહે, “ ચાલ, ત્યારે રાજમહેલ ફાડીએ. ”

બેય જણા ચાલ્યા રાજમહેલમાં. રાજમહેલની અંદર ઢાખલ થાય ત્યાં એક પણ ચોકીદાર ન જોયો.

ચોર પૂછે છે, “ લાઈ ! આ તે શું ? ગામમાં કોઈ ચોકીદાર નહિ ! ફરબારગઢમાંયે કોઈ માણસ નહિ. રાજા વીર વિક્રમનો ખંઢોખસ્ત તો બહુ વખણાય છે ને ? ”

રાજા કહે, “ અરે લાઈ ! એ તો બહાર મોટી મોટી વાતો સંભળાતી હશે. આંહી તો આવું જ અંધેર ચાલે છે. રાજા કાંઈ ધ્યાન નથી દેતા. ”

મહેલમાં રાણીજી હીડોળાખાટ ઉપર સૂતેલાં. રાજા ચોરને કહે કે “ આ ખાટના પાયા સોનાના છે. પાયા લઈ લઈએ એટલે છોકરાંનાં છોકરાં બેઠાં બેઠાં ખાય. ”

પણ ખાટ શી રીતે કાઢવી ? રાણીજી જાગી જશે તો ?

પછી ચોર એ ખાટ હેઠળ ઉપરાઉપરી ગાઢલાં ખંડકવા મંડ્યો. ખાટને અડે એટલો મોટો ખંડકલો કયો. પછી છરી લઈને ચાર તરફથી ખાટની પાટી કાપી નાખી. એટલે રાણીજીનું શરીર, નીચે ગાઢલાં હતાં, તેના ઉપર રહી ગયું.

પછી ચોરે હાંત ભરાવીને ખાટને આંકડીયામાંથી ખેંચી લીધી. પછી એને વીંખીને ચાર પાયા બુઢા કાઢ્યા. ચારે પાયા લઈને બન્ને જણા પાછા ગઢની રાંગે પહોંચ્યા.

પેલો ચોર કહે, “ લે, ભાઈ ! આ જે પાયા તારા ને જે મારા, સરખો ભાગ. ”

રાજા કહે, “ હું એકજ પાયા લઈશ. મહેનત તો તારી છે. ”

ચોર કહે, “ ના, તેંજ મને ઠેકાણું બતાવ્યું. તારી મહેનત પણ ઘણી છે. ”

ત્યાં તો ઝાડ ઉપરથી એક ચીખરી બોલી.

તુરત ચોરે રાજાને કહ્યું, “ ઓળખ્યા તમને. શાખાશ છે, રાજા ! માથે રહીને ચોરી કરાવી કે ? ”

રાજા હસી પડ્યા અને પૂછ્યું, “ તેં શી રીતે જાણ્યું કે હું રાજા ? ”

ચોરે કહ્યું, “ રાજાજી ! હું પંખીની બોલી પણ સમજું છું. આ જે ચીખરી બોલી એનો અર્થ એમ થાય છે કે આ ચોરીના માલનો માલીક તો આંહીજ ઉલો છે ! ”

રાજાએ શાખાશી આપી. ચોરને પોતાને મહેલે લઈ ગયા. બીજે દિવસે મોટી કચેરી ભરીને ચોરને ઈનામ દીધું. એની નીતિના વખાણ કર્યો. એને રાજમાં મોટી નોકરી દીધી.

ગૌરી

એક હોતો રાજા. એને પૈસા બહુ વહાલા. પૈસા મળે તો ખીજું કંઈ ન માગે. એની રાણી મરી ગયેલી. સંસારમાં એક દીકરી સિવાય એને ખીજું કંઈ નહિ. એ કુંવરી એવી સુંદર કે દુનિયામાં એટલું રૂપાળું કંઈ નહિ. એના શરીરનો રંગ એવો ઉજળો કે જાણે શરીરમાંથી તેજ નીકળતું હોય એવું લાગે, એટલે જ રાણીએ એનું નામ “ ગૌરી ” પાડેલું.

એ દેશમાં ધુરધુરી નામની એક બહુજ કઢરૂપી, કાળી કાળી, ખુંધવાળી, એક આંખે કાણી, એક પગે લંગડી, ને એક હાથે હુંડી બાઈ રહેતી હતી. એ બાઈના મનમાં થતું કે એના જેવી રૂપાળી ખીજી કંઈ નહિ. માણસો જ્યારે બોલે કે રાજકુંવરી ગૌરી બહુજ રૂપાળી, ત્યારે આ ધુરધુરીના મનમાં બહુ ઢાઝ થતી.

એક દિવસ રાજાજી ફરવા નીકળેલા. પાછાં ફરતાં રસ્તામાં એને બહુજ તરસ લાગી. સામેજ ધુરધુરીનું ઘર. રાજા ત્યાં પાણી પીવા ગયા. ધુરધુરએ તો ‘ પધારો, પધારો ’ કહીને રાજાને ઘરમાં બેસાડ્યા. ઘરમાં ચારે કોર માટલાની માણ

માંડેલી. ધુરધુરીએ સોનાનો ખ્યાલો લઈને એક માટલામાંથી શરખત રેડવા જાય ત્યાં તો માટલામાંથી શરખતને બદલે રૂપીઆની ધાર થઈ. ધુરધુરી કહે, ‘અરે ! અરે ! શરખતનું માટલું ક્યાં ગયું ?’ એમ કહીને બીજા માટલામાંથી રેડવા લાગી. ત્યાં તો સોના મહોરની ધાર થઈ. વળી બીજા માટલામાંથી ધાર કરે તો હીરા નીકળી પડે, કેઈમાંથી ઝવેરાત -પણ એકેયમાંથી શરખતની ધાર થઈ નહિ.

ધુરધુરી તો ખૂબ પાડવા લાગી, “ હાય, હાય ! મારા ઘરમાં આવું કેણે કરી નાખ્યું. શરખતનું માટલું કેણે ચોરી ગયું ? ” આ બધું ખોટુંખોટું. એ રાંડ જાણતી હતી કે રાજાને ધન બહુ વહાલું છે, એટલેજ એણે શરખતનું માટલું જાણી જોઈને લીધું નહોતું. રાજા તો આટલી માયા જોઈને થંભી ગયા. પછી એ રાંડે શરખતનો ગલાસ રાજાને પાચે, અને બોલી કે ‘મારી સાથે પરણો, તો આ બધી માયા તમને મળે. ’

એ સાંભળીને રાજાજી કુદકો મારીને ઉઠ્યા, ને બોલ્યા કે ‘ ચાલો, હમણાંજ વિવાહ કરીએ. ’ ધુરધુરી રાંડ કહે કે ‘ એમ નહિ. એક વાત રાખવી પડશે. જો હું તમારી સાથે પરણું તો તમારી દીકરી ગૌરીને તમારે મને સોંપવી. હું એને કાવે તેમ કરું. ’ રાજાજી કહે કે ‘ ખુશીથી ખુશીથી, તું કહે તેમ. ’ ધુરધુરીની માયા જોઈને રાજાનું માથું ખસી ગયું હતું.

ખીજે દિવસે સવારે રાજા ગૌરીને કહે કે આજે શશુ-
ગાર સન્ને. આજ નવા રાણી આવશે. હું આજ ધુરધુરીની
સાથે પરણવાનો. ગૌરી જાણતી હતી કે ધુરધુરી એને દેખી
શકતી જ નહોતી. એણે પોતાની દાઢને જઘને કહ્યું કે ‘મા,
સાંભળ્યું કે આજ બાપુ ધુરધુરીને પરણવાના છે.’ એમ કહીને
તે રાવા લાગી.

રાણીજી આવે છે, નવાં રાણીજી આવે છે, એટલે બધાંય
ઢોડાઢોડ કરી રહ્યા હતા. રાજકુમારી તો એક લીલા રંગનું
બનારસી ઓઢણું ઓઢીને બગીચાને એક ખુણે છાનીમાની
બેઠી છે. થોડી વારમાં તો એને લાગ્યું કે હીરા મોતીના
પોષાકવાળો એક ઘોડેસ્વાર, એક બહુજ સફેદ ઘોડો લઈને
એની પાસે આવે છે. ઘોડેસ્વાર રાજકુમારીને પગે લાગીને
બોલ્યો કે “ મહારાજ તમને બોલાવે છે. ” ઘોડેસ્વારનું મોઢું
બહુજ રૂપાળું, લીલા રંગનો રેશમી પોષાક પહેરેલો, માથે
ઝરીની ટોપી, જાણે એમ લાગે કે જાણે કોઈ રાજ-
કુમાર. ગૌરી બોલી, “ તમે કોણ છો ? તમને તો કોઈ
દિવસ દેખેલ નથી. ”

ઘોડેસ્વાર કહે, ‘મારું નામ પ્રતાપ. પરીઓની રાણીને
તમે બહુ વહાલાં છો, એટલે તમને આ ઘોડો દેવા મને મો-
કલ્યો છે, રાજકુમારી ! ”

પછી એ સુંદર ઘોડા ઉપર ચડીને ગૌરી નવાં રાણીને તેડવા ચાલી. એ દેશનો એવો રીવાજ, કે ઘોડે બેસાડીને કન્યાને તેડી લાવે, અને વરને ઘેર વિવાહ થાય.

પોતે પરણવાની, રાણી થવાની, એટલે ધુરધુરી તો શણગાર સજવામાંથી નવરીજ શેની પડે. એક પગ લાંબો ને એક ટુંકો. એટલે ટુંકે પગે એક ચાખડી બાંધીને બેચ પગ સરખા કરી નાખ્યા. પછી રાતી બનારસી સાડી પહેરી મોટો ધુમટો તાણ્યો, એટલે મોટું તો દેખાય નહિ. કોઈ જાણે કે કન્યા બહુ સ્વરૂપવાન હશે, પણ એની ખુંધનું શું કરવું? આઠાણું ફેરવા ફેરવીને આઠે તોયે ખુંધ દેખાણા વિના રહે નહિ.

કન્યાને તેડવા એક સોનેરી સામાનવાળો લાલ ઘોડો આવ્યો છે. સાથે બે સ્વાર આવ્યા છે. પણ ધુરધુરી એ ઘોડા ઉપર બેસે જ શેની? રાજકુમારી ગૌરીના ઘોડાને હીરામોતીનો સામાન જોઈને એ ટ્રાંડ બોલી, “હાં, માફ આટલું મોટું અપમાન? આ છોકરીનો ઘોડો આવો રૂપાળો, અને મારે માટે તો જાણે ગધેડું મોકલ્યું હોય ને!”

સાચેસાચ રાજકુમારીના ઘોડા આગળ ધુરધુરીનો ઘોડો ગધેડા જેવોજ લાગતો હતો. પછી રાજા સાહેબે કુંવરીનો ઘોડો રાણીને અપાળ્યો. રાણી કહે છે કે એ લીલા પેષાકવાળો સ્વાર પણ મારે જ જોઈએ. એમ કરતાં હાથી, ઘોડા,

પા. ૧૦૬—ધુરધુરી ઘોડાનું પૂંછડું પકડીને લગ્નવા મંડી.

પાલખી શણગાર્યાં. નિશાન ઉડતાં જાય, શરણાઈ વાગતી જાય, ને કન્યા ચાલી પરણવા. અચાનક કોણ જાણે શું થયું કે ધુરધુરીનો ઘોડો એને લઈને જંગલમાં છુટી નીકળ્યો. રોક્યો રોકાય નહિ. ધુરધુરી બિચારી તો લસરી પડી ને ઘોડાનું પૂછડું પકડીને લટકવા માંડી. કાંટા ભરાણા ને એની સાડી ચીરાઈ ગઈ, અને એનું ચામડું પણ છોલાઈ ગયું, તોયે એણે ઘોડાની પૂછડી છોડી નહિ. રાજનાં માણસો પાછળ છૂટ્યાં, પણ એ દેવતાઈ ઘોડો હાથ આવે ?

આખો દિવસ રખડી રખડીને સાંજે ઘોડો રાજમહેલમાં આવીને ઉસો. ધુરધુરી તો ખુબ રોઈ. પછી કહે કે ભે બધું આ છોકરીએજ ઘોડાને શીખવેલું. રાજને કહેજે કે મારે નથી પરણવું. હું તો આ ચાલી મારે ઘેર.

ત્યાં તો રાજ દોડતા આવ્યા. આવીને ધુરધુરીને કહે કે “ માફ કર. હું હમણાંજ ગૌરીને તારી પાસે મોકલી દઉં છું. તારી મરજી પડે તેવી સજા તું એને કરજે. ”

રાજકુમારી ગૌરીને બહુ બીક લાગી, પણ પ્રતાપે એને કહ્યું, “ બીશો મા, કુમારી ! પરીઓની રાણીને તમે બહુ વહાલાં છો. ”

પછી એક ઘરમાં એને પૂરીને ચાર દાસીઓએ એને લોભાની ડાંગ લઈને ખુબ મારી. પણ આહા ! કેવી નવાઈ ! એ ડાંગના મારથી ગૌરીનાં લુગડાંના ચીરેચીરા

થઈ ગયા, પણ એને શરીરે જરાયે વાગ્યું નહિ. એકેય ડાઘ પણ ઉઠ્યો નહિ. ગૌરીને લાગ્યું કે પરીઓની રાણી મારી રક્ષા કરી રહી છે.

રાંડ ધુરધુરી તો રાણી થઈ. ગૌરીને, મરજી પડે તેમ દુઃખ આપે, તોયે એ રાંડને નિરાંત વળી નહિ. એક કિંવસ રાતે ગૌરીને ઉઘમાં ને ઉઘમાં એણે જંગલમાં મોકલી દીધી. રાતમાં ગૌરી જાગી, ઘોર અંધારામાં એ છાતીફાટ રોવા લાગી, પણ એનું કોણ ?

ધુરધુરીએ રાજાને કહ્યું કે કાલે ગૌરી નદીએ રમવા ગયેલી ત્યાં પડીને તણાઈ ગઈ. એ સાંભળીને રાજાની આખમા પાણી આવ્યાં. નોકરચાકર પણ રોવા લોગ્યા.

આ તરફ ગૌરી પોકાર કરે છે કે હે ! પરીઓની રાણી ! હું તમને ખરેખર જો વહાલી હોઉં તો મારી રક્ષા કરજો.

એટલામાં એ અંધારા વનમાં જાણે ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા પ્રગટ્યાં. સામે જુએ તો કાચનો એક સુંદર રાજમહેલ. થોડી વારમાં તો પેલો પ્રતાપ એક સોનાની ગાડીને બે હુરણીયાં જોડીને આવી પહોંચ્યો. એ કહે કે “ પધારો રાજકુમારી, પરીઓની રાણીએ તમને તેડવા આ ગાડી મોકલી છે. ”

હરણીયાંની ગાડીમાં બેસીને ગૌરી એ કાચના મહેલે જવા નીકળી. મહેલમાં જાય ત્યાં તો શરણાઈ વાગી, અને કુલનો વરસાદ વરસ્યો. પરીઓની રાણી પોતે આવીને રાજકુમારીને અંદર લઈ ગઈ.

આવી રૂપાળી, આવી અલૌકિક મેડી તો માનવીના દેશમાં ક્યાંય ન મળે. જોઈ જોઈને ગૌરી ચક્રિત બની જાય. નવાઈની વાત કે એ અંગલાની એક બીંત ઉપર ગૌરીના જીવતરની વાતો જ ચિતરેલી. જન્મી ત્યારથી આજ સુધી એના જીવતરમાં જે બનેલું તે બધુંય ચિતરેલું.

પરીઓની રાણી કહે, “તું મને બહુજ વહાલી છે, રાજકુમારી ! એટલેજ તારાં ચિત્રો મેં ચિતર્યાં છે, તું આંહી રહેજે. આ પ્રતાપ મારો દીકરો, એની સાથે તને પરણાવીશ.”

રાતે ગૌરીને ઉઘ આવે નહિ. પરીઓને ઘેર અપરંપાર સુખ, પશુ એનું હૈયું પોતાના બાપને મળવા ટળવળી રહ્યું છે. સવારે ઉઠીને ગૌરી રાણીને કહે કે “મને મારો દેશ મોકલી આપો. બાપને જ્યાં વિના હું શી રીતે જીવું ?”

પ્રતાપ કહે, “જો, હું તને આંહી બેઠાં તારા બાપુ બતાવું.” એમ કહીને એણે ગૌરીની આંખો મીંચી દીધી, અને એના જમણા હાથની ટચલી આંગળી ઢાળી, પછી પૂછ્યું કે કાંઈ ફેરવાય છે, રાજકુમારી ?” ગૌરીએ જોયું તો એક આરડામાં

એના બાપુ રડે છે, ને ગૌરી, ગૌરી ઝંખે છે. પેલી રંડા ધુરધુરી પાસે ઉભી ઉભી બોલે છે કે “ગૌરી તો મરી ગઈ, એને કાં બોલાવો, રાજા ?”

આંખ ઉપરથી પ્રતાપનો હાથ ખસેડીને રડતી રડતી એ બોલી, “કેવા કઠોર હૈયાના તમે ? તમારે પાથે પડું મને જાવા દો, બાપુ પાસે જાવા દો.”

તુરત પ્રતાપ હરણની ગાડીમાં બેસાડીને ગૌરીને એના બાપને દેશ લઈ ગયો. નીચે ઉતારીને ગૌરીને કહ્યું, “અમારે દેશથી જે માનવી ચાલ્યું આવે, તે જીવતું ને જીવતું ફરીવાર ત્યાં આવી શકે નહિ. કબરમાં દટાય પછી જ ત્યાં આવે.” એટલું કહીને પ્રતાપ ચાલ્યો ગયો.

ધીરે ધીરે ગૌરી મહેલમાં ચાલી. એને જોઈને રાજાએ ચીસ પાડી કે “ભૂત, ભૂત !” પણ પછી એ સમજ્યા કે આતો જીવતી રાજકુમારી ગૌરી છે, એટલે દીકરીને બાઝી પડ્યા, ને રડવા લાગ્યા. ત્યાં તો પેલી ધુરધુરી આવી, ને બોલી, “ઓહો ! બેટા ગૌરી, તું ક્યાંથી, માડી ! તું શી રીતે આવી ? નદીમાંથી તને કોણે ઉગારી ? ચાલો, ચાલો, મારે ઓરડે.” એમ કહીને એનો હાથ ઝાલીને એ રંડા એને લઈ ગઈ. રાજા તો ટગર ટગર જોઈ રહ્યો, પણ કાંઈ બોલાણું નહિ.

ધુરધુરીને એક ડાકણ જોઈનપણી હતી. સાંજે ડાકણ આવી એટલે એને બધી વાત કરી કે આ ગૌરી તો પાઈ

આવી. હવે એને કાંઈ એવું કામ હઈએ કે એને ખરાબર સળ થાય. ડાકણે સૂતરની એક આંટી દીધી, અને કહ્યું કે આ સૂતર ઉખેળી દેવાનું કહેજે. કરોળીઆની જાળ જેવું ઝીણું સુતર, હજાર હાથ લાંબુ, અને તદ્દન ગુંચવાઈ ગયેલું. ધુરધુરીએ સવારે ગૌરીને એ દીધું, ને બોલી, “સાંજ સુધીમાં પૂરું નહિ કરે, કે એમાંથી એકેય દોરો તૂટશે, તો પછી જોઈ લેજે, તારા શું હાલ થાય છે. ”

ગૌરી શું કરે ? સૂતર ઉકેલતી જાય, દોરો તૂટતા જાય અને ગૌરી આંસુ પાડતી જાય. ત્યાં તો કોણ આવ્યું ? પ્રતાપ. કીલો લીલો એનો પોષાક. આવીને પ્રતાપે આખી આંટી ઉખેળી દીધી. પછી એ ચાલ્યો ગયો.

ધુરધુરી આવીને જુએ ત્યાં તો સૂતર તૈયાર. તેણે ગૌરીનો ખોટો ખોટો વાંક કાઢીને બે ચાર ધખ્યા મારી લીધા.

ખીજે કિવસે ડાકણને બોલાવી. ડાકણે આવીને એક ભારે પીછાં દીધાં, ને બોલી, “ ગૌરીને કહેજે કે આમાંથી ભાતભાતનાં પંખીના પીછાંની નોખી નોખી ભારી બાંધી આપે. ”

ગૌરીને કામ દીધું. ઓહોહો ! કેટલાં બધાં પીછાં ? રાતાં, લીલાં, આસમાની, ને સોનેરી. એવાં પીછાંવાળાં પંખી ગૌરીએ ક્યાં જ્યાં હતાં ? પીછાંનો ભારો આવે નાખીને રાજકુમારી રોવા લાગી. ત્યાં તો ભારાની અંદર

ખડખડાટ શેનો થયો ? ગૌરી જુએ ત્યાં તો અંદરથી પ્રતાપ નીકળ્યો. નીકળીને એણે પોતાની લાકડી પીછાં ઉપર ફેરવી. જ્ઞેતજ્ઞેતામાં તો રંગરંગના પીછાંની નોખી નોખી ઢગલી બની ગઈ. પ્રતાપ અલોપ થઈ ગયો.

સાંજે આવીને ધુરધુરી જુએ ત્યાં તો પીછાં બરાબર ગોઠવેલા. એની ખીજનો તો પાર નહિ. વળી પાછી એ તો દોડી પેલી ડાકણ પાસે. ત્યાંથી એક નાની પેટી લઈ આવી. ગૌરીને કહે કે આ પેટી મારે ઘર મેલી આવ. જ્ઞેતજ્ઞે, એને તાણું નથી દીધું. રસ્તામાં બળરદાર રહેજે. કોઈ ખોલે નહિ.

એના મનમાં થયું કે પેટી ઉઘાડવાની ના પાડી છે. એટલે નક્કી ગૌરી પેટી ઉઘાડવાની, ને ઉઘાડશે એટલે બળર પડશે.

મોટા ખેતરમાં થઈને ગૌરી ચાલી. રસ્તામાં થયું કે લેને પેટી ઉઘાડું, અંદર શું છે ? ઉઘાડે ત્યાં તો અંદરથી ટીડડાં જેવાં અપરંપાર નાનાં નાનાં માણસો નીકળી પડ્યાં. કોઈના હાથમાં ઇસરાજ, કોઈએ લીધેલી સારંગી, કોઈની પાસે સતાર, ને કોઈ વગાડે વાંસળી. નાચતાં નાચતાં ને ગાતાં ગાતાં બધાં નીકળતાંજ જાય. રાજકુમારીને તો ખુબ મઝા પડી. પણ થોડીવારે એને લાન આવ્યું. હવે આ બધાંને પાછાં પૂરવાં શી રીતે ? ઢડ ઢડ એની આંખમાંથી પાણી ઝરવા મંડ્યા. એને પ્રતાપ સાંભર્યો. એ ખોલાવવા લાગી

પા. ૧૧૫—ગોરી પરીઓનો દેશ જુએ છે.

“ પ્રતાપ ! ઓ પ્રતાપ ! ” ત્યાં તો લીલા પોષાકવાળો હાજર. પોતાની લાકડી અડકાડીને એણે બધાંય નાનાં માણસોને પાછા પેટીમાં પૂર્યાં.

ધુરધુરીનો લાગ કેમેય કરીને ફાવે નહિ. એના મનમાં થયું કે ગમે તેમ કરીને આને મારી નાખવી પડશે. નોક-શને કહીને એણે બાગમાં એક મોટો કુવો કરાવ્યો ને એના ઉપર એક પત્થર ઢાંક્યો. ગૌરીને લઈને આવી એ પત્થર આગળ. પત્થર ઉંચો કરીને ગૌરીને ધક્કો માર્યો. ગૌરી કુવામાં પડી, એટલે પાછો પત્થર ઢાંકી દીધો.

કુવામાં માટી પોચી હતી, એટલે ગૌરીને વાગ્યું નહિ. ઘોર અંધકાર. એણે પોતાની હાઇમાને બૂમ પાડી. પણ કોણ સાંભળે ? રડતી રડતી રાજકુમારી જમીન પર જ ઉંઘી ગઈ. ઉંઘમાં એ સ્વપ્નું જોવા લાગી. જાણે પરીઓની રાણી આવીને એના કાનમાં કહે છે કે “ આ જ તારી કબર, રાજકુમારી ! હવે તને મન હોય તો અમારે દેશ તેડી જાઉં. ”

ગૌરી આ સાંભળીને ઝબકી ઉઠી. ચારે તરફ જાણે જમીન ધ્રુજતી હતી. ધીરે ધીરે ભીંતમાં એક બાંકોડ પડ્યું. એ બાંકોડામાંથી ગૌરીએ જોયું તો—પરીઓનો દેશ. ચંદ્રમાના અજવાળાથીયે ઉજળું તેજ ચળકી રહ્યું છે. એવો પેલો કાચનો મહેલ—એ મહેલને ઢરવાળે પરીઓ હાથમાં કુલની માળા લઈને ઉભી છે. બધીએ મળીને ગૌરીને કુલથી શણગારી. પછી તેડી ગઈ એ રાજકુમારીને રાણીજી પાસે.

ચંદ્ર અને બુનેા

ચીન દેશમાં એક રાજા રાજ કરે. તેને હતો એક પ્રધાન. આ પ્રધાન બહુ સેતાન. રાજના રાજમાંથી બુબ ખાઈ જાય. રાજા લોજો, એટલે પ્રધાનનું કપટ સમજે નહિ.

રાજાએ એક બીજા દેશના રાજાની કુંવરી સાથે લગ્ન કર્યાં. નવી રાણી જેવી સ્વરૂપવાન તેવીજ ચતુર. રાજાજીના રાજના કામકાજમાં પણ એનું ધ્યાન પડે. રાજાની બધીયે વાત સમજે. એને પરણીને રાજા બહુ સુખમાં દિવસો ગુજા રતા. પણ પ્રધાનની લુચ્ચાઈ હવે ચાલતી નહોતી, કેમકે રાણીની આંખમાં ધૂળ નાખીને કાંઈ થઈ શકે તેવું નહિ.

પ્રધાને તો ખટખટ આઢરી. રાજાજીના કાન લાંભેર્યા કે રાણી તમેને મારી નાખીને પોતાના ભાઈને રાજગાદીએ બેસાડશે. ખોટા સાક્ષી ઉભા કર્યા. બનાવટી કાગળીઆ બનાવ્યા અને ઝેરના લાડવા પણ તૈયાર કરાવ્યા.

લોજો રાજા ભરમાઈ ગયો, અને હુકમ કર્યો કે રાણીને વનમાં મૂકી આવો.

રાણી તો ચોધાર આંસુ પાડતી વનમાં ચાલી. સાથે નાનાં બાળક અને એક નિમકહલાલ નોકર.

પા. ૧૧૯—એક બાળકને રીંછ મોઢામાં પકડી ઉપાડી જાય છે.

ઘોર જંગલ. રાત પડી ગઈ.

નોકર કહે કે “ માજી ! તમે આંહી બેસો તો હું વનમાંથી થોડાં લાકડાં વીણી આવું. રાતે ટાઢ વાશે. વળી જંગલી જનાવર પણ આવે. લાકડાંનું બળતું કરીશું તોજ રાત નીકળશે. ” એમ કહીને નોકર ગયો વનમાં લાકડાં વીણવા.

રાજાની રાણી. કુલ જેવા તો એના પગ. મહેલ બહાર કોઈ દિવસ પગ નથી મૂક્યો. ટાઢ તડકો દેખેલ નથી. આજ આજો દિવસ ચાલી ચાલીને એ થાકી ગયેલી, એટલે ઉંઘ આવી ગઈ. પાસે બે બાળકો પણ ધાવતાં ધાવતાં સૂઈ ગયાં.

થોડી વારે રાણી જાગીને જુએ ત્યાં તો એણે ચીસ પાડી. એણે શું જાયું ? એક મોટું રીંછ એના એક છોકરાને મોઢામાં પકડીને ઉપાડી જાય છે. ચીસો પાડતી પાડતી રાણી રીંછની પાછળ દોડી. દોડતાં દોડતાં કેટલેય આવે નીકળી ગઈ.

આ તરફ એવું બન્યું કે એજ રાણીના બાપનો દેશ નજીક હતો. ત્યાંથી એનો ભાઈ વનમાં શિકારે નીકળેલો. એ રાજા ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ઝાડની નીચે જુએ ત્યાં તો એક સુંદર બાળક સૂતેલું. રાજાને થયું કે આહો ! આ તો કોઈ દેવાંગનાનો દીકરો લાગે છે. એમ કહીને એ છોકરાને પોતાને દેશ લઈ ગયો.

હવે રાણી ખુબ બટકી, પણ રીંછ હાથ ન આવ્યું. ત્યાં તો એને સાંભર્યું કે અરેરે ! માફ બીજું બાળક એ

ઝાડ નીચે જ પડી રહ્યું છે. વળી ત્યાંથી એ પાછી દોડી, અને આવી એ ઝાડ નીચે. ત્યાં તો બીજું બાળક પણ ન મળે. હાય હાય ! મારા બેય છોકરાને ઉપાડી ગયા, એમ કહીને તે ખુબ રોઈ. એવી જુવાન સુકોમળ રાણીને છાતી-ફાટ રોતી સાંભળીને જંગલનાં ઝાડ પણ જાણે એની કયા ખાતાં હતાં. પવન પણ થંભી ગયો, અને આકાશમાં પુન-મનો ચંદ્રમા એક ટશે એની સામે જોઈ રહ્યો હતો.

નોકર પણ આવી પહોંચ્યો. એણે કહ્યું, “માણ ! તમારા ભાઈનો દેશ આંહીથી આવે નથી. ચાલો, ત્યાં જશું ? રાણીએ કહ્યું, ‘લલે.’ પણ એનાં દુઃખનો પાર નહોતો. થોડી-વારમાં તો એક લોઢાના ઢાંતવાળો, ને લોઢાના હાથપગવાળો રાક્ષસ આવ્યો. તે નોકરને ગદ્દાથી મારીને રાણીને ઉપાડી ગયો.

હવે આ તરફ રીંછ એ છોકરાને પોતાની બખોલમાં લઈ ગયું. ત્યાં એનાં બચ્ચાંની પાસે એ બાળકને મૂક્યું. બચ્ચાં ભૂખ્યાં હતાં. પણ કોણ જાણે શું થયું, કે એ પણ એ બાળકને ખાય નહિ. ઉલટાં એને શરીરે ને મ્હોંચે ચાટવા મંડ્યા. એ બાળકને પણ બહુજ આનંદ થતો હતો, એટલે તે હસવા લાગ્યો. હાથ લાંબા કરીને રીંછનાં બચ્ચાંની ડોકે વળગવા લાગ્યા. રીંછણે પણ બહુજ હેત ઉપજ્યું. પછી તો પોતાનાં બચ્ચાંની સાથે સાથે એ છોકરાને પણ રીંછણ ધવરાવવા લાગી, ને છોકરો મોટો થવા મંડ્યો.

ઓહો ! શું એ છોકરાનું જીવ ! જંગલમાં કોઈ જનાવરને જીએ કે દોડીને એનો જીવ લ્યે. મોટાં મોટાં રીંછ સાથે મુસ્તી કરે. આખા જંગલનાં જનાવર એની પાસે ગરીબ ગાય જેવાં. એક તો રાજાનો છોકરો, ને વળી રીંછજીનું ધાવણ ધાવ્યો. દિવસ જતા ગયા તેમ એનો ત્રાસ વધતો ગયો. જંગલમાં કોઈ માણસ પગ મેલી ન શકે. એના લાંબા લાંબા વાળ, મોટી દાઢી, હાથપગના નહોર વધેલા, અને નાગો-પુગો ! આખા વનને ઘુળવે. એનું નામ યુનો.

ખીજી તરફ એવું બન્યું કે ખીજી છોકરાને રાજા ઉપાડી ગયો ને એનું નામ પાડ્યું ચંદ્ર. કેમકે તે દિવસ પુનમની રાત હતી. ચંદ્રને રાજા પોતાના દીકરાની જેમ રાખે.

ચંદ્ર દિવસે વધે એવો રાતે ન વધે. રાતે વધે એવો દિવસે ન વધે. એનું રૂપ તો કયાંય માય નહિ. રાજાએ એને ભણાવ્યો. મહારથીના પણ માન મૂકાવે એવો ચંદ્રકુમાર થયો.

દેશમાં પોકાર થયો કે જંગલમાં કોઈ માનવીના રૂપ-વાળું રીંછ રંઝાડ કરી રહ્યું છે. મોટા રસ્તા બંધ થયા છે, ગામડાં ઉત્તર થયાં છે, ને માણસો ખોવાયાં છે.

રાજાજી સલા ભરીને કહે કે “ આ રીંછને મારવા કોણ જાય છે ? ” સલામાં બધાંયનાં મોઢાં ઉતરી ગયાં,

કોઈ બીડું ઝડપે નહિ, ત્યારે પછી ચંદ્રકુમાર કહે કે “એ તો માફ કરામ.”

જંગલમાં ચંદ્રકુમાર એકલો ચાલ્યો. ઢાલ તરવાર ખાંધેલી. એટલામાં તો “હું હું” કરતો ખુનો આવી પહોંચ્યો. કાણુ જાણે કેમ, ચંદ્રકુમારના મનમાં હેત ઉપજ્યું. એને થયું કે આહા ! આવા પ્રાણીને મારી નખાય નહિ, એને પકડીને રાજમાં લઈ જઈશ.

ખુનોએ તરાપ મારી. ઘડી એકમાં તો ચંદ્રકુમારનો પ્રાણુ જાત, પણ એ બહાદુર હુમારે તુરત જ પોતાની ચક્રચક્રતી ઢાલ આડી ધરી. ખુનો એકદમ પછો હઠ્યો. એ ચક્રચક્રતી ઢાલમાં એણે પોતાનું રૂપ જોયું. એને થયું કે “અહો ! શું હું માણસ જેવો છું ? એકદમ એનું અનૂન આછું થઈ ગયું. ચંદ્રકુમાર ફાવ્યો. એણે ખુનોને તરવાર ભોંકી. થાકીને ખુનો પડી ગયો. ચંદ્રકુમાર કહે કે “ચાલ, મારી સાથે.” ખુનોના મનમાં માનવીના જેવી મમતા વધૂટી. એ ચંદ્રકુમારની સાથે પોતાની મેજે ચાલ્યો ગયો.

રાજમાં આવ્યા ત્યાં તો લોકોની દોડાદોડ. મા છોકરું મૂકીને ભાગે, ઘણી બાયડી મૂકીને પલાયન કરે. વેપારી દુકાન છોડીને દોટ કાઢે. ચંદ્રકુમાર ખુનોને લઈને જ્યાં રાજ-દરબારમાં જાય ત્યાં તો દોડાદોડ. ચંદ્રકુમારે કહ્યું, “ખીશો નહિ. ખુનો આપણો દોસ્ત બન્યો છે.” પછી તો નાનાં

નાનાં છોકરાં પણ બુનોની પાસે આવે, ને એને પંપાળે. બુનો એનાં મોઢાં ચાટે. કોઈ પાપીયું છોકરું વળી એને લાકડી પણ મારી જાય. બુનો બોલે નહિ, ચાલે નહિ, બેઠો બેઠો હસ્યા કરે.

આમ કિવસો સુખમાં કાઢે છે ત્યાં વળી માણસોનાં ટોળાં ને ટોળાં પોકાર કરતા આવ્યાં કે “એક લોઢો રાક્ષસ આવીને માણસોને મારી જાય છે. કોઈ રક્ષા કરો ! રક્ષા કરો !”

લોઢો રાક્ષસને કોણ મારવા જાય ? સહુએ કહે કે “મોકલો આ બુનોને. બેઠો બેઠો ખાધા જ કરે છે; અને આ રાજકુમારને મોકલો. એને એવડો મોટો પગાર, ને વળી પોતાના પરાક્રમનું એને બહુ જ ગુમાન છે. હવે જોઈ લેશું કે એનામાં કેટલું પાણી છે ?”

બુનો ને ચંદ્રકુમાર તૈયાર થયા. મંડ્યા ચાલવા. કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, કેટલા ડુંગરા ચડ્યા, કેટલીયે મોટી મોટી નદીઓ તર્યા. પછી આવ્યો એક લોઢાનો પહાડ. આખો પહાડ લોઢાનો. ઝાડનું એક તરાણું નહિ. સૂરજના તેજમાં તપી તપીને પહાડ રાતોચોળ થયેલો. એ પહાડની અંદર લોહપૂરી નામે નગરી. નગરીને ઘરવાળે રાક્ષસોની ચોકી, અને મોટા મોટા ઘંટ બાંધેલાં. આ બે ભાઈઓ

પહોંચ્યા, એટલે ઘંટ “ ટણણ ટણણ ” વગડ્યા. ઘડીવારમાં તો લોઢા રાક્ષસ આવી પહોંચ્યો. આ બે જણાને જોઈને તે ખુબ હસ્યો, “ હા ! હા ! તમે મને મારવા આવ્યા છો ? ઠીક, આ ઝાડ ઉપર મારી ઢાલ લટકે છે. એને ઉપાડો તો ! કેટલુંક જોર છે તમારામાં ? ”

ચંદ્રકુમાર ઢાલને ઉપાડવા ઉઠ્યો, પણ ઢાલ જરાયે ચસ્કે જ શેની ! લોંઠા પડીને ભાઈ સાહેબ પાછા વળ્યા. રાક્ષસે હસીને બુનોને કહ્યું, “ આવો, બેટાજી ! તમે. ”

બુનોએ આખા ઝાડને ઝાલીને હલાવ્યું. કડકડ કરતું ઝાડ નીચે પડ્યું. ઢાલ નીચે પડી. આખો લોઢાનો પહાડ ધુણી ઉઠ્યો. રાક્ષસના શરીરમાંથી જોર ચાલ્યું ગયું. રાક્ષસ મરવા જેવો થયો. મરતાં મરતાં બોલ્યો કે “ માત્ર મોત આ ઢાલમાં હતું. આ ઢાલને ઉપાડનાર કોઈ જેવો તેવો ન હોય. મને વરદાન હતું કે જંગલના જનવરને ધાવીને જે માણસ થયો હશે તેને હાથેજ હું મરીશ. ”

રાક્ષસ મરી ગયો. ચંદ્રકુમાર અને બુનો એ નગરીમાં ગયા, મોટાં મોટાં બંદીખાનામાં અપરંપાર માણસો પૂરેલાં. બધાંને ચંદ્રકુમારે છોડ્યાં. એક ઠેકાણે એક સુંદર બાઈ બેઠી બેઠી રડતી હતી. એના હાથ પગમાં બેડીઓ બાંધેલી. કુમારે બેડી છોડી, ને પૂછ્યું કે “ માડી ! તમે કાણ છો ? ”

બાઈએ કહ્યું કે “ હું ચીન દેશના રાજની રાણી, મારા પતિએ મને વનવાસ દીધો, મારાં છોકરાં જંગલમાં ખોવાણાં, આજ વીસ વરસ થયાં હું આંહી પડી પડી રડું છું. આંહી એક વામનજી પણ છે. તેને તમે છોડાવો. ”

આથે એક મોટી પથરની મૂર્તિ. ત્યાં એક વામનજી બેઠેલ. એણે કહ્યું કે “ તમે મને છોડાવો છો. હું પણ તમને એનો બહલો હથેશ. ” એમ કહીને એ પથરની મૂર્તિને ત્રણ ટકોરા માર્યા, ને પૂછ્યું, “ રે મૂર્તિ ! કહે આ કોણ છે ? ”

મૂર્તિને વાચા થઇ. એણે ચંદ્રકુમારને કહ્યું, “ તને ખબર છે ? તારાં માબાપ કોણ ? ”

ચંદ્રકુમાર કહે, “ ના, ઓ દેવી ! મને બધાંય નમાયો કહે છે. ”

મૂર્તિ કહે, “ આ સામે ઉભી એ તારી મા. તારો ભાઈ બતાવું ? આ સામે ઉભેલો ખુનો તારો ભાઈ. ”

પેલી બાઈ કહે, “ ઓ દેવી મૂર્તિ ! મને બધો લેહ સમજાવો. ”

પછી મૂર્તિએ બધી વાત કહી.

મા અને બે દીકરા ખુબ ભેટ્યા. ત્રણે જણાં રાજમાં
ગયાં. ત્યાં ખબર મળી કે આ તો આપણા મામાનું રાજ.
મામા પણ બેય જાણેજને ખૂબ ભેટ્યા.

ચીનના રાજાએ પણ રાણીને વનવાસ કાઢ્યા પછી
સાચી વાત જાણી પ્રધાનને દેશનિકાલ કર્યો.

લક્ષ્મી

એક ગામમાં એક કુળઆળી પ્રાદ્ધાણી રહેતી. એને બે દીકરી. મોટી દીકરીનું નામ રાણી. રાણી બહુજ ખરાબ; એની મા જેવી કુળઆળી. નાનીનું નામ લક્ષ્મી. લક્ષ્મીનું જેવું નામ એવાજ એના ગુણ.

પણ મા તો લક્ષ્મીને દેખીજ શકે નહિ. રાણી પોતાના જેવી ખરીને એટલે એ માને વહાલી લાગે. લક્ષ્મી બિચારી કામ કરીને તૂટી મરે. રાણી કુલારજા જેવી, તદ્દન કુબડી. આખો દિવસ પગ ઉપર પગ ચડાવીને ઘરને ખુણે બેઠી રહે. લક્ષ્મી નાની તોયે બહુ મહેનતુ છોડી. રાંધણું કરે, સંજવારી કાઢે, ને પરોઢીયે ઉઠીને એક મોટી ગાગર હાથમાં લઈને પાસેના ઝરણામાં પાણી ભરવા જાય.

એક દિવસ લક્ષ્મી પાણી ભરવા ગઈ હતી. ત્યાં એક ડોશી આવી. ડોશી કહે, “બેટા! મને થોડુંક પાણી ફાંટશ? મને બહુ તરશ લાગી છે.” ડોશીનાં મેલાં મેલાં લૂગડાં; બિચારી વાંકી વળીને ચાલે; માંદી એટલે લાકડીનો ટેકો દેતી જાય.

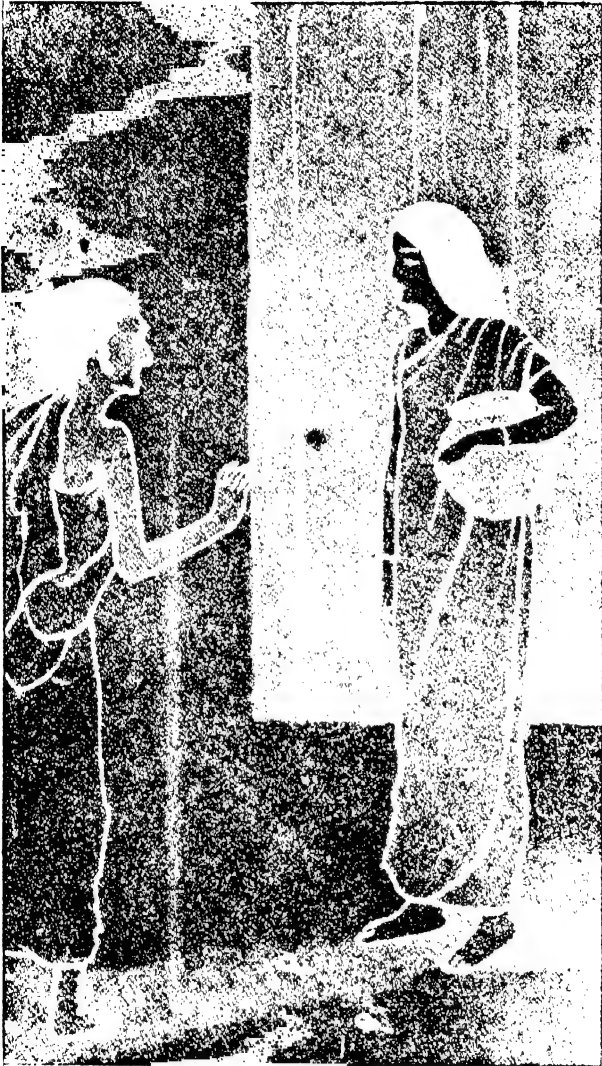
લક્ષ્મીને બહુ દયા આવી. ઝટ ઝટ જઈને સાડું પાણી ભરી આવી. એ પાણી ડોશીને ગાયું.

પણ એ કાંઈ ડોશી નહોતી. એ તો એક પરી હતી. પાણી પીને એણે કહ્યું, “ માડી ! તું બહુ ડાહી દીકરી છે. તને વરદાન આપું છું કે તું જ્યારે જ્યારે બોલીશ ત્યારે તારા મોઢામાંથી હીરા મોતી ઝરશે. ”

પાણી ભરીને લક્ષ્મી ઘેર આવી. મા એને વઢવા મંડો કે “ નભાઈ ! ક્યાં હતી અત્યાર સુધી ? ” લક્ષ્મી બોલી કે “ મા ! મા ! એક ડોશી—” આટલું બોલતાં બોલતાં તો એના મોઢામાંથી ટપ ટપ કરતાં હીરા મોતી ઝરવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણી તો થંભી ગઈ. એક વાર લક્ષ્મી સામે જુએ, ને બીજી વાર હીરા મોતી સામે ટાંપે. એ તો બોલવાજ મંડી કે “ ઓય, ઓય, ઓય ! ”

પછી લક્ષ્મીએ એ ડોશીની વાત કહી. એ સાંભળીને બ્રાહ્મણી બોલી, “ માડી રે ! સાચે સાચ શું એવું ? તો રાણીને કાલ મોકલીએ. રાણી ! એ બેટા રાણી ! ઝટ ચાલ તો ! આમ તો જી ! ”

પા. ૧૨૬—ડોશીએ આશીષ દીધી—લક્ષ્મીના મોઢામાંથી
હીરા મોતી અદે છે.

ત્યાં તો રાણી આવી. મા કહે કે “ કાલ તું પાણી ભરવા જાશે. જાશે હો, એ ડોશીની સાથે કળખો કરતી નહિ. ”

ખીજે કિવસ પરાદીયું થયું નહિ ત્યાં તો રાણીને ગાગર આપીને ઝરણામાં મોકલી. રાણી તો તદ્દન માંદા જેવી. એને કાંઈ પાણી ભરવાનું મન નહોતું. એને તો હીરામોતી જોઈતાં હતાં. જઈને જ્યાં ગાગર ભરે, ત્યાં તો પેલી ડોશી આવીને ઉભી. ડોશી બિચારી હાંફતી હાંફતી કહે કે “ માડી ! થોડુંક પાણી ક્ષમશ ? ”

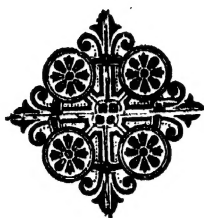
રાણી તો ખીજાને બોલી, “ તારા બાપનું કાંઈ માગે છે ? આઘી જા, ડોકરી ! ”

પેલી તો ડોશી નહોતી, પરી હતી. એણે રાણીને વરદાન દીધું કે “ જા, તું બોલીશ ત્યારે તારે મોઢથી એરૂ ને વીંછી ઝરશે ! ”

રાણી ઘેર ગઈ ત્યાં તો મા દોડતી દોડતી આવી. કહે કે “ કાં, બેટા ! શું થયું ? ”

રાણી તો ખીજમાં ને ખીજમાં કહે કે “ શું રાખ થાય ? ” આટલું બોલી ત્યાં તો કાળા કાળા એરૂ વીંછી એના મોઢામાંથી ખરવા લાગ્યા. જરાક બોલે ત્યાં એરૂ વીંછી ખરે.

મા દીકરીએ નક્કી કર્યું કે આ લક્ષ્મીનું જ કામા.
 બેય જણાં લક્ષ્મીને મારવા બંધ, ત્યાં તો આડી આવીને પરી
 ઉભી રહી. પરી કહે કે “હુંજ એ ડોશી !” આ બેય
 છાડીઓને તેમની પોતાની કરણીનાં ફળ મળ્યાં છે. તમારે
 ઘર કાંઈ લક્ષ્મી શોભે ? ” એમ કહીને તે લક્ષ્મીને પોતાને
 દેશ તેડી ગઈ.

વાંચવા લાયક પુસ્તકો.

	કિંમત.	પોસ્ટેજ.
૧ મહાત્મા ગાંધીજીનું જીવન પ્રત ૧ નો	૧-૦-૦	૦-૩-૦
૨ કુરબાનીનો કથાઓ	૦-૮-૦	૦-૧-૦
૩ એશિયાનું કલંક	૦-૮-૦	૦-૧-૦
૪ ઇશુનો અવતાર	૦-૬-૦	૦-૧-૦
૫ ક્રાંતિવાદનો સમ્બંધારી ઇતિહાસ	૦-૬-૦	૦-૧-૦
૬ મહાત્માજીનો મુકદ્દમા	૦-૪-૦	૦-૦-૬
૭ મહાત્માજીના પત્રો	૦-૪-૦	૦-૦-૬
૮ નામદાર વાઈસરોયની મુંઝવણ	૦-૪-૦	૦-૦-૬
૯ પ્રભુ-સત્ય-દેશને ખાતર	૦-૪-૦	૦-૦-૬
૧૦ સર્વોદય	૦-૨-૦	૦-૦-૬
૧૧ સૌરાષ્ટ્ર પેડ	૦-૫-૦	૦-૩-૦
૧૨ દેશબંધુ કાસતું લાપણ	૩-૦	૦-૦-૧
૧૩ સત્યાગ્રહીની પ્રાર્થના	૦- -૬	૦-૦-૬
૧૪ સૌરાષ્ટ્રના શુભાશિંતકો (કલેન્ડર)	૦-૮-૦	૦-૧-૦
૧૫ સૌરાષ્ટ્રનો શીરતાજ (કલેન્ડર)	૦-૬-૦	૦-૧-૦
૧૬ ગાંધી ગજના	}	પ્રત સો (૧૦૦) રૂ. રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ ૦-૩-૦
૧૭ બીરહાક		
૧૮ સત્યાગ્રહીની કૃત્ય		
૧૯ સત્યાગ્રહી જીવનની કૃત્ય		
૨૦ તૈયાર હિંદુસ્થાન		
૨૧ ગાંધીજીનો ગરબો		
૨૨ ભારત માતાનો ગરબો		
૨૩ પૂજ્ય માતૃશ્રીની આરાધના		
૨૪ અંધા ગજાની અરજ		

આખો સ્ટ મંજાવનારને પોસ્ટેજ માફ.

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર, રાણપુર.

બી. એચ. રેલ્વે. કાલિયાવાડ.

મરણીયું આચરણાંડ

આવતી તા. ૧૮ મીએ બહાર પડશે,

જેમાં,

આચરણાંડનો મૂળ ઇતિહાસ,

અંગ્રેજ સરકારનો જીલમ,

આચરીશ પ્રજાની તે આમે જુએશ,

ઇત્યાદિ રસપૂર્ણ અને હૃદયલેબ્ધ વૃત્તાંત છે.

કિંમત ૦-૮-૦ પોસ્ટેજ જુડું.

અગાઉથી નોંધાનારને પોસ્ટેજ માફ

લખેા:—સૌરાષ્ટ્ર આદિત્ય મંદિર.

રાણપુર—બી. એસ. રસ્તે.

મહિવાવાડ.

